

Porvoon Söderskärin majakkasaarten rakennusperintö

Byggnadsarvet på Söderskärs fyröar i Borgå

Mia Puotunen

Porvoon Söderskärin majakkasaarten rakennusperintö

Byggnadsarvet på Söderskärs fyröar i Borgå

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Närings-, trafik- och miljöcentralen

METSÄHALLITUS
FORSTSTYRELSEN

FM Mia Puotunen
mia.puotunen@gmail.com

Kansikuva: Söderskärin rakennuksia majakasta kuvattuina. Vasemmalta majakkamestarin asuinrakennus (Ylätalo), majakanvartijoiden talo (Alatalo) ja puuvaja. Kauempana Luotsisaarella näkyvät luotsitupa ja purjevarasto. Kuva Metsähallitus / Tiina Niikkonen 2008.

Päribild: Byggnaderna på Söderskär fotograferade från fyren. Från vänster fyrmästarens bostad, fyrvaktarnas hus och vedlidret. Längre bort på Bastulanden syns lotsstugan och segelförrådet. Foto Forststyrelsen / Tiina Niikkonen 2008.

Översättning: Cajsa Rudbacka-Lax.

© Metsähallitus Forststyrelsen 2012.

ISSN-L 1235-6549
ISSN (painettu print) 1235-6549
ISSN (verkkajulkaisu pdf) 1799-537X
ISBN 978-952-446-969-2 (painettu print)
ISBN 978-952-446-970-8 (pdf)

150 kpl st.
Edita Prima, Helsinki, 2012

KUVAILULEHTI

JULKAISIJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	2012
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	6152/41/2008
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA	Luonnonsuojelualue, Natura 2000 -alue		
ALUEEN NIMI	Söderskär		
NATURA 2000-ALUEEN NIMI JA KOODI	Söderskärin ja Långörenin saaristo (FI0100077)		
ALUEYKSIKKÖ			
TEKIJÄ(T)	Mia Puotunen		
JULKAISUN NIMI	Porvoon Söderskärin majakkasaarten rakennusperintö		
TIIVISTELMÄ	<p>Söderskär on yksi Suomenlahden parhaiten säilyneitä historiallisia majakkasaaria ja valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.</p> <p>Söderskärin saariryhmä sijaitsee noin 15 meripeninkulman (n. 28 km) päässä Helsingistä, Suomenlahden ulkosaaristossa Porvoon kaupungin alueella.</p> <p>Rakennushistoriallinen selvitys keskittyy yhdeksään Majakkasaarella ja Luotsisaarella sijaitsevaan rakennukseen ja rakennelmaan. Majakkasaarella sijaitsevat majakka, majakanvartijoiden talo (Alatalo), majakkamestarin asuinrakennus (Ylätalo), puuvaja, sauna, kellari ja kaivo; Luotsisaarella luotsitupa ja purjearasto. Rakennukset ovat valmistuneet 1860-luvun ja 1910-luvun välillä.</p> <p>Söderskärin majakkasaarten vanhojen rakennusten omistus majakkaa lukuun ottamatta on siirtymässä Metsähallituksen luontopalveluille. Valtio myi majakkarakennuksen vuonna 2003 Söderskär Majakka Oy:lle.</p> <p>Selvityksen tarkoitus on tuoda esille Söderskärin nykyisen rakennuskannan muodostumisen historia, joka on tiiviisti sidoksissa alueen monivaiheiseen toimintaan, sekä antaa rakennusten kulttuuriperintöarvosta ja nykytilasta hyvä yleiskuva korjausrakentamisen tarpeisiin.</p> <p>Selvitys on tehty osana Metsähallituksen hallinnoimaa ”Porvoon ulkosaariston luonto- ja kulttuurimatkailun kehittäminen 2009–2012” -hanketta ja kuuluu Söderskärin ja Långörenin suojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelman perusaineistoon.</p>		
AVAINSANAT	rakennukset, majakat, kulttuuriperintö, historia, Suomenlahti		
MUUT TIEDOT			
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 197		
ISSN-L	1235-6549	ISBN (PAINETTU)	978-952-446-969-2
ISSN (PAINETTU)	1235-6549	ISBN (PDF)	978-952-446-970-8
ISSN (VERKKOJULKAISU)	1799-537X		
SIVUMÄÄRÄ	54 s.	KIELI	suomi ja ruotsi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOPAIKKA	Edita Prima Oy
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	

PRESENTATIONSBLAD

UTGIVARE	Forststyrelsen	UTGIVNINGSDATUM	2012
UPPDRAGSGIVARE	Forststyrelsen	DATUM FÖR GODKÄNNANDE	
SEKRETESSGRAD	Offentlig	DIARIENUMMER	6152/41/2008
TYP AV SKYDDSSOMRÅDE/ SKYDDSPROGRAM	Naturskyddsområde, Natura 2000-område		
OMRÅDETS NAMN	Söderskär		
NATURA 2000-OMRÅDETS NAMN OCH KOD	Söderskärs och Långörens skärgård (FI0100077)		
REGIONENHET			
FÖRFATTARE	Mia Puotunen		
PUBLIKATION	Byggnadsarvet på Söderskärs fyröar i Borgå		
SAMMANDRAG	<p>Söderskär är en av de bäst bevarade historiska fyrholmarna i Finska viken och en byggd kulturmiljö av riksintresse.</p> <p>Ögruppen Söderskär ligger ungefär 15 sjömil (ca 28 km) från Helsingfors, i Finska vikens yttre skärgård inom Borgå stad.</p> <p>Den byggnadshistoriska utredningen koncentreras till de nio byggnaderna och konstruktioner på Mattlandet och Bastulanden. På Mattlandet finns fyren, fyrvaktarnas hus, fyrmästarens bostad, ett vedlider, en bastu, en källare och en brunn. På Bastulanden finns lotsstugan och segelförrådet. Byggnaderna har byggts mellan 1860-talet och 1910-talet.</p> <p>De gamla byggnaderna på Söderskär med undantag för fyren skall överföras till Forststyrelsens naturtjänster. Staten sålde fyrbyggnaden till Söderskär Fyr Ab (Söderskär Majakka Oy) år 2003.</p> <p>Syftet med denna utredning är att föra fram historien bakom tillkomsten av det nuvarande byggnadsbeståndet på Söderskär, en historia som är fast knuten till den skiftesrika verksamhet som bedrivits i området. Den byggnadshistoriska utredningens uppgift är att ge en god allmän bild av byggnadernas kulturhistoriska värde med tanke på renoveringsbehov.</p> <p>Utredningen har gjorts inom projektet ”Utveckling av natur- och kulturturismen i Borgå 2009–2012”. Inventeringen av kulturarvet är även en del av det material som ligger till grund för skötsel- och användningsplanen för Söderskärs och Långörens skyddsområde.</p>		
NYCKELORD	byggnader, fyrar, kulturarv, historia, Finska viken		
ÖVRIGA UPPGIFTER			
SERIENS NAMN OCH NUMMER	Forststyrelsens naturskyddspublikationer. Serie A 197		
ISSN-L	1235-6549	ISBN (PRINT)	978-952-446-969-2
ISSN (PRINT)	1235-6549	ISBN (PDF)	978-952-446-970-8
ISSN (PDF)	1799-537X		
SIDANTAL	54 s.	SPRÅK	svenska och finska
FÖRLAG	Forststyrelsen	TRYCKERI	Edita Prima Oy
DISTRIBUTION	Forststyrelsen, naturtjänster	PRIS	

Sisällys

1 Johdanto	7
2 Alueen kuvaus	9
2.1 Nykytila ja lähihistoria.....	9
2.2 Suojelu ja kaavoitus.....	11
3 Aineisto ja menetelmät	14
4 Suomen luotsi- ja majakkalaitoksen historiaa	16
5 Toimintaa Söderskärillä	17
5.1 Merenkulku.....	17
5.2 Söderskär sotien aikana.....	18
5.3 Riistantutkimusaseman aika ja linnustonseuranta.....	18
5.4 Vapaa-ajan Söderskär – myös taiteen innoittajana.....	19
5.5 Kalastus, linnustus ja hylkeenpyynti.....	21
6 Luotsi- ja majakkalaitoksen rakennusten suunnittelu ja ylläpito	22
7 Rakennuskohtainen tarkastelu	26
7.1 Majakka.....	26
7.2 Majakkamestarin talo eli Ylätalo.....	29
7.3 Majakanvartijoiden talo eli Alatalo.....	31
7.4 Puuliiteri.....	36
7.5 Kellari.....	37
7.6 Sauna ja pesutupa.....	38
7.7 Kaivo.....	39
7.8 Majakkasaaren käymälä.....	40
7.9 Luotsitupa.....	40
7.10 Purjevaja.....	41
7.11 Luotsisaaren käymälä.....	42
7.12 Laiturit ja sillat.....	42
8 Purettuja ja tuhoutuneita varhaisia rakennuksia	44
8.1 Makasiini.....	44
8.2 Ryssvillan.....	44
8.3 Muita Majakkasaaren hävinneitä rakennuksia.....	44
8.4 Kokkomaan luotsitupa ja muut rakenteet.....	46
Viitteet	47
Lähteet	51

Innehåll

1 Inledning	7
2 Beskrivning av området	9
2.1 Nuläge och närhistoria	9
2.2 Skydd och planläggning	10
3 Material och metoder	14
4 Om lots- och fyrväsendets historia i Finland	16
5 Verksamheten på Söderskär	17
5.1 Sjöfart	17
5.2 Söderskär under kriget	18
5.3 Viltforskningsstationens tid och fågeluppföljning	18
5.4 Fritidens Söderskär – också en inspirationskälla till konst	19
5.5 Fiske, fågeljakt och sälfångst	21
6 Planering och underhåll av lots- och fyrväsendets byggander	22
7 Granskning av de enskilda byggnaderna	26
7.1 Fyren	26
7.2 Fyrmästarens bostad	29
7.3 Fyrvaktarnas hus	31
7.4 Vedlidret	36
7.5 Källaren	37
7.6 Bastun och tvättstugan	38
7.7 Brunnen.....	39
7.8 Mattlandets torrklosett	40
7.9 Lotsstugan	40
7.10 Segelskjulet	41
7.11 Lotsholmens torrklosett.....	42
7.12 Bryggor och broar.....	42
8 Rivna och förstörda tidiga byggnader	44
8.1 Magasinet.....	44
8.2 Ryssvillan.....	44
8.3 Andra byggnader på Mattlandet som försvunnit.....	44
8.4 Lotsstugan och andra konstruktioner på Kokkomaa	46
Hänvisningar	49
Källor	53

1 Johdanto

Metsähallituksen luontopalvelujen tehtäviin kuuluu valtion luonnonsuojelualueiden hoidon lisäksi kulttuuriperinnön suojelu. Valtion maa- ja vesiomaisuus on keskitetty valtioneuvoston päätöksellä vuodesta 1995 Metsähallitukselle, jonka hallussa on nyt useita rakennetun kulttuuriympäristön arvokkaita kohteita metsätalouden historiasta merenkulkuun ja puolustusvoimien toimintaan. Yksi näistä arvokkaista kohteista on Söderskärin majakka- ja luotsisaarten muodostama kokonaisuus Suomenlahden ulkosaaristossa.

Tämän selvityksen tarkoitus on tuoda esille Söderskärin nykyisen rakennuskannan muodostumisen historia, joka on tiiviisti sidoksissa alueen monivaiheiseen toimintaan. Rakennushistoriallinen selvitys keskittyy yhdeksään Majakkaasaarella ja Luotsisaarella sijaitsevaan rakennukseen ja rakennelmaan. Majakkaasaarella sijaitsevat majakka, majakanvartijoiden talo (Alatalo), majakamestarin asuinrakennus (Ylätalo), puuvaja, sauna, kellari ja kaivo; Luotsisaarella luotsitupa ja purjevarasto.

Rakennushistoriaselvitys käsittää rakennuksen historian, käytön muutosten ja fyysisten ominaisuuksien selvittämisen arkistomateriaalin ja kenttätöiden avulla. Tutkija Sinikka Joutsalmi Museovirastosta toimi asiantuntija-apuna selvityksen tavoitteiden ja rakenteen määrittelyssä sekä rakennusten luonnehdinnassa. Selvityksen tehtävä on luoda rakennuksesta tai rakennusryhmästä hyvä yleiskuva esimerkiksi korjausrakentamisen tarpeisiin. Selvitys vastaa kysymyksiin ”Millainen rakennus on?” ja ”Miksi se on nyt sellainen kuin on?”

Kulttuuriperintöinventointi on osa Söderskärin ja Långörenin suojelun alueen hoito- ja käyttösuunnitelman perusaineistoa. Metsähallituksen luontopalvelut on aloittanut arvokkaaseen majakkamiljööseen kuuluvien puurakennusten kunnostustyöt Euroopan unionin rakennerahaston rahoittamien hankkeiden avulla vuonna 2011. Hankkeet ovat ”Porvoon luonto- ja kulttuurimatkailun kehittäminen 2009–2012” ja ”Saaristolaisuus voimavaraksi Söderskärillä ja Glosholmenilla 2012–2013”. Rakennusten julkisivut kunnostetaan, asennetaan tuulensuojalevyt ja vaihdetaan huonokuntoiset hirret. Työtä valvoo Museoviraston valtuuttamana Porvoon museo.

1 Inledning

Till Forststyrelsens naturtjänsters uppgifter hör förutom att sköta statens naturskyddsområden även att skydda kulturarvet. Genom ett beslut av statsrådet är statens mark- och vattenegendom sedan 1995 koncentrerad till Forststyrelsen, som nu innehar flera värdefulla objekt som tillhör det byggda kulturarvet och som berättar om allt från skogsbrukets historia till sjöfart och försvarsmaktens verksamhet. Ett av dessa värdefulla objekt är Söderskärsarkipelagen i Finska vikens yttre skärgård.

Syftet med denna utredning är att föra fram historien bakom tillkomsten av det nuvarande byggnadsbeståndet på Söderskär, en historia som är fast knuten till den skiftesrika verksamhet som bedrivits i området. Den byggnadshistoriska utredningen koncentreras till de nio byggnaderna och konstruktioner på Mattlandet och Bastulanden. På Mattlandet finns fyren, fyrvaktarnas hus, fyrmästarens bostad, ett vedlider, en bastu, en källare och en brunn. På Bastulanden finns lotsstugan och segelförrådet.

Den byggnadshistoriska utredningen omfattar utredning av en byggnads historia och fysiska egenskaper samt hur dess användning förändrats med hjälp av arkivmaterial och fältarbete. Forskare Sinikka Joutsalmi från Museiverket var till sakkunnig hjälp vid fastställandet av målen för utredningen och dess struktur samt karakteriseringen av byggnaderna. Utredningens uppgift är att ge en god allmän bild av byggnaden eller byggnadsgruppen med tanke på renoveringsbehov. Utredningen svarar på frågorna ”Hurudan är byggnaden?” och ”Varför är den som den är?”

Inventeringen av kulturarvet är en del av det material som ligger till grund för skötsel- och användningsplanen för Söderskärs och Långörens skyddsområde. Forststyrelsens naturtjänster har påbörjat istandsättningsarbeten på träbyggnaderna som hör till den värdefulla fyrmiljön 2011 med hjälp av projekt som finansieras av Europeiska unionens strukturfond. Projektet är ”Utveckling av natur- och kulturturismen i Borgå 2009–2012” och ”Skärgården som resurs på Söderskär och Glosholm 2012–2013”. Byggnadernas fasader istandsätts, vindskyddsskivor monteras och stockar i dåligt skick byts ut. Museiverket har gett Borgå museum fullmakt att övervaka arbetet.

Söderskärin saariryhmän sijainti.
Söderskärsarkipelagens läge.

2 Alueen kuvaus

2.1 Nykytila ja lähihistoria

Söderskärin saariryhmä sijaitsee noin 15 meripe-ninkulman (n. 28 km) päässä Helsingistä, Suo-menlahden ulkosaaristossa Porvoon kaupungin alueella. Söderskärin saariryhmä muodostuu useasta saaresta ja luodosta, joista tärkeimmät ovat Luotsisaari, Majakkasaari, Mattlandshäl-lan, Kokkomaa ja Synnerstlandet.¹ Majakkasaari, Luotsisaari, Kokkomaa ja Synnerstlandet ovat Metsähallituksen hallinnassa. Majakkasaaren ja Luotsisaaren välissä sijaitsevaa saarta kutsutaan Aurasaareksi, sillä sen hankki omistukseensa Kes-kinäinen vakuutusyhtiö Aura, joka myöhemmin yhdistyi Pohja-yhtiön kanssa vakuutusyhtiö Ta-piolaksi.

Söderskärin rakennusten omistus on siirty-mässä Senaatti-kiinteistöiltä Metsähallitukselle majakkaa lukuun ottamatta. Majakkarakennus siirtyi Söderskär Majakka Oy:n omistukseen valtiolta vuonna 2003. Samalla valtio vuokrasi yhtiölle vuoteen 2044 saakka noin puolen hehtaarin maa-alan majakan ympäriltä. Söderskär Majakka Oy vuokrasi lisäksi muut Majakkasaaren rakennukset Senaatti-kiinteistöiltä vuonna 2008 matkailukäyttöön. Tämän jälkeen vuok-rasopimuksen Majakka Oy:n kanssa on tehnyt Metsähallitus, kun oli tehty päätös alueen ja ra-kennusten siirtymisestä Metsähallitukselle.

Majakkasaarella sijaitsee vuonna 1862 valmis-tuneen majakan lisäksi majakka- ja luotsiyhdys-kunta rakennuksineen. Sekä Majakka- että Luot-sisaarella on rakennusten lisäksi monia eri-ikäisiä rakenteita ja rakennusjäänteitä, jotka kuvastavat monipuolista toiminnan historiaa. Näitä raken-nelmia ovat mm. tykinalustat, louhokset, raken-nusten perustukset ja nurkkakivet, kalasaunojen jäänteet, paahukset², betonipilarit sekä veneen nosto- ja kiinnityspaikat.

Erityisesti lähialueen asukkaat ja vesialueiden omistajat olivat 1990-luvun alussa huolissaan majakan tulevaisuudesta. Valtion kiinteistölaitos teetti vuonna 1999 majakan kuntotutkimuksen ja Söderskär Majakka Oy vuonna 2006 laajem-man tutkimuksen majakan julkisivun kunnos-tukseen liittyen. Majakan korjaustöitä on tehty

2 Beskrivning av området

2.1 Nuläge och närhistoria

Ögruppen Söderskär ligger ungefär 15 sjömil (ca 28 km) från Helsingfors, i Finska vikens yttre skärgård inom Borgå stad. Ögruppen Söderskär består av fler holmar och kobbar, varav de vik-tigaste är Bastulanden, Mattlandet, Mellanhol-men, Mattlandshällan, Kokkomaa och Synnerst-landet.¹ Mattlandet, Bastulanden, Kokkomaa och Synnerstlandet är i Forststyrelsens besittning. Mellanholmen mellan Mattlandet och Bastulan-den kallas också Aurasaari, eftersom den inför-skaffades av Keskinäinen vakuutusyhtiö Aura, som senare gick samman med Pohja-bolaget till försäkringsbolaget Tapiola.

Innehavet av byggnaderna på Söderskär kom-mer att övergå från Senatfastigheter till Forststy-relsen med undantag av fyren. Fyrbyggnaden överfördes från staten i Söderskär Fyr Ab:s ägo 2003. Samtidigt arrenderade staten ut ett un-gefär en halv hektar stort område kring fyren åt bolaget till år 2044. Söderskär Fyr Ab hyrde dessutom de andra byggnaderna på Mattlandet av Senatfastigheter för turiständamål 2008. Efter detta har Forststyrelsen ingått ett hyresavtal med Söderskär Fyr Ab, när beslutet om att överföra området och byggnaderna till Forststyrelsen hade fattats.

På Mattlandet finns utöver fyren, som stod färdig 1862, ett fyr- och lotssamhälle jämte byggnader. På både Mattlandet och Bastulande finns förutom byggnaderna många olika gamla konstruktioner och lämningar efter byggnader som beskriver holmarnas skiftesrika verksam-hetshistoria. Dessa konstruktioner är bl.a. ka-nonfundament, stenbrott, byggnadsgrunder och hörnstenar, rester efter fiskarbastur, skydd som använts vid fågeljakt, betongpelare samt platser där man tagit upp och bundit fast båtar.

I början av 1990-talet var särskilt invånarna i närområdet och ägarna till vattenområdena oroade över fyrens framtid. Statens fastighets-verk lät 1999 göra en undersökning av fyrens skick och Söderskär Fyr Ab lät 2006 göra en mer omfattande undersökning i anslutning till istånd-sättningen av fyrens fasad. Reparationsarbeten

2000-luvun alusta lähtien mm. Museoviraston myöntämällä tuella.

Senaatti-kiinteistöt kunnostutti kaikkien rakennusten katot 2007 ja uudelleen 2011. Hirsirunkoisissa rakennuksissa on havaittu kosteus- ja homeongelmia hirsirakenteissa sekä ikkunoissa. Näitä kohteita ryhdyttiin korjaamaan vuonna 2011.

Söderskär Majakka Oy pyysi vuonna 2005 Museovirastolta lausuntoa uudisrakennuksen rakentamisesta 1960-luvulla puretun ns. Ryssvillanin perustuksille. Museovirasto ei tuolloin nähnyt estettä rakentamiselle³. Syksyllä 2010 Uudenmaan ympäristökeskus eväsi majakan omistajien hakeman rakennusluvan.

Saaren matkailutoiminta on laajentumassa ja yhtiö tarjoaa nykyään vieraille myös yöpymismahdollisuuden. Viime vuosina on tehty useita asiantuntija- ja viranomais selvityksiä matkailun ja luonnonsuojelun yhteensovittamisesta sekä matkailutoiminnan laajentamisen edellytyksistä. Näihin liittyen Uudenmaan ympäristökeskus julkaisi vuonna 2008 Marjo Prihan selvityksen ”Porvoon Söderskärin suojelun ja käytön periaatteet”.

har utförts på fyren sedan början 2000-talet med hjälp av stöd som beviljats av bl.a. Museiverket.

Senatfastigheter lät istandsätta taken på alla byggnader 2007 och på nytt 2011. I byggnaderna med timmerstomme har fukt- och mögelproblem iakttagits i timmerkonstruktionerna samt fönstren. Dessa objekt började repareras 2011.

Söderskär Fyr Ab begärde 2005 Museiverkets utlåtande om uppförande av en nybyggnad på grunderna efter den s.k. Ryssvillan som revs på 1960-talet. Museiverket ansåg då att det inte fanns några hinder för byggandet². Hösten 2010 avlog Nylands miljöcentral fyrägarnas ansökan om bygglov.

Turistverksamheten på holmen håller på att utvidgas och bolaget erbjuder numera gästerna även möjlighet att övernatta. De senaste åren har det gjorts flera expert- och myndighetsutredningar om samordning av turismen och naturskyddet samt om förutsättningarna för att utvidga turistverksamheten. I anslutning till dem publicerade Nylands miljöcentral 2008 utredningen av Marjo Priha: ”Principerna för skydd och nyttjande av Söderskär i Borgå”.

2.2 Skydd och planläggning

2.2.1 Naturen

Söderskärs naturskyddsområde är en del av Natura 2000-området Söderskärs och Långörens skärgård (FI0100077) i Borgå yttre skärgård. Söderskär jämte vattenområdet har fredats som naturskyddsområde genom länsstyrelsens beslut redan 1930. Skyddsområdet omfattar 47 hektar mark och 2 074 hektar vattenområden. Söderskär och Långören är viktiga objekt för forskningen om skärgårdsfåglar och ett av de fågeltätaste områdena i Finska vikens yttre skärgårdszon. Förutom rikligt med häckande fåglar är holmarna viktiga rastområden för flyttfåglar och de omfattas den internationella våtmarkskonventionen (Ramsar). Holmarna hör också med stöd av Östersjökonventionen till Helsingforskommissionens (HELCOM) nätverk av skyddade

Haahkoja (*Somateria mollissima*) pesii Söderskärillä noin 130 paria. Taustalla majakkamestarin talo. Kuva: Metsähallitus / Jari Kostet 2012.

På Söderskär häckar ungefär 130 ejderpar (*Somateria mollissima*). I bakgrunden fyrmästarens hus. Foto: Forststyrelsen / Jari Kostet 2012.

2.2 Suojelu ja kaavoitus

2.2.1 Luonto

Söderskärin luonnonsuojelualue on osa Porvoon ulkosaaristossa sijaitsevaa Söderskärin ja Långörenin saariston Natura 2000 -aluetta (FI0100077). Söderskär vesialueineen on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi lääninhallituksen päätöksellä jo vuonna 1930. Suojelualueeseen kuuluu 47 hehtaaria maata ja 2 074 hehtaaria vesialueita. Söderskär ja Långören ovat merkittäviä saaristolintutkimuksen kohteita ja Suomenlahden ulkosaaristovyöhykkeen runsaslintuisimpia alueita. Runsaan pesimälinnuston lisäksi saaret ovat merkittäviä muuttolintujen levähdysalueita ja ne on liitetty kansainvälisen kosteikkojen suojelusopimuksen kohteeksi (Ramsar-alue). Saaret kuuluvat myös Itämeren suojelusopimuksen nojalla Helsingin komission (HELCOM) rannikko- ja merialueiden suojelualueverkostoon (Baltic Sea Protection Areas).⁴ Alueella on voimassa liikku- mis- ja maihinnousurajoituksia.

Uudenmaan saariston suojelutyöryhmän vuonna 1981 tehdyn mietinnön mukaan saaristo on luonnonosuhteiden nojalla jaettavissa vyöhykkeisiin, jotka eroavat kapasiteetiltaan ja siten sietokyvyltään mm. rakentamisen osalta.⁵ Saaristo on jaettavissa kolmeen eri vyöhykkeeseen: merivyöhyke, ulkosaaristo ja sisäsaaristo. Söderskär kuuluu uloimpaan merivyöhykkeeseen ja sen luonteeseen kuuluvat pienet, puuttomat saaret sekä kallioiset ja kiviset rannat. Luonto on erityisen arkaa eikä vyöhykkeen maisemaekologinen kapasiteetti ole hyvä. Tällä perusteella merivyöhykkeelle ei suositeta rakentamista. Söderskär on myös esimerkki arvokkaasta perinnemaisemasta.⁶

2.2.2 Kulttuuriperintö

Söderskär on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä ”Porvoon läntisen saariston luotsi-, majakka- ja kalastusyhdykunnat”. Majakkayhteisön rakennukset ja viereisellä saarella sijaitseva luotsitupa muodostavat avoimesta luonnonmaisemasta selkeästi erottuvan kokonaisuuden, jossa korostuvat merenkulun virkamiesyhteisölle tyypilliset piirteet, merellisyys ja eristyneisyys.⁷ Söderskärin majakkarakennus on lisäksi suojeltu rakennussuojelulla 1.10.2010.⁸

kust- och havsområden (Baltic Sea Protection Areas).³ Rätten att röra sig och stiga i land är begränsad på området.

Enligt betänkandet från 1981 av arbetsgruppen för skydd av den nyländska skärgården kan skärgården enligt naturförhållandena delas in i zoner, som avviker från varandra till sin kapacitet och alltså tolerans bl.a. för byggändamål.⁴ Skärgården kan indelas i tre olika zoner: havszonen, yttre skärgården och inre skärgården. Söderskär hör till den yttersta havszonen och karakteriseras av små, trädlösa skär och klippiga och steniga stränder. Naturen är särskilt känslig och zonens landskapsekologiska kapacitet är inte bra. På denna grund rekommenderas inte byggande i havszonen. Söderskär är också ett exempel av en värdefull vårdbiotop.⁵

2.2.2 Kulturarvet

Söderskär är en del av en byggd kulturmiljö av riksintresse, ”Lots- och fyrsamhällen och fiskelägen i Borgå västra skärgård”. Byggnaderna i Söderskärs fyrsamhälle och lotsstugan på den bredvidliggande holmen bildar en helhet som klart skiljer sig från det öppna naturlandskapet där de drag som är typiska för sjöfartens tjänstemannasamhällen, närheten till havet och isoleringen, framhävs.⁶ Söderskärs fyrbyggnad är dessutom skyddad genom byggnadsskyddslagen 1.10.2010.⁷

Söderskär är en av de bäst bevarade historiska fyrholmarna i Finska viken. Fyren, som stod färdig 1862, företräder den nygotiska⁸ byggnadsstilen. Fyrtornet är en av de fjorton tegelfyrar som byggts i Finland. Omkring fyren finns en grupp träbyggnader, av vilka en del har byggts enligt ritningar som gjorts av intendentskontoret för allmänna byggnader. Tre fyrvaktare jämte familjer samt fyrmästaren bodde i bostadsbyggnaden, som blev klar 1862. För fyrmästaren byggdes på 1910-talet ett eget hus, så den äldre bostadsbyggnaden kallas fyrvaktarnas hus och den nya bostadsbyggnaden fyrmästarens bostad. Helheten omfattar dessutom uthus från olika årtionden. Väster om fyren finns den murade grunden kvar efter Ryssvillan som byggdes på 1910-talet och revs på 1960-talet. Den tidigare lotsstugan från 1912 är belägen den högsta bergsknallen på Bastulandet och på stranden finns dessutom ett segelskjul.

Söderskär on yksi Suomenlahden parhaiten säilyneitä historiallisia majakkasaaria. Vuonna 1862 valmistunut majakka edustaa uusgoottilais- ta⁹ rakennustyyliä. Söderskärin majakkatorni on yksi neljästätoista Suomeen rakennetusta tiilimajakasta. Majakan ympärillä on ryhmä puurakennuksia, joista osa on toteutettu yleisten rakennusten intendentinkonttorin laatimien piirustusten mukaan. Kolme majakanvartijaa perheineen sekä majakkamestari asuivat alussa asuinrakennuksessa, joka valmistui vuonna 1862. Majakkamestarille rakennettiin 1910-luvulla oma talo, jolloin vanhempaa asuinrakennusta ryhdyttiin kutsumaan Alataloksi ja uutta Ylätaloksi. Pihapiiriin kuuluu talousrakennuksia eri vuosikymmeniltä. Majakan länsipuolella on jäljellä 1910-luvulla rakennetun ja 1960-luvulla puretun Ryssvillanin harkkokiviperustus. Entinen luotsitupa vuodelta 1912 sijaitsee Luotsisaaren korkeimmalla kallio- kumpareella ja rannassa on lisäksi purjeveija.

2.2.3 Kaavatilanne

Vuonna 2010 hyväksytyssä Itä-Uudenmaan maakuntakaavassa Söderskär on huomioitu osana Pirttisaaren saaristomaisemaa, joka on valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö. Maakuntakaavassa Söderskärin suojelun alue on merkitty luonnonsuojelun alueeksi sekä Natura-alueeksi seuraavin kaavamääräyksin¹⁰:

Luonnonsuojelun alue tai -kohde (SL)

Merkinnällä osoitetaan luonnonsuojelun alalla suojellut alueet. Luonnonsuojelun alueiksi on osoitettu myös muiden suojeluohjelmien alueita sekä Natura 2000 -alueita siltä osin kuin päätösten yhteydessä on alue tai kohde toteutettu luonnonsuojelun alalla. Alueilla tai kohteilla on voimassa MRL 33 §:n mukainen rakentamisrajoitus.

Natura 2000 -alue (nat)

Merkinnällä osoitetaan valtioneuvoston päätöksen mukaiset, Natura 2000 -ohjelman alueet täydennysalueineen. Luonnonsuojelun perusteella alueelle tai sen läheisyyteen ei saa suunnitella toimenpiteitä, jotka merkittävästi heikentävät niitä laji- tai luontodirektiivin mukaisia luonnonarvoja, joiden perusteella alue on otettu Natura 2000 -ohjelmaan. Ennen toimenpiteisiin

2.2.3 Planläggning

I landskapsplanen för Östra Nyland, vilken godkändes år 2010, har Söderskär beaktats som en del av Pörtö skärgårdslandskap, som är en kulturhistorisk miljö av riksintresse. I landskapsplanen har Söderskärs skyddsområde betecknats som ett naturskyddsområde samt ett Natura-område med följande planbestämmelser.⁹

Naturskyddsområde eller -objekt (SL)

Med beteckningen anges områden som skyddats med stöd av naturvårdslagen. Som naturskyddsområden har också anvisats andra områden vilka ingår i skyddsprogrammen samt Natura 2000 -områden till den del som det med besluten framförts att området ska skyddas eller man har för avsikt att skydda området med stöd av naturvårdslagen. Bygginstränkning enligt MBL 33 § gäller för områdena och objekten.

Område som hör till nätverket Natura 2000 (nat)

Med beteckningen anges områden som hör till programmet Natura 2000 enligt statsrådets beslut jämte kompletteringar av programmet. Enligt naturvårdslagen är det förbjudet att på området eller i dess närhet planera sådana åtgärder som betydligt försämrar naturvärdena enligt art- och natur(habitat)direktivet, på basis av vilka området har införlivats i Natura 2000-programmet. Innan åtgärder vidtas skall miljömyndigheterna beredas möjlighet att ge ett utlåtande.

Område som är viktigt med tanke landskapsvärden (ma/v)

Söderskärs huvudöar har angetts som ett område som är viktigt med tanke på kulturmiljön eller landskapsvärden (ma/v) och som också är av riksintresse. Värnandet om kulturmiljön, landskapsområdets helhet och identitet skall beaktas i den mera detaljerade planeringen av området. Områdesanvändningen skall trygga att betydande landskaps- och kulturvärden bevaras.

Delgeneralplanen för strandområdena i Onas skärgård är under arbete i Borgå stad. Planutkastet var framlagt 2008 och utgående från responsen utarbetas ett planförslag, som läggs fram under 2012. I utkastet till delgeneralplan

ryhtymistä on ympäristöviranomaisille varattava mahdollisuus lausunnon antamiseen.

Maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue (ma/v)

Söderskärin pääsaaret on merkitty kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeäksi alueeksi (ma/v), joka on myös valtakunnallisesti merkittävä. Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuriympäristön ominaispiirteiden vaaliminen, maisema-alueen kokonaisuus ja identiteetti. Alueen käytöllä on turvattava merkittävien maisema- ja kulttuuriarvojen säilyminen.

Ranta-alueiden osayleiskaavatyö Onaksen saaristossa on käynnissä Porvoon kaupungissa. Kaavaluonnos oli nähtävillä 2008, ja luonnoksesta saadun palautteen pohjalta valmistellaan osayleiskaavaehdotus vuonna 2012. Osayleiskaavaluonnoksessa Söderskärin suojelualue on osoitettu Natura-alueeksi sekä luonnonsuojelualueeksi maakuntakaavan tavoitteita noudattavin kaavamääräyksin.¹¹

Luonnoksen kaavamääräys maisemallisesti arvokkaasta alueesta (ma/v) on seuraava: ”Merkinnällä osoitetaan valtakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöjen alueet. Alue on omailemainen ja sen rakennusperinne arvokasta. Uudis- ja korjausrakentaminen tulee sopeuttaa kyläkuvaan ja rakennusperinteeseen. Rakentamisessa tulee ottaa huomioon alueen kuuluminen valtakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön. Rakennuksia ei saa purkaa ilman MRL 127 §:ssä tarkoitettua lupaa eikä niiden ulkoasua muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai miljöön kannalta merkittävä luonne turmeltu. Alueella ei saa rakentaa eikä suorittaa muita toimenpiteitä siten, että heikennetään valtakunnallisesti merkittävän kulttuurihistoriallisen ympäristön arvoja (MRL 41 § 2 mom.)”.

Lisäksi Söderskärin Majakkasaarella ja Luotisaarella on osakaavaluonnoksessa kohdemerkintä (sr), joka osoittaa saarilla olevat rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat suojelukohteet.

har Söderskärs skyddsområde anvisats som ett Natura-område samt ett naturskyddsområde med planbestämmelser som överensstämmer med målen i landskapsplanen.¹⁰

Utkastets planbestämmelse för landskapsmässigt värdefullt område (ma/v) är följande: ”Beteckningen anger områden med nationellt värdefulla kulturmiljöer. Området är särpräglad med en värdefull byggnadstradition. Ny- och ombyggnader skall anpassas till bymiljön och byggnadstraditionen. I byggandet skall hänsyn tas till att området hör till en nationellt värdefull kulturmiljö. Byggnader får inte rivs utan lov enligt 127 § i MarkByggl eller ändra deras exteriör så att deras kulturhistoriskt eller för miljöns värdefulla karaktär förstörs. På området får inte byggas eller vidtas andra åtgärder så att det försvagar den nationellt värdefulla kulturhistoriska miljöns värden. (MarkByggl 41 § 2 mom.)”.

Därtill har Mattlandet och Bastulanden i Söderskärsarkipelagen i utkastet försetts med en objektbeteckning (sr) som anger de byggnads- och kulturhistoriskt värdefulla skyddsobjekten på holmarna.

3 Aineisto ja menetelmät

Tämä rakennushistoriaselvitys pohjautuu arkistotutkimukseen, valokuvien analysointiin, Söderskärillä tehtyihin kenttätutkimuksiin sekä kirjallisuuteen. Yleensä tavoitteena on kaikkiin arkistotietoihin ja erityisesti alkuperäislähteisiin tutustuminen. Tässä selvityksessä on käytetty myös sekundäärisiä lähteitä.

Merkittävin arkistomateriaalikonaisuus ovat olleet Andersinin luettelot eli luotsi- ja majakkalaitoksen insinöörin Ernst Andersinin 1890-luvulla tekemä inventaario Suomen majakoista. Näistä käsikirjoitetuista, nidotuista lähteistä löytyy majakoita ja muita rakennuksia koskevaa historiatietoa rakentamisvaiheista sekä vaurio- ja ylläpitokorjauksista vuosilta 1862–1914.

Rakennuksia koskevia tietoja on löytynyt erittäin vähän luotsilaitoksen venäläistämisen ja ensimmäisen maailmansodan ajoilta 1910-luvulta, jolloin saarella rakennettiin paljon. Myös itsenäisyyden alkuvuosikymmeniltä ja toisen maailmansodan ajalta tietoa rakentamisesta on vähän.¹² Toisaalta myös uudistuksia ja uudisrakennuksia tehtiin tuona aikana melko vähän.

Mielenkiintoinen lähdekokonaisuus ovat olleet Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) työntekijöiden ylläpitämät päiväkirjat vuosilta 1967–1986. Niissä on arvokkaan linnustonseurannan lisäksi paljon muistiinpanoja rakennusten korjaustoimista. Suullista tietoa korjauksista ovat antaneet tutkimuslaitoksen silloiset työntekijät Olavi Stenman ja Martti Hario. Rakennushallituksen alainen Uudenmaan piirirakennustoimisto vastasi Söderskärin majakan korjaustoimista tuohon aikaan.

Sekundäärisistä lähteistä tärkeimmät ovat olleet Christian Westerbackin ja Jack Mikanderin teos ”Söderskär – Meren armoilla Suomenlahden ulkoluodoilla” sekä Seppo Laurellin teokset majakoittemme historiasta. Edellä mainituissa teoksissa ei ole käytetty asiakirjaviittauksia. Teoksesta ”Monografi över Pörtö ögrupp” on löytynyt ajoituksiin liittyvää arvokasta muistitietoa.

3 Material och metoder

Denna byggnadshistoriska utredning baserar sig på arkivforskning, analys av fotografier, fältundersökningar på Söderskär samt litteratur. I allmänhet är målet att bekanta sig med all arkivinformation och särskilt de ursprungliga källorna. För denna utredning har även sekundära källor använts.

Den viktigaste arkivmaterialhelheten har varit Andersins förteckningar, dvs. den inventering av Finlands fyrrar som ingenjör Ernst Andersin vid lots- och fyrväsendet gjorde på 1890-talet. Dessa handskrivna, inbundna källor innehåller historiska uppgifter från åren 1862–1914 om byggnadsfaser samt reparationer av skador och underhåll som berör fyrrar och andra byggnader.

Det har hittats mycket litet uppgifter om byggnaderna från den tid då lotsväsendet förryskades och tiden för första världskriget på 1910-talet, då det byggdes mycket på ön. Inte heller från självständighetens första årtionden och tiden för andra världskriget finns det mycket information om byggande.¹¹ Å andra sidan gjordes ganska få moderniseringar och nybyggnader under den tiden.

En intressant källhelhet har varit de dagböcker som fördes av Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets (VFFI) anställda 1967–1986. Förutom värdefull information om fågeluppföljningen innehåller de många anteckningar om reparationsåtgärder på byggnaderna. Muntlig information om reparationer har getts av forskningsinstitutets dåvarande anställda Olavi Stenman och Martti Hario. Nylands distriktsbyggnadsbyrå, som lydde under byggnadsstyrelsen, svarade för reparationsåtgärder på Söderskär på den tiden.

Viktigast av de sekundära källorna har varit Christian Westerbacks och Jack Mikanders verk ”Söderskär” samt Seppo Laurells verk om våra fyrrars historia. I ovan nämnda verk har inga dokumenthänvisningar använts. I verket ”Monografi över Pörtö” har hittats värdefull muntlig tradition som varit till hjälp vid tidsbestämningarna.

Tutkimusmenetelmänä haastavin on ollut eri aikakausilta olevien valokuvien analysointi. Koska asiakirjatietoa korjauksista puuttuu suunnilleen 50 vuoden ajalta, on rakennusten korjaus- ja muutosvaiheiden seuraamista sekä saaren rakennuskannan muodostumisen ajoitusta pitänyt tehdä myös valokuvien perusteella. Työ on ollut haastavaa, sillä kuvien tarkat ajoitukset eivät ole olleet tiedossa. Valokuvat ovat arviolta aikaväliltä 1910–1960. Valokuvamateriaali muodostuu Christian Westerbackin ja Sebastian Lönnqvistin selvityksen tekijän käyttöön antamista digikopioista, jotka on otettu vanhoista valokuvista.

Lisäksi käytössä olivat Pirttisaarella asuneen Margareta Wahlbergin yksityiskokoelmat. Myös 1960–1970-lukujen lehtiartikkeleiden valokuvat ovat olleet hyviä lähteitä esim. korjausten ajoituksissa.

Den mest utmanande forskningsmetoden har varit att analysera fotografier från olika tidsperioder. Eftersom dokumentuppgifter om reparationer saknas från ungefär 50 år, har man varit tvungen att även använda fotografier till hjälp för att följa reparationer och ändringar på byggnaderna och bestämma tidpunkterna då öns byggnadsbestånd har kommit till. Arbetet har varit utmanande, eftersom de exakta tidpunkterna då fotografierna har tagits inte är kända. Fotografierna uppskattas vara från tidsperioden 1910–1960. Fotomaterialet består av digitala kopior av gamla fotografier som Christian Westerback och Sebastian Lönnqvist ställt till utredarens förfogande.

Dessutom hade utredaren tillgång till privata samlingar tillhörande Margareta Wahlberg, som bott på Pörtö. Även bilder i tidningar från 1960–1970-talen har varit bra källor.

Höyrylaiva Söderskärin edustalla 1901. Taustalla vasemmalta kala-aitta, liiteri, vajoja, majakka, majakanvartijoiden talo ja sen takana makasiini ja sauna. Oikealla rannassa venevaja. Kuvakopio: Sebastian Lönnqvist.

Ångbåten vid Söderskärs brygga år 1901. Från vänster fiskeboden, vedlidret, några skjul, fyren, fyrvaktarnas hus och bakom huset magasinet och bastun. Till höger på stranden ett båtskjul. Bildkopio: Sebastian Lönnqvist.

4 Suomen luotsi- ja majakkalaitoksen historiaa

Valomajakoiden kausi alkoi Itämeren alueella 1500-luvulla. Suomessa oltiin 1750-luvulle saakka avotulien ja pookien varassa, vaikka Ruotsin kuningas Kaarle XI antoi v. 1696 luotsausasetuksen, joka yhdisti Suomen eteläosan Ruotsin luotsi- ja majakkalaitosorganisaatioon. Tuota luotsiasetusta pidetään Suomen luotsi- ja majakkalaitoksen perustamisasiakirjana.

Ensimmäiset valtion rakennuttamat valomajakat pystytettiin Utön saarelle 1753 ja Porkkalan Rönnskäriin 1800. Ruotsin vallan ajan lopulla Suomessa oli neljä luotsipiiriä: Ahvenanmaa, Turku, Tammisaari ja Loviisa.¹³

Suuri osa eteläisen Suomen luotsiasemista, majakkarakennuksista ja merimerkeistä tuhoutui Suomen sodassa 1808–1809. Vasta vuonna 1853 perustettiin virallinen luotsi ja majakkalaitoksen yllähoito.¹⁴ Vuonna 1870 annettiin taas uusi luotsi- ja majakkalaitosasetus, joka oli voimassa aina laitoksen vuonna 1912 tapahtuneeseen venäläistämiseen asti.¹⁵

Suomen itsenäistyttyä perustettiin merenkulkuhallitus hoitamaan kaikkia merenkulkuasioita, mukaan lukien luotsi- ja majakka-asiat. Organisaatio pysyi samanlaisena aina 1990-luvulle saakka. Vuonna 1998 laitoksen keskushallinnosta ryhdyttiin käyttämään nimitystä merenkulkulaitos.¹⁶

4 Om lots- och fyrväsendets historia i Finland

I Östersjöområdet inleddes ljusfyrarnas period på 1500-talet. I Finland var man ända till 1750-talet beroende av öppna eldar och båkar, även om Sveriges kung Karl XI år 1696 utfärdade en lotsförordning, som förenade södra delen av Finland med den svenska lots- och fyrverksorganisationen. Denna lotsförordning betraktas som det finska lots- och fyrväsendets stiftelseurkund.

De första ljusfyrarna som staten lät bygga restes på Utö 1753 och Porkkala Rönnskär 1800. Vid den svenska tidens slut fanns det fyra lotsdistrikt i Finland: Åland, Åbo, Ekenäs och Lovisa.¹²

En stor del av södra Finlands lotsstationer, fyrbyggnader och sjömärken förstördes under finska kriget 1808–1809. Först 1853 inrättades den officiella överstyrelsen för lots- och fyrväsendet.¹³ År 1870 utfärdades åter en ny förordning om lots- och fyrväsendet, som var i kraft ända tills väsendet förryskades 1912.¹⁴

När Finland blivit självständigt inrättades sjöfartsstyrelsen för att sköta alla sjöfartsärenden, inbegripet lots- och fyrärenden. Organisationen förblev oförändrad ända till 1990-talet. År 1998 började verkets centralförvaltning kallas sjöfartsverket.¹⁵

Söderskärs luotsitupa Majakkasaaren naapurisaarella. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen.
Söderskärs lotsstuga på Mattlandets grannholme. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen.

5 Toimintaa Söderskärillä

5.1 Merenkulku

Söderskär on toiminut tärkeänä merenkulun osana 1700-luvulta lähtien, jolloin Söderskäriin rakennettiin ensimmäinen pooki.¹⁷ Tämän varhaisen pookin sijainnista ei ole varmaa tietoa. Vuonna 1809 todettiin, että uusi pooki oli tarpeen ja sen sijoituspaikan vaihtoehtoina olivat Söderskäriin Synnerstlandet sekä Stora Mattlandet.¹⁸ Uusi pooki pystytettiin lopulta 1825¹⁹, mutta lähteessä ei ole tarkkaa mainintaa, mihin se pystytettiin. Laurellin mukaan pooki pystytettiin tuolloin Mattlandetiin²⁰ ja pooki kaatui jälleen myrskyssä 1847, eikä sitä enää rakennettu uudelleen.²¹ Andersinin käsikirjoituksessa on kuitenkin maininta, jonka mukaan pooki olisi pystytetty uudelleen v. 1849.²² Mikanderin ja Westerbackin mukaan varsinainen majakka pystytettiin Söderskäriin pookin paikalle²³, jolloin pooki olisi siis sijainnut Mattlandetissa.

Söderskär sai majakan monien eri vaiheiden jälkeen. Glosholmiiin valmistui majakka vuonna 1835, vaikka Söderskär todettiin paremmaksi sijoituspaikaksi jo 1810-luvulla.²⁴ Majakan siirtoa suunniteltiin pitkään ja ensimmäiset piirustukset tehtiin jo 1855.²⁵ Majakka valmistui lopulta v. 1862 yleisten rakennusten intendentinkonttorin johtajan, Ernst Bernhard Lohrmannin, suunnitelmien mukaisena. Samana syksynä valo sytytettiin ensimmäistä kertaa. Majakan yhteyteen rakennettiin 1880-luvulle mennessä majakanvartijoiden talo, puuliiteri, makasiini, sauna, kellari, kaivo sekä käymälä.²⁶

Varsinainen luotsiasema ja vartiotupa rakennettiin läheiselle Kokkomaalle vuonna 1841,²⁷ mutta perimätiedon mukaan Kokkomaalla olisi ollut vahtipaikka jo ennen luotsituvan rakentamista ja vartiotupana olisi toiminut vanha Gabriel Liljemarkin kalamaja.²⁸

Kun Kokkomaan vanha yksihuoneinen luotsitupa oli romahtanut, tilalle rakennettiin uusi kaksihuoneinen rakennus, jossa oli tilat myös tullin toimintaa varten.²⁹ Tästä rakennuksesta on olemassa Kansallisarkistossa piirustus, jonka otsikkotekstissä lukee: ”Lotsuppassnings och tullbevaknings byggnad på Söderskär uppförd

5 Verksamheten på Söderskär

5.1 Sjöfart

Söderskär har varit viktigt för sjöfarten sedan 1700-talet, då den första båken restes på Söderskär.¹⁶ Det finns inga säkra uppgifter om var denna tidiga båk var belägen. År 1809 konstaterades att det behövdes en ny båk och att alternativa förläggingsplatser var Söderskär Synnerstlandet samt Stora Mattlandet.¹⁷ En ny båk restes slutligen 1825¹⁸, men källan saknar exakt omnämnande av var den restes. Enligt Laurell restes båken då på Mattlandet¹⁹ och båken blåste åter omkull i en storm 1847, och återuppbyggdes då inte mera.²⁰ I Andersins manuskript nämns emellertid att båken skulle ha rests på nytt 1849.²¹ Enligt Mikander och Westerback restes den egentliga fyren på platsen för Söderskärs båk²², varför båken skulle ha funnits på Mattlandet.

Söderskär fick sin fyr efter många olika turer. Fyren på Glosholm stod klar 1835, trots att Söderskär konstaterades vara en bättre förläggingsplats redan på 1810-talet.²³ Flyttningen av fyren till Söderskär planerades länge och de första ritningarna gjordes redan 1855.²⁴ Fyren stod äntligen klar 1862 enligt planer gjorda av Ernst Bernhard Lohrmann, direktör för intendentskontoret för allmänna byggnader. Samma höst tändes ljuset första gången. I anslutning till fyren byggdes före 1880-talet även fyrvaktarnas hus, ett vedlider, ett magasin, en badstuga, en källare, en brunn samt en latrin.²⁵

Den egentliga lotsstationen och lotsuppassningsstugan byggdes på närliggande Kokkomaan 1841,²⁶ men enligt traditionen skulle det ha funnits en lotsplats på Kokkomaan redan innan lotsstugan byggdes och Gabriel Liljemarks gamla fiskestuga skulle ha fungerat som uppassningsstuga.²⁷

Efter att den gamla lotsstugan på Kokkomaan, som hade bara ett rum, hade förfallit byggdes i stället en ny byggnad med två rum, där det också fanns utrymme för tullverksamhet.²⁸ I Riksarkivet finns en ritning till denna byggnad, och rubriken lyder: ”Lotsuppassnings och tullbevaknings byggnad på Söderskär uppförd år 1860”.

år 1860”. Kokkomaalla on edelleen nähtävissä rakennuksen sekä laiturin rakenteita.

Venäjän keisarin Nikolai II:n toimet ja venäläistäminen koskettivat myös Söderskärä. Luotsitoiminta siirrettiin vuonna 1912 Kokkomaalta nykyiselle paikalleen Bastulandeniin (Luotsisääri), jonne rakennettiin luotsitupa sekä purjevaja. Samoihin aikoihin majakkasaarelle valmistuivat keittiö- ja ruokalarakennus (Ryssvillan) sekä majakanvartijan asuinrakennus.³⁰ Venäläisajan jälkeen 1918 suomalaiset jatkoivat majakka- ja luotsitoimintaa normaalisti. Toimintansa loppuvaiheessa Söderskärin majakka oli ainoa tulikäyttöinen majakka Suomessa. Majakkahenkilöstön virat lakkautettiin majakan automatisoinnin yhteydessä vuonna 1957. Neljä vuotta myöhemmin myös luotsiaseman toiminta lopetettiin. Majakan valo sammutettiin lopullisesti v. 1989.

5.2 Söderskär sotien aikana

Sisällissodan aikana Söderskär toimi valkoisten piiloaikkana.³¹ Jatkosodan alussa v. 1941 saaresta tuli varsinainen linnake – sitä ennen Söderskär oli osa Helsinkiä kiertävää ilmavalvontaketjua. Majakka oli jatkosodan aikana pimeänä, mutta paikalla oli silti majakkamestari ja muutama luotsi. Jatkosodan aikana majakanvartijoiden talossa toimi sotilaskoti ja saarella pidettiin tansseja. Sotavuodet jättivät jälkensä saaren maastoon, kun tykinalustoja varten louhittiin kiveä ja rakennettiin betonisia portaita sekä sähkökeskuksia. Majakassa toimi sota-aikana myös puhekeskus.³²

5.3 Riistantutkimusaseman aika ja linnustonseuranta

Vuonna 1962 valtion luonnonsuojelunvalvoja Reino Kalliola ehdotti maa- ja metsätalousministeriölle meririistan tutkimusaseman perustamista Söderskärille, sillä alueen vartiointi olisi tarpeen majakan automatisoinnin ja luotsivartioaseman sulkeutumisen jälkeen.³³ Vuonna 1965 saaren tyhjilleen jääneisiin rakennuksiin perustettiin valtion riistantutkimuslaitoksen³⁴ alainen Söderskärin tutkimusasema. Rakennusten vastaanottokatselmus pidettiin 21.6.1965.³⁵ Aseman tehtäviin kuuluivat vuosien varrella lintujen muutonseuranta sekä hyljetutkimus. Tutkimusaseman henkilöstö asui luotsituvassa, ja majakas-

På Kokkoma syns fortfarande byggnads- samt bryggkonstruktioner.

Den ryske kejsaren Nikolaj II:s åtgärder och förryskning berörde även Söderskär. Lotsverk-samheten flyttades 1912 från Kokkoma till den nuvarande platsen på Bastulanden, där det byggdes en lotsstuga samt ett segelskjul. Ungefär vid samma tid färdigställdes en köks- och matsalsbyggnad (Ryssvillan) samt fyrvaktarens bostad på Mattlandet.²⁹ Efter den ryska tiden 1918 fortsatte finländarna med normal fyr- och lotsningsverksamhet. I slutskedet av verksamheten var Söderskärs fyr den enda fyren där man använde eld i Finland. Fyrpersonalens tjänster indrogs i samband med att fyren automatiserades 1957. Fyra år senare upphörde även lotsstationens verksamhet. Ljuset i fyren släcktes slutgiltigt 1989.

5.2 Söderskär under krigens

Under inbördeskriget fungerade Söderskär som gömställe för de vita.³⁰ I början av fortsättningskriget 1941 gjordes ön till en veritabel befästning – före det var Söderskär en del av luftbevakningskedjan som omgav Helsingfors. Under fortsättningskriget var fyren mörk, men fyrmästaren och några lotsar var ändå på plats. Under fortsättningskriget fanns ett soldathem i fyrvaktarnas hus och det ordnades danser på ön. Krigsåren lämnade sina spår i öns terräng, när sten sprängdes för kanonfundamenten och det byggdes trappor av betong samt elcentraler. Under krigstiden fanns också en telefoncentral i fyren.³¹

5.3 Viltforskningsstationens tid och fågeluppföljning

År 1962 föreslog statens naturskyddsövervakare Reino Kalliola för jord- och skogsbruksministeriet att en forskningsstation för havsvilt skulle inrättas på Söderskär, eftersom det vore nödvändigt att bevaka området efter att fyren automatiserats och lotsstationen stängts.³² År 1965 inrättades i de tomma byggnaderna på holmen Söderskärs forskningsstation, som lydde under statens viltforskningsanstalt.³³ Mottagningssyn av byggnaderna hölls 21.6.1965.³⁴ Till stationens uppgifter hörde under årens lopp att följa fåglarnas flyttning samt sälforskning. Forskningsstationens

Söderskärin Majakkasaari ja Luotsisaari. Kuva: Metsähallitus / Jari Kostet 6.6.2012
Söderskär Mattlandet med fyren och Bastulanden. Foto: Forststyrelsen / Jari Kostet 6.6.2012.

ta suoritettiin linnuston seuranta. Henkilöstö teki vapaa-aikanaan myös paljon rakennusten korjaustöitä,³⁶ kuten ennen olivat tehneet luotsit ja majakanvartijat. Tutkimusaseman toiminta päättyi vuonna 2007.

Vuonna 1966 riistantutkimuslaitos vuokrasi majakanvartijan talosta kolme eteläsivun huonetta Keskinäisen Vakuutusyhtiö Auran käyttöön 20 vuodeksi.³⁷ Riistantutkimuslaitos myös teetti 1970-luvun alussa piirustukset uuden varasto- ja ulkokuoneen rakentamisesta majakkasaarelle sekä Ylä- ja Alatalon vinteilte tehtävistä tutkijanhuoneista. Lisäksi suunnitelmissa oli Luotsisaaren vajan laajentaminen laboratoriohuoneella sekä erillisen polttonesteiden säilytystilan rakentaminen.³⁸ Suunnitelmia ei kuitenkaan toteutettu.

personal bodde i lotsstugan, fåglarna följdes från fyren. Under sin fritid utförde personalen också mycket reparationsarbeten på byggnaderna,³⁵ på samma sätt som lotsarna och fyrvaktarna hade gjort tidigare. Forskningsstationens verksamhet upphörde 2007.

År 1966 hyrde viltforskningsanstalten ut tre rum på södra sidan av fyrvaktarens hus till Keskinäinen Vakuutusyhtiö Aura på 20 år.³⁶ I början av 1970-talet lät viltforskningsanstalten också göra ritningar till ett nytt lagerrum och utedass på Mattlandet samt forskarrum på vindarna till fyrvaktarnas hus och fyrmästarens bostad. I planerna ingick dessutom att utvidga boden på Bastulanden med ett laboratorierum samt att bygga ett separat förvaringsutrymme för bränsle.³⁷ Planerna förverkligades dock inte.

5.4 Söderskär vapaa-ajan vieton ja taiteen innoittajana

Söderskär on ollut mielenkiintoisena retkeily- ja vierailukohteena 1900-luvun alusta lähtien. Söderskärillä käytiin erityisesti Sipoosta, Helsingistä ja Porvoosta. Höyrylaivaliikenne Helsingistä Porvooseen alkoi jo 1838 ja päivittäinen höyrylaivaliikenne Porvoon seudulla v. 1902.³⁹

Myös eri alojen taiteilijat kävivät hakemassa innoitusta karulta majakkasaarelta. Ehkä tunnetuin on taidemaalari Louis Sparre, joka vuokrasi vuonna 1905 Söderskärin majakkasaarelta ateljeekseen entisen kala-aitan voidakseen maalata aivan meren äärellä.⁴⁰ Sparre oli erityisen kiinnostunut vanhasta arkkitehtuurista sekä merelisydestä.⁴¹

Elokuviissa majakkasaari on tapahtumapaikana mm. Teuvo Tulion ”Rakkauden ristissä” (1946), melodramaattisessa kertomuksessa majakanvartijan kauniin tyttären ajautumisesta tuhoon miesten uhrina suuressa maailmassa. Söderskär näytetään valokuvana elokuvan alussa.⁴²

Suomalaista elokuvaa toi perinteisestä kohti modernia 1960-luvulla joukko ohjaajia, joista keskeisiin kuului Maunu Kurkvaara. Purjehdus ja saaristo olivat Kurkvaaralle tärkeitä ja Söderskär esiintyy kahdessa hänen elokuvassaan. ”Meren juhlat” vuodelta 1963 kertoo naisesta ja miehestä, jotka palaavat hetkeksi saarelle, jossa ovat tavanneet ensi kerran. Kurkvaaraa kiitettiin lehdistöarvioissa maisemakuvauksesta ja luonnonläheisyydestä, mutta henkilökuvausta ja -ohjausta ei pidetty onnistuneina.⁴³ Kuvausten aikana Kurkvaara sekä elokuvassa näytelleet Jaakko Pakkasvirta ja Aito Mäkinen joutuivat veneen moottorivian vuoksi melomaan saarelle ja jäämään sinne yöksi odottamaan apua. Tapahduma päättyi vuonna 1969 Kurkvaaran elokuvaan ”Punatukka”. Kaksi nuorta pariskuntaa joutuu viettämään Söderskärillä kesäyön, joka on päärille ratkaiseva ja vahvistaa heidän suhteensa. Elokuva sai arvostelijoilta hyvän vastaanoton ja sitä pidettiin Kurkvaaran siihenastisista parhaina.⁴⁴ Majakkasaari rakennuksineen on elokuvassa tärkeä ympäristö.

Söderskärin luonto innoitti myös helsinkiläisrunoilija Arvo Turtiaista, joka oli kirjailija- ja taiteilijayhdistys Kiilan⁴⁵ jäsen. Kiilalaiset tekivät 1930-luvulla kesäisiä moottoriveneretkiä Söderskärille Turtiaisen toimiessa veneen kapteenina.

5.4 Söderskär – en inspirationskälla till fritid och konst

Söderskär har varit intressant som utflykts- och besöksmål ända sedan början av 1900-talet. Man begav sig till Söderskär särskilt från Sibbo, Helsingfors och Borgå. Ångbåtstrafik från Helsingfors till Borgå inleddes redan 1838 och daglig ångbåtstrafik i Borgåtrakten 1902.³⁸

Även konstnärer inom olika områden besökte de karga holmarna för att hämta inspiration. Den kanske kändaste är konstnären Louis Sparre, som 1905 hyrde en gammal fiskebod på Mattlandet för att kunna måla alldeles nära havet.³⁹ Sparre var särskilt intresserad av gammal arkitektur samt det marina.⁴⁰

I filmer är Söderskär skådeplats i bl.a. Teuvo Tulios ”Kärlekens kors” (1946), en melodramatisk berättelse om fyrvaktarens vackra dotter som bringas i fördärvet som ett offer för männen ute i stora världen. På början av filmen visas Söderskär i ett foto.⁴¹

På 1960-talet började en grupp regissörer modernisera den traditionella finska filmen. Till de viktigaste av dem hörde Maunu Kurkvaara. Segling och skärgården var viktiga för Kurkvaara och Söderskär förekommer i två av hans filmer. ”Fest vid havet” från 1963 berättar om en kvinna och en man som tillfälligt återvänder till den ö där de träffades första gången. I pressrecensionerna prisades Kurkvaara för landskapsskildringen och närheten till naturen, men personporträtten och personregin ansågs inte lika lyckade.⁴² Under inspelningarna blev Kurkvaara samt skådespelarna Jaakko Pakkasvirta och Aito Mäkinen på grund av ett fel på båtmotorn tvungna att paddla till ön och stanna där över natten för att vänta på hjälp. Händelsen beskrivs i Kurkvaaras film ”Fabrikflickan” från 1969. Två unga par blir tvungna att tillbringa en sommarnatt på Söderskär, något som blir avgörande för huvudparet och stärker deras relation. Film fick ett bra mottagande bland kritikerna och ansågs vara Kurkvaaras dittills bästa film.⁴³ Mattlandet jämte byggnader är en viktig miljö i filmen.

Söderskärns natur inspirerade också Helsingforspoeten Arvo Turtiainen, som var medlem i författar- och konstnärsföreningen Kiila.⁴⁴ Medlemmarna i Kiila företog på 1930-talet sommarutfärder med motorbåt till Söderskär med Turtiainen som kapten. Vanligtvis begav sig

Ryhmä lähti retkelle tyypillisesti elokuisena lau-
antaina, jolloin meri oli lämmin.⁴⁶

Turtiaisen runo ”Söderskär” 1950-luvulta ku-
vaa hienosti saarien tunnelmaa.

*Siellä auringon uuvuttamat luodot
ja karien kuumat otsat
siellä aaltojen lakkaamaton ajo
ja maininkien paini riuttojen rintaa vasten,*

*siellä kalastajan suomusleipä
ja majakanvartijan yksinäisyys,
siellä lokin nauru
ja tuulen virsi merimiesten haudoilla*

*siellä lohen ja hylkeen väylät
vesien välähtelevissä onkaloissa,
siellä levien tuoksu
ja tervaskukkien liekit kivien lomassa,*

*siellä yö ja kuutamo noitamaisin,
siellä aamu ihanin,
päivä väkevä sankari.⁴⁷*

Söderskär Majakka Oy jatkaa tätä jo 1900-lu-
vun alussa alkunsa saanutta matkailu- ja kult-
tuuritoimintaa. Saarten turismin kasvu aiheut-
taa toisaalta ristiriitoja, mutta se ei ole uusi asia,
kuten seuraava ote RKTL:n päiväkirjasta hyvin
tilannetta kuvaa:

*Turistit – niillä riittää energiaa. Viisi ve-
neellistä rauhastoiminnaltaan epänormaalin
kiihkeätä kummajaista hortoilu ympäriinsä
aivovauriomaaisesti kirkuvat kakarat kintereil-
lään.⁴⁸*

5.5 Kalastus, linnustus ja hylkeenpyynti

Söderskärin vesialue on 1700–1800-luvuilla ol-
lut osa Pirttisaaren kalavesiä ja kalastuksella on
ollut tärkeä taloudellinen merkitys vesialueiden
omistajille, Pirttisaaren ammattikalastajille sekä
majakan työntekijöille. Söderskärin lähiluodoil-
la, kuten Synnerstlandetissa, on ollut kalamajo-
ja, joita käytettiin myös hyljejahdin yhteydessä.⁴⁹
Söderskärin alueella harjoittivat norpanpyyntiä
myös Tytärsaaren asukkaat ja vielä vuosina 1967–
1986 lähiseudun asukkaat.⁵⁰ Söderskärissä on
jäljellä myös linnustajien itselleen näkösuojaksi
rakentamia kiviladelmia.⁵¹

gruppen på utfärd en lördag i augusti, då havet
var varmt.⁴⁵

Turtiaisen dikt ”Söderskär” från 1950-talet
beskriver öarnas stämning på ett fint sätt.

*Där de av solen uttröttade klipporna
och skärens heta pannor
där vågornas oupphörliga lek
och dyningarnas brottning med reven,*

*där fiskarens fjälliga bröd
och fyrvaktarens ensamhet,
där mäsens skratt
och vindens psalm över sjömännens gravar*

*där laxens och sälens vägar
i vattnets framskymtande hålor,
där lukten av alg
och tjärblomstrens flammor bland stenarna,*

*där natten och mänskenet som trolskast,
där morgonen som härligast,
dagen den starka hjälten.⁴⁶*

Söderskär Fyr Ab fortsätter med denna turist-
och kulturverksamhet som fick sin början redan i
början av 1900-talet. Den växande turismen till
holmarna orsakar å andra sidan konflikter, men
det är inte något nytt, något som framgår bra av
följande utdrag ur VFFI:s dagbok:

*Turister – de har energi så det räcker. Fem
båtlastar märkliga typer med onormalt hög
körtelverksamhet yrade omkring med ungar
som skrek som tokiga i hälarna.⁴⁷*

5.5 Fiske, fågeljakt och sälfångst

Söderskärs vattenområde var på 1700–1800-
talen en del av Pörtös fiskevatten och fisket har
spelat en viktig ekonomisk roll för ägarna till vat-
tenområdena, yrkesfiskarna på Pörtö samt de an-
ställda vid fyren. På Söderskärs närbelägna kob-
bar som Synnerstlandet har det funnits fiskestugor
som också använts i samband med säljakt.⁴⁸ På
området vid Söderskär bedrevs sälfångst även
av invånarna på Tytärskär och 1967–1986 fort-
farande av invånare i närområdet.⁴⁹ På Söderskär
finns också kvar stensättningar som fågeljägarna
byggt åt sig för att fåglarna inte skulle få syn på
dem.⁵⁰

6 Luotsi- ja majakkalaitoksen rakennusten suunnittelu ja ylläpito

Söderskärin majakan rakennusaikana 1860-luvun puolivälissä Suomen julkisten rakennusten suunnittelusta vastasi yleisten rakennusten ylihallitus, aiemmalta nimeltään intendentinkonttori.⁵²

Vuonna 1908 alkaneen sortokauden seurauksena Suomen luotsi- ja majakkalaitosta ryhdyttiin muuttamaan venäläiseksi virastoksi. Tähän aikaan julkisten rakennusten suunnittelu annettiin erillisille suunnittelutoimistoille sekä erikoisarkkitehdeille ja ylihallitus menetti arvoaltaansa. Suomen itsenäistymisen jälkeen 1917 alkanut yhteiskuntarakenteen muutos aiheutti sen, että rakennustarkastus muuttui kunnalliseksi. Ylihallituksen toiminta-alue supistui ja sitä kohtaan kohdistui runsaasti kritiikkiä jo 1920-luvulla.⁵³

Vuonna 1936 yleisten rakennusten ylihallitus muuttui rakennushallitukseksi. Myöhemmin maa jaettiin kuuteen rakennuspiiriin, ja vuonna 1954 piirikonttorit muuttuivat lääninrakennustoimistoiksi.⁵⁴ Söderskär kuului ensin Helsingin piirikonttorin, myöhemmin Uudenmaan lääninrakennustoimiston vastuualueeseen.

Rakennushallitus lakkautettiin vuonna 1995 ja sen tilalle perustettiin Valtion kiinteistölaitos, jonka nimi muuttui vuonna 2001 Senaatti-kiinteistöiksi.⁵⁵ Majakan korjaustöistä on vastannut vuodesta 2003 lähtien sen omistaja, Söderskär Majakka Oy. Museovirasto ja Porvoon museo ovat toimineet viime vuosina korjausten rakennushistoriallisina asiantuntijoina.

Suomen luotsi- ja majakkalaitosta koskeva varhaisempi asetus annettiin 17.5.1812, johon myös vuoden 1857 luotsi- ja majakka-asetus perustui. Tämä asetus oli voimassa, kun Söderskärin majakkaa suunniteltiin ja otettiin käyttöön. Asetuksen mukaan kaikki suuremmat rakennukset oli alistettava senaatin hyväksyttäväksi ja piirustukset teetettävä intendentinkonttorissa. Kullakin majakalla tuli olla asuinhuoneet majakkahenkilökuntaa varten, leivintupa, sauna ja käymälä. Pienemmät työt sai johtaja teettää määrärahojen puitteissa. Työt toteutti majakka- tai luotsihenkilökunta.⁵⁶

6 Planering och underhåll av lots- och fyrväsendets byggander

Vid den tiden då Söderskärs fyr byggdes i mitten av 1860-talet svarade överstyrelsen för allmänna byggnader, som tidigare hette intendentskontoret, för planeringen av offentliga byggnader i Finland.⁵¹

Under förtrycksperioden, som började 1908, började omvandlingen av det finska lots- och fyrväsendet till ett ryskt ämbetsverk. På den här tiden gavs planeringen av offentliga byggnader i uppdrag åt särskilda planeringsbyråer samt specialarkitekter, och överstyrelsen förlorade sin status. Den förändring av samhällsstrukturen som tog sin början efter att Finland blivit självständigt 1917 ledde till att byggnadsinspektionen blev kommunal. Överstyrelsens verksamhetsområde krympte och den blev föremål för massiv kritik redan på 1920-talet.⁵²

År 1936 ändrades överstyrelsen för allmänna byggnader till byggnadsstyrelsen. Senare delades landet in i sex byggnadsdistrikt och 1954 blev distriktskontoren till länsbyggnadsbyråer.⁵³ Söderskär hörde först till Helsingfors distriktskontors, senare till Nylands länsbyggnadsbyrås ansvarsområde.

Byggnadsstyrelsen lades ner 1995 och i stället för den inrättades Statens fastighetsverk, vars namn ändrades till Senatfastigheter 2001.⁵⁴ Sedan 2003 har fyrens ägare, Söderskär Fyr Ab, svarat för renoveringsarbetena på fyren. De senaste åren har Museiverket och Borgå museum varit byggnadshistoriska sakkunniga i fråga om renoveringarna.

Den tidigaste förordningen om lots- och fyrväsendet i Finland utfärdades den 17 maj 1812, och även 1857 års lots- och fyrförordning baserade sig på den. Denna förordning var i kraft när Söderskärs fyr planerades och togs i bruk. Enligt förordningen skulle alla större byggnader underställas senaten för godkännande och ritningarna skulle göras vid intendentskontoret. Varje fyr skulle ha boningsrum för fyrapersonalen, bakstuga, badstuga och latrin. Mindre arbeten fick direktören låta utföra inom ramen för de

Tyypipiirustusten käyttö näkyy hyvin siinä samankaltaisuudessa, mitä on esim. Hangon majakan asuinrakennuksen ja Söderskärin majakanvartijoiden talossa. Hangossa suunnittelijaksi on merkitty C. L. Engel ja rakennus on vuodelta 1830, Söderskärin majakanvartijoiden asuinrakennuksen suunnittelijaksi on merkitty (Carl) Albert Edelfelt.

Vuonna 1897 luotsi- ja majakkalaitos sai vihdoinkin oman rakennusmestarin, jonka virka vakinaistettiin 1899. Laitoksen palvelukseen saatiin myös valaistuslaitteita tuntevia ammattimiehiä vuonna 1888.⁵⁷ Majakkainsinööri Ernst Andersin aloitti kojeiden ja välineiden korjaukset 1912.⁵⁸

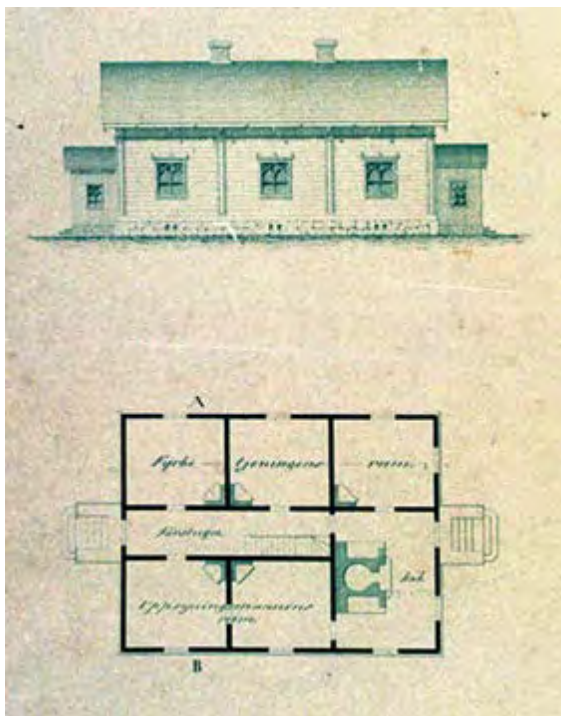
Kaiken kaikkiaan majakan suunnittelussa oli paljon rajoittavia tekijöitä. Ankarat olosuhteet tuulen, meren ja jäiden armoilla tekivät suunnittelusta erityisen vaativan. Majakan ja muiden rakennusten kunnossapito ei myöskään saanut olla liian vaikeaa, sillä korjaukset kuuluivat majakanvartijoiden tehtäviin. Vain vaativimmat korjaus- ja vahvistustyöt hoidettiin rakennushallituksen kautta.⁵⁹

anslag som tagits upp i utgiftsregeln. Arbetena utfördes av fyr- eller lotspersonalen.⁵⁵

Att man använde typritningar syns bra i likheterna mellan t.ex. bostadsbyggnaden vid Hangö fyr och fyrvaktarnas hus på Söderskär. För Hangös del har som planerare antecknats C. L. Engel och byggnaden är från 1830, som planerare av fyrvaktarnas bostadsbyggnad på Söderskär har antecknats (Carl) Albert Edelfelt.

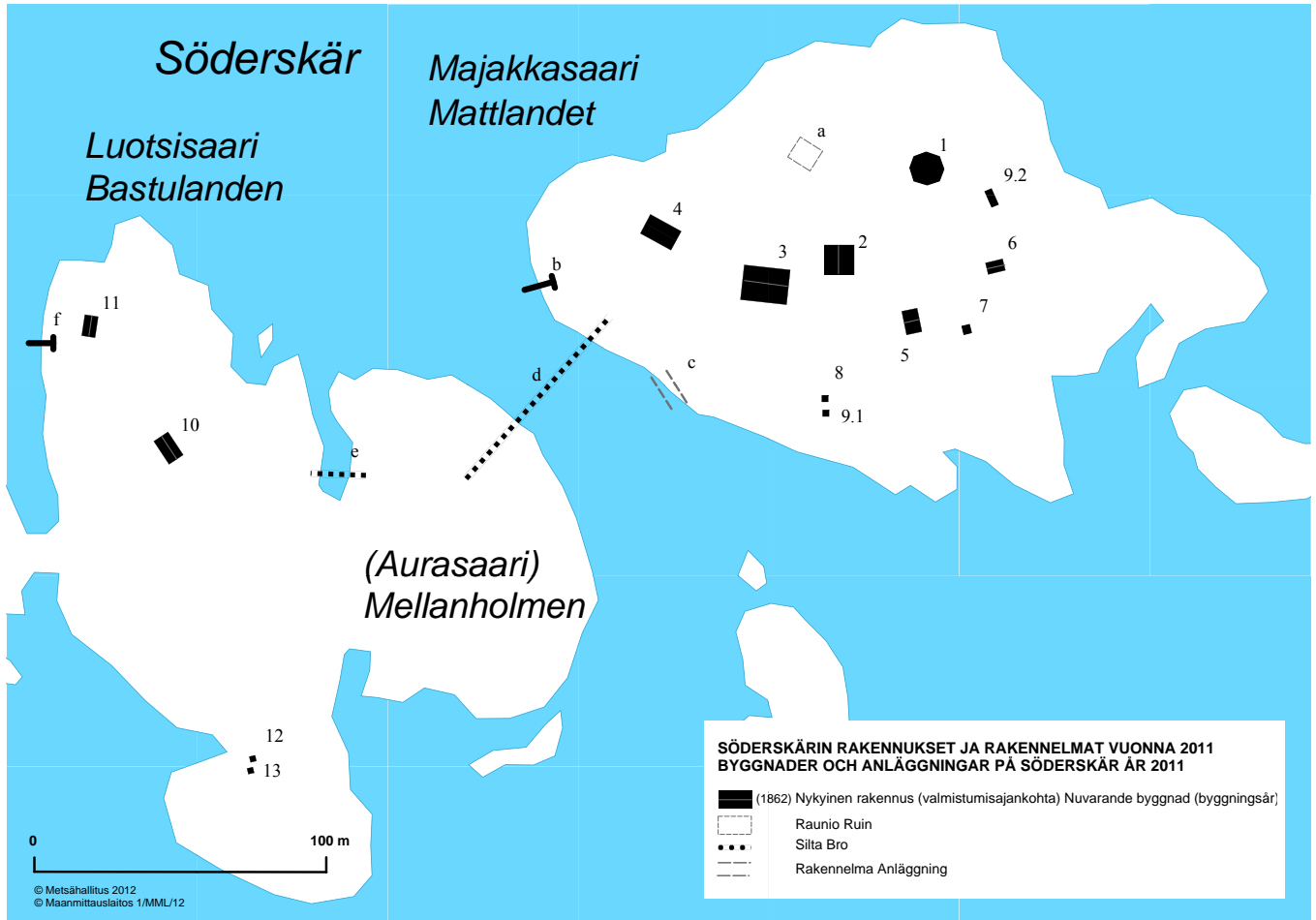
År 1897 fick lots- och fyrväsendet äntligen en egen byggmästare för tre år och tjänsten permanentades 1899. År 1888 fick verket också fackmän som kände till belysningsanordningar i sin tjänst.⁵⁶ Fyringenjör Ernst Andersin började reparera apparater och utrustning 1912.⁵⁷

På det hela taget fanns det många faktorer som begränsade planeringen av en fyr. De hårda förhållandena betingade av vind, hav och is gjorde planeringen ytterst krävande. Underhållet av fyren och de andra byggnaderna fick inte heller vara alltför komplicerat, eftersom reparationerna hörde till fyrvaktarnas uppgifter. Endast de mest krävande renoverings- och förstärkningsarbetena sköttes via byggnadsstyrelsen.⁵⁸

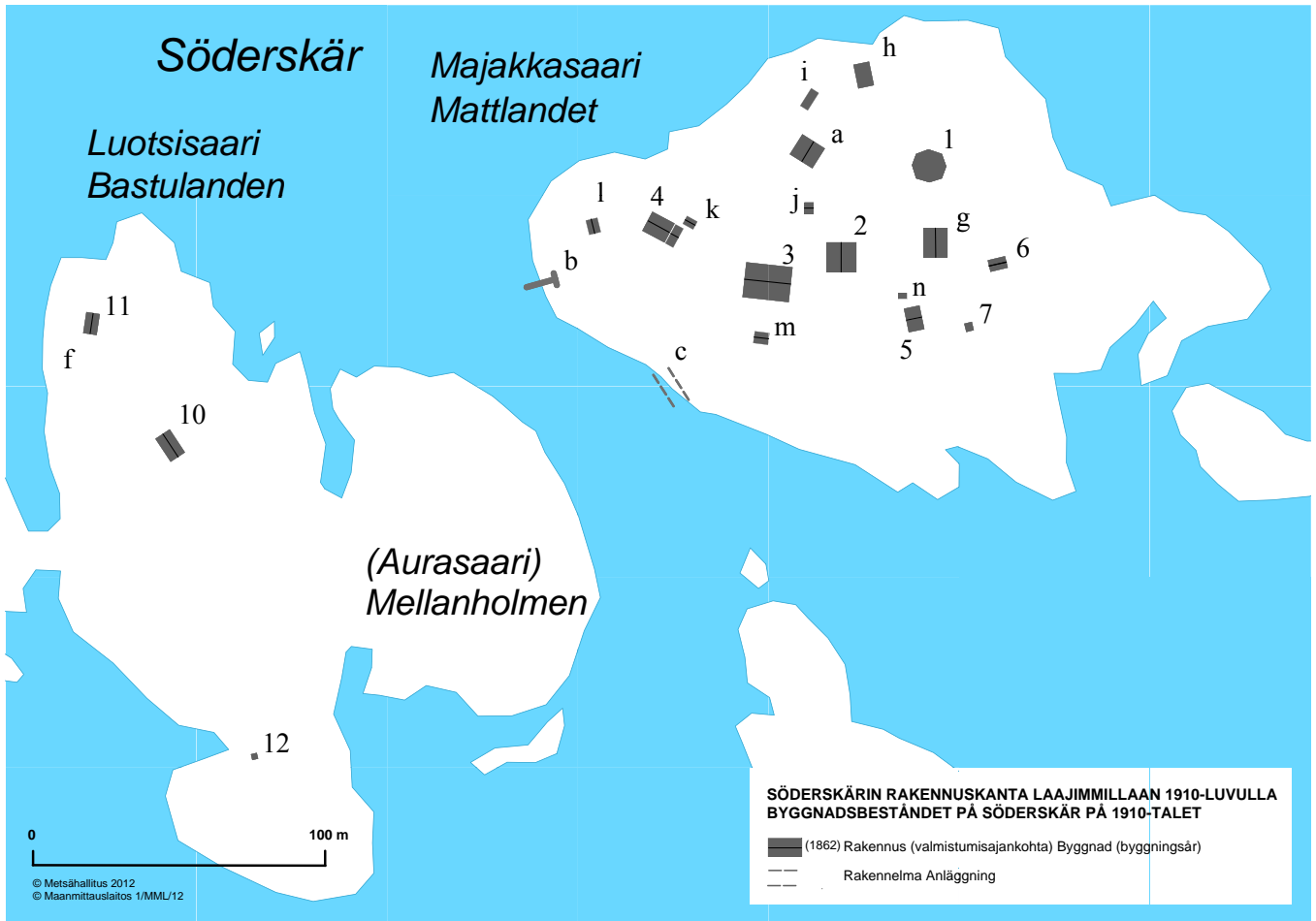
Söderskärin majakkamestarin ja majakanvartijoiden asuintalo. Intendentinkonttorin arkkitehti (Carl) Albert Edelfeltin piirustukset on hyväksytty 1861. Kuva: Rakennushallituksen arkisto, Kansallisarkisto.

Söderskärs fyrmästares och fyrvaktares bostadshus. Ritningarna gjorda av arkitekten (Carl) Albert Edelfelt vid Intendentskontoret är godkända 1861. Bild: Byggnadsstyrelsens arkiv, Riksarkivet.

Söderskärin rakennukset (1–13) ja rakennelmat (a–f) vuonna 2011.
Byggnader (1–13) och anläggningar (a–f) på Söderskär år 2011.

1. Majakka (1862)	1. Fyren (1862)
2. Majakkamestarin talo / Ylätalo (1910-l.)	2. Fyrmästarens bostad (1910-t.)
3. Majakanvartijoiden talo / Alatalo (1862)	3. Fyrvaktarnas hus (1862)
4. Puuliiteri (1891)	4. Vedlider (1891)
5. Kellari (1873)	5. Källare (1873)
6. Sauna (1876)	6. Bastu (1876)
7. Kaivo (1890/1930-l.)	7. Brunn (1890/1930-t.)
8. Majakkasaaren vanha käymälä (1960-l.)	8. Mattlandets gamla klosett (1960-t.)
9.1. Majakkasaaren uusi käymälä (2000-l.)	9.1. Mattlandets nya klosett (2000-t.)
9.2. Majakkasaaren uusi käymälä (2000-l.)	9.2. Mattlandets nya klosett (2000-t.)
10. Luotsitupa (1910-l.)	10. Lotsstugan (1910-t.)
11. Purjevaja (1910-l.)	11. Segelskjul (1910-t.)
12. Luotsisaaren vanha käymälä (1910-l./1930-l.)	12. Bastulandens gamla klosett (1910-t./1930-t.)
13. Luotsisaaren uusi käymälä (2010)	13. Bastulandens nya klosett (2010)
a. Ryssvillanin perustukset (1910-l., hävinnyt 1960-luvulla)	a. Ryssvillans grund (1910-t., försvunnen på 1960-talet)
b. Majakkasaaren laituri (1880-l./2000-l.)	b. Mattlandets brygga (1880-t./2000-t.)
c. Entinen veneluiska	c. Tidigare båtramp
d. Riippusilta (1940-l.)	d. Hängbro (1940-t.)
e. Aura- ja Luotsisaaren silta	e. Bro mellan Mellanholmen och Bastulanden
f. Luotsisaaren laituri	f. Bastulandens brygga

Söderskärin rakennukset (1–12) ja rakennelmat (a–n) 1910-luvulla.
Byggnader (1–12) och anläggningar (a–n) på Söderskär på 1910-talet.

1. Majakka (1862)	1. Fyren (1862)
2. Majakkamestarin talo / Ylätalo (1910-l.)	2. Fyrmästarens bostad (1910-t.)
3. Majakanvartijoiden talo / Alatalo (1862)	3. Fyrvaktarnas hus (1862)
4. Puuliiteri(1891)	4. Vedlider (1891)
5. Kellari (1873)	5. Källare (1873)
6. Sauna (1876)	6. Bastu (1876)
7. Kaivo (1890-/1930-l)	7. Brunn (1890/1930-t.)
10. Luotsitupa (1910-l)	10. Lotsstugan (1910-t.)
11. Purjevaja (1910-l)	11. Segelskjul (1910-t.)
12. Luotsisaaren vanha käymälä (1910-l)	12. Bastulandens gamla klosett (1910-t.)
a. Ryssvillan (1910-l.)	a. Ryssvillan (1910-t.)
b. Majakkasaaren laituri (1880-l.)	b. Mattlandens brygga (1880-t.)
c. Veneluiska (1879)	c. Båtramp (1879)
f. Luotsisaaren laituri	f. Bastulandens brygga
g. Makasiini (1862)	g. Magasin (1862)
h. Käymälä(1862)	h. Klosett (1862)
i. Parakki (1910-l.)	i. Barack (1910-t.)
j. Vaja (1800-/1910-l.)	j. Skjul (1800-/1910-t.)
k. Vaja (1910-l.)	k. Skjul (1910-t.)
l. Kala-aitta, Sparren ateljé (1800-l.)	l. Fiskebod, Sparres ateljé (1800-t.)
m. Venevaja (1800/1910-l.)	m. Båtskjul (1800/1910-t.)
n. Eläinsuoja (1800-l.)	n. Djurstall (1800-t.)

7 Rakennuskohtainen tarkastelu

7.1 Majakka

Uusgootilaista tyyliisuuntaa edustava Söderskärin majakka valmistui vuonna 1862. Majakan ensimmäiset piirustukset ovat vuodelta 1855 ja lopullinen piirustus vuodelta 1862. Molemmat ovat Ernst Bernhard Lohrmannin käsialaa.⁶⁰ Majakan rakentajana toimi muurarioltermanni Carl Henrik Andsten.⁶¹

Söderskärin kahdeksankulmainen majakkatorni on yksi neljästätoista Suomeen rakennetusta tiilimajakasta. Samantyyppisiä kahdeksankulmaisia majakkatorneja on säilynyt myös Hangon Russarössä ja Mustasaaren Norrskärissä. Majakan ulkoasu ei ole enää alkuperäinen. Sisätiloissa varsinkin massiivinen puuportaikko sekä alimman kerroksen sisustus antavat hyvän kuvan majakan varhaisesta interiööristä.

Rakennus on pohjakaavaltaan 8-kulmainen, 6-kerroksinen ja n. 40 m korkea. Majakan rungon alaosa on graniittia, yläosa on muurattu tiilistä. Majakkatorni on rungon myöhemmän vahvistuksen yhteydessä betonoitu. Julkisivussa on betonikuoresta huolimatta nähtävissä alkuperäiset pilasteriaihein jäsenellyt kentät, joissa on joka toisen sivun keskellä yläosastaan puoliympyrän muotoinen ja kuusiruutuinen ikkuna.

Majakan lanterniini (lyhty) on rautarunkoinen, kahdeksankulmainen ja alaosastaan kuparipellillä päällystetty. Lanterniinissa on kupolikatto ja sen räystäitä koristavat alkuperäiset pronssiset leijonapäät, joiden kitojen kautta kulkevat syökysytorvet. Söderskärin majakan valonlähteenä on Suomen ensimmäinen lasiprismaista koostuva valolaite, ns. Fresnelin linssistö.⁶²

Sisätiloja hallitsevat 2000-luvulla kiiltävän ruskeaksi maalatut puuportaat sekä puulattiat. Ruskea väri noudattaa aiempaa väritystä. Uusittujen ikkunoiden puitteet ovat alkuperäistä väritystä noudattaen vihreät. Alimmassa kerroksessa on alkuperäinen tiililattia ja seinissä maalattu pintabetonointi. Alimmassa kerroksessa on lautaseinillä erotettu varastotila. Toisessa kerroksessa lattia on lautaa ja seinät kalkittua tiiltä. Tämä kerros on avointa tilaa ja toimii myymälänä. Kol-

7 Granskning av de enskilda byggnaderna

7.1 Fyren

Söderskärs fyr företräder den nygotiska stilriktningen och stod färdig 1862. De första ritningarna till fyren är från 1855 och den slutliga ritningen från 1862. Ernst Bernhard Lohrmann står för bägge.⁵⁹ Fyren byggdes av muraräldermannen Carl Henrik Andsten.⁶⁰

Söderskärs åttakantiga fyrorn är en av de fjorton tegelfyrar som byggts i Finland. Liknande åttakantiga fyrorn har också bevarats på Russarö i Hangö och Norrskär i Korsholm. Fyrens exteriör är inte längre den ursprungliga. Inomhus ger i synnerhet den massiva trätrappan samt inredningen på den nedersta våningen en mycket bra bild av fyrens tidiga interiör.

Byggnaden är åttakantig, den har sex våningar och är ungefär 40 meter hög. Nedre delen av fyrens stomme är av granit, den övre delen är murad av tegel. I samband med en senare förstärkning av stommen har fyrornet klätts med betong. Trots betongskalet kan på fasaden fortfarande urskiljas de ursprungliga fälten som är inramade av pilastrar och på varannan sida försedda med sexrutiga fönster vars övre del är formad som en halvcirkel.

Fyrens lanternin (lykta) har järnstomme, den är åttakantig och den nedre delen är beklädd med kopparplåt. Lanterninen är försedd med ett kupoltak vars utsprång pryds av de ursprungliga lejonhuvudena av brons, vilkas öppna munnar fungerar som stuprännor. Ljuskällan i Söderskärs fyr är den första ljusanordningen av glasprismor i Finland, s.k. Fresnell-linser.⁶¹

Interiören domineras av trätrappan och trägolven, som målats glänsande bruna på 2000-talet. Den bruna färgen överensstämmer med den tidigare färgläggningen. De nya fönster-ramarna är gröna i överensstämmelse med den ursprungliga färgläggningen. På nedersta våningen finns det ursprungliga tegelgolvet kvar och på väggarna målade ytbetong. På nedersta våningen finns ett lagerutrymme som är avbalkat med en brädvägg. På andra våningen är golvet av bräder och väggarna av kalkat tegel. Denna

mannessa kerroksessa on erotettu puisella väliseinällä yksi huone. Huone on entinen majakanvartijan huone, mutta se on matkailukäytössä ja toimii nykyään majoitusviihtinä. Neljäs ja viides kerros ovat avointa tilaa ja toimivat näyttelytiloina. Ylimpänä on ns. konehuone, jossa ei ole enää jäljellä alkuperäistä sisustusta. Lattia on harmaaksi maalattua kapeaa lautaa. Konehuoneen seinissä ovat näkyvissä eri värikerrostumat.

7.1.1 Korjaus- ja muutostöitä 1860–1914

Majakan rakennustyön laatu oli jo alun perin huono ja majakka alkoikin kallistua heti valmistuttuaan. Lokakuussa 1864 luotsipäällikkö Sundmanin tekemässä tarkastuksessa todettiin, että kivityö oli tehty huolimattomasti, ovi oli irti ja lyhtykoju oli epävakaa, sillä siitä puuttuivat tukiharukset. Koko torni oli keskeltä notkollaan ja kallistunut koilliseen. Myöhemmin samassa kuussa Hellgren ja Sundman tekivät uuden tarkastuksen ja korjausta ryhdyttiin suunnittelemaan. Marraskuun alussa paikalle saapui majakan suunnitellut Ernst Lohrmann, jonka antaman lausunnon mukaan ei ollut vaaraa, että torni kaatuisi. Suuriin korjaustöihin ei ryhdytty vielä tuossa vaiheessa.⁶³ Vuonna 1889 majakkatorni tuettiin tukivanteilla ja tornin läpi vedettävillä terästangoilla sekä muuriankkureilla.⁶⁴

Majakan lujuuden ei vieläkään uskottu riittävän ja vuonna 1904 tornia tukemaan asennettiin kuusi rautapantaa. Lopulta vuosina 1912–1917 majakkatorni tuettiin kunnolla muuraamalla ulkosivuihin ratakiskoista ja teräsköysistä tehty tukikorsetti. Tukikorsetti peitettiin betonilla ja maalattiin.⁶⁵ Graniittinen alaosa jäi vielä tässä vaiheessa maalaamatta.

Julkisivua jouduttiin paikkaamaan usein, sillä suolainen vesi ja tuuli vaurioittivat majakan pintamateriaaleja. Säävaurioita pyrittiin estämään käsittelemällä tiilipintaa pellavaöljy-tervaseoksella tai hylkeenrasvamaalilla⁶⁶ sekä terva-punamultaseoksella, johon sekoitettiin karbolineumia⁶⁷. Lyhtykojun kehämuurin kuparilaattoja korjattiin ja uusittiin usein, kuten myös ovia ja ikkunoita.

våning är helt öppen. På tredje våningen finns ett rum som är avbalkat med en mellanvägg av trä. Rummet är det tidigare fyrvaktarens rum, men det används numera för turisterna som övernattningsvit. Fjärde och femte våningarna är helt öppna och fungerar som utställningslokaler. Högst upp finns det s.k. maskinrummet, där det inte längre finns något kvar av den ursprungliga inredningen. Golvet består av gråmalade smala bräder. På väggarna i maskinrummet syns olika färglager.

7.1.1 Renoverings- och ombyggnadsarbeten 1860–1914

Kvaliteten på byggnadsarbetet på fyren var dålig redan från början och fyren började luta genast när den stod färdig. Vid den inspektion som lotschefen Sundman utförde i oktober 1864 konstaterades att stenarbetet var vårdslöst utfört, dörren var lös och lytkuren instabil eftersom stagen saknades. Hela tornet var svankt inåt på mitten och lutade mot nordost. Hellgren och Sundman företog en ny inspektion senare samma månad och man började planera reparationerna. I början av november var Ernst Lohrmann, som planerat fyren, på plats och enligt hans utlåtande fanns det ingen risk för att tornet skulle rasa omkull. Inga större reparationsarbeten vidtogs i det skedet.⁶² År 1889 försågs fyrtornet med stödband och stålstänger som drogs genom tornet samt murankare.⁶³

Man trodde ändå inte att fyren var tillräckligt stabil och 1904 förstärktes tornet med sex järnband. Slutligen 1912–1917 stöttades fyrtornet ordentligt genom att man på fasaden murade en stödkorsett av järnprofiler och stålvarjor. Stödkorsetten täcktes med betong och målades.⁶⁴ Nedre delen av granit förblev omålade ännu i detta skede.

Man var tvungen att lappa fasaden ofta, eftersom saltvattnet och vinden skadade fyrens ytmaterial. Man försökte förhindra väderskadorna genom att behandla tegelytan med en blandning av linolja och tjära eller salfettsfärg⁶⁵ samt en blandning av tjära och rödmylla, i vilken blandades karbolineum.⁶⁶ Kopparplåtarna på lytkurens ringmur reparerades och byttes ut ofta, liksom också dörrarna och fönstren.

7.1.2 Korjaus- ja muutostyöt 1914–2011

Majakkan automatisoinnin jälkeen v. 1957 rakennuksen korjaustöitä tehtiin vähemmän, mutta koneistoa huollettiin säännöllisesti. Majakkaan tuolloin asennettu AGA:n kaasuvälilaitteisto on edelleen käyttökunnossa⁶⁸. Majakassa korjattiin lähinnä ilmaston ja ihmisten aiheuttamien tuhojen jälkiä. Nykyinen, koko tornin peittävä väriyty on peräisin todennäköisesti 1960-luvulta.

Riista- ja kalatalouden tutkimuskeskuksen työntekijät tekivät korjaustöitä myös majakassa, vaikka rakennus olikin merenkulkuhallituksen käytössä ja vastuulla. Vuonna 1972 he korjasivat mm. majakan ulko-oven sekä uusivat kynnyksilaudan ja ovisalvan⁶⁹.

Valokuviissa 1910-luvulta majakan kyljessä näkyy puurakenteinen ja pulpettikattoinen kylkiäinen. Sen käyttötarkoitus tai purkuajankohta eivät ole tiedossa.

Majakka oli tyhjillään vuodesta 1989 lähtien, jolloin sen aika merimajakkana päättyi.⁷⁰ Majakka siirtyi v. 2003 yksityisomistukseen, jolloin myös korjaustyöt alkoivat. Sisätiloissa on tehty pääasiassa pintakorjauksia, kolmannen kerroksen huonetera on otettu matkailukäyttöön ja ikkunauukkoihin on teetetty uudet ikkunat alkuperäisen mallin ja alkuperäisen vihreän väriytyksen mukaisesti. Lyhtykoju, prismalaitteisto sekä vesikatto on korjattu 2009, jolloin lyhtykoju päällystettiin patinoidulla kuparilla ja lyhdyn kaikki rikkoutuneet lasit uusittiin. Myös välipohjia ja portaikkoja on korjattu sekä sisäseinä kalkittu talkootyönä. Ylimpään huoneteraan on tehty uusi tikkurappaus ja sisäväliovi sekä korjattu ylätasanteelle johtavat portaat on vuonna 2011.

Majakkan julkisivu on pahasti rapautunut ja korjaustarve on todettu jo vuonna 1999 Kapiteeli Oy:n teettämässä kuntotutkimuksessa.⁷¹ Vuonna 2006 Söderskär Majakka Oy teetti tarkemman tutkimuksen, jossa todettiin julkisivun betonoinnin olevan rakenteeltaan huono ja että myös tiilirunko on lujuudeltaan heikko.⁷² Myöhemmin on todettu, että rungon betonikuori on aiempaa arviota paremmassa kunnossa.⁷³

7.1.2 Renoverings- och ombyggnadsarbeten 1914–2011

Efter det att fyren automatiserades 1957 utfördes färre reparationsarbeten, men maskineriet underhölls regelbundet. De AGA-gasljusaggregat som då installerades i fyren är fortfarande i användbart skick.⁶⁷ På själva fyren reparerades i första hand spåren efter skador förorsakade av klimatet och människorna. Den nuvarande färgläggningen som täcker hela tornet härstammar sannolikt från 1960-talet.

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets anställda utförde reparationsarbeten även på fyren, trots att byggnaden var i sjöfartsstyrelsens användning och på dess ansvar. År 1972 reparerades de bl.a. fyrens ytterdörr och lade in ny tröskel och nytt dörrlås.⁶⁸

På fotografier från 1910-talet syns en utbyggnad av trä med pulpettak bredvid fyren. Dess användningsändamål och rivningstidpunkt är inte kända.

Fyren stod tom från och med 1989, då dess tid som havsfyr var över.⁶⁹ År 2003 övergick fyren i privat ägo, då också renoveringsarbetena inleddes. Inomhus har man i huvudsak företagit ytreparationer, rummet på tredje våningen har tagits i bruk för turisterna och man har låtit sätta in nya fönster i fönsteröppningarna som överensstämmer med den ursprungliga modellen och den ursprungliga gröna färgsättningen. Lyktkuren, prismorna och vattentaket har reparerats 2009, då lyktkuren kläddes med patinerad koppar och alla söndriga glas i lyktan ersattes. Också mellanbottnarna och trappan har reparerats och innerväggar kalkats som talkoarbete. Det översta rummet har fått ny revetering liksom en ny mellandörr och trappan till den översta avsatsen har reparerats 2011.

Fyrens fasad är kraftigt förvittrad och reparationsbehovet konstaterades redan när Kapiteeli Oy lät granska skicket 1999.⁷⁰ År 2006 lät Söderskär Fyr Ab göra en noggrannare undersökning, där man konstaterade att betongstrukturen på fasaden är dålig och att även tegelstommen är svag.⁷¹ Senare har det konstaterats att betongskallet är i bättre skick än vad man trodde tidigare.⁷²

7.2 Majakkamestarin talo eli Ylätalo

Entisen majakkamestarin talon piirustukset ovat vuodelta 1909⁷⁴ ja jugendhenkinen rakennus valmistui 1910-luvun alussa. Rakennus on hirsirunkoinen, ja sen sokkeli on tehty harkkokivistä. Sisäänkäynti rakennukseen on länsisivulta, sivun suuntaisesti rakennettujen kiviportaiden kautta. Julkisivu on peiterimoitettua pystylautaa ja pariulko-ovi on paneloitu. Leveät ikkunat ovat kolmijakoiset ja osat ovat yläosastaan neliruutuiset. Myös päätykolmioissa on ikkunat. Katto on kolmiorimoitettua mustaa huopaa ja piippu on pellitetty. Rakennus on ulkoveriltään punainen ja ikkunanpuitteet sekä nurkkalaudat valkoiset.

On todennäköistä, että Ylätalon ulkovuoraus on tehty jo alun perin suunnitelman vaakalaudoituksesta poiketen vaihtelevaksi ponttilaudoitukseksi. Tätä oletusta vahvistaa v. 1911 postitettu postikorttivalokuva, jossa Ylätalon ulkovuoraus on vielä kesken ja yläosassa on pystyponttilaudoitusta.⁷⁵ Alkuperäisissä piirustuksissa jugendtyyli näkyi myös päätykolmioissa sekä sisäänkäynnin

7.2 Fyrmästarens bostad

Ritningarna till fyrmästarens tidigare bostad är från 1909⁷³ och den jugendinspirerade byggnaden stod färdig i början av 1910-talet. Byggnadens stomme är av timmer och sockeln är murad. Byggnadens ingång finns på dess västra sida, via en stentrappa som går parallellt med byggnadens sida. Fasaden består av stående locklistpanel och parytterdörren är panelad. De breda fönstren är tredelade och delarna har fyra rutor upptill. Också gavelröstena är försedda med fönster. Taket består av svart filt på trekantsribbor och skorstenen är plåtbeklädd. Byggnaden är rödmålad utanpå och fönsterramarna och knutbrädorna är vita.

Det är sannolikt att fasadbeklädnaden på fyrmästarens bostad redan från börjar har utgjorts av varierande spontpanel avvikande från planens liggande panel. Detta antagande styrks av ett postkort postat 1911, där fasadbeklädanden på fyrmästarens bostad inte är klar och den övre delen är beklädd med stående spontpanel.⁷⁴ På

Majakkamestarin talo eli Ylätalo vuonna 2008. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen.
Fyrmästarens bostad 2008. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen.

katoksen sivuilla olevissa koristeaiheissa. Nämä koristeaiheet ovat hävinneet muutosten yhteydessä.

Talossa on jäljellä alkuperäinen keskusmuurialue kiertävä huonejako. Kahdessa asuinhuoneessa on vaaleat kaakeliuunit ja keittiössä hella. Huoneiden väliset ovet ovat 6-peilisiä. Katot ovat maalattua helmiponttipaneelia ja lattiat laattaa. Eteisestä on erotettu seinällä kapea säilytystila vintille johtavien portaiden alle. Tähän tilaan on myöhemmin tehty makuutila. Sisäänkäynti eteiseen on kapean tuulikaapin kautta, mistä on kulku myös vinttiin.

Majakkamestarin talo on säilyttänyt ulko- ja sisätilojensa alkuperäisyydestä ja koriste-elementtien puuttumisesta huolimatta alkuperäisen ilmeensä hyvin. Merkittävä tekijä ilmeen säilymiselle on ikkunoiden alkuperäisyys. Ikkunoiden ja niiden osien liiallista uusimista pitää välttää mahdollisen korjaustyön yhteydessä. Sisätiloissa huonejako, kaakeliuunit, peiliovet ja listoitukset henkivät 1910-luvun tyyliä, kuten myös ikkunoiden karmien pintaan asennetut ns. espanjolettisalat. Viimeisimmät pintojen ja keittiön kalusteiden uusimiset (2009) ovat tuoneet sisätiloihin modernimpaa ilmettä palvelemaan matkailutoimintaa.

7.2.1 Muutokset ja korjaustyöt

Riistanutkimusaseman aloittaessa toimintansa saarella pidettiin vastaanottokatselmus vuonna 1965. Katselmusasiakirjan mukaan majakkamestarin talo oli hyvässä kunnossa, vain ikkunoiden todettiin olevan huonoja. Vesikaton todettiin olevan suhteellisen hyvässä kunnossa.⁷⁶ Lehtikuvassa vuodelta 1966⁷⁷ näkyy, että tuolloin kattokatteena on ollut Eternit-levy⁷⁸ ja 1970-luvulle tultaessa kattokate on muutettu huovaksi. Rakennushallituksen Uudenmaan piirirakennustoimisto maalautti julkisivun 1970-luvulla punaisella Panu-maalilla (Panu 601). Tuolloin korjattiin ja maalattiin myös ikkunoita sekä räystäskourut.⁷⁹

Katon vuotaminen ja ulkopuolisen korjausavun saaminen syrjäiselle saarelle on aiheuttanut ongelmia:

”Rankkaa sadetta. Ylätalon vintillä vuotokoh-tien alla vateja ja ämpäreitä. Piirirakennus-toimiston miehiä ei voi enää odottaa. Pakko tehdä paikkaustöitä.”⁸⁰

de ursprungliga ritningarna syntes jugendstilen också på gavelröstena samt i dekormotiven på sidan av taket över ingången. Dessa dekormotiv har försvunnit i samband med ombyggnader.

Huset har kvar den ursprungliga rumsindelningen kring centralmuren. I två boningsrum finns ljusa kakelugnar och i köket en spis. Dörrarna mellan rummen har 6 speglar. I taken finns målade pärlspontpanel och golven är av bräder. I farstun finns ett med en vägg av balkat smalt förvaringsutrymme under vindstrappan. Detta utrymme har senare gjorts om till en sovplats. Ingången till farstun går genom ett smalt vindfång där också uppgången till vinden finns.

Trots den vardagliga fasadbeklädnaden och de försvunna dekormotiven har fyrmästarens bostad behållit sitt ursprungliga utseende väl. En viktig bidragande faktor till detta är de ursprungliga fönstren. I samband med ett eventuellt renoveringsarbete bör man undvika att byta ut fönstren eller delar av dem i onödan. Inomhus utstrålar rumsindelningen, kakelugnarna, spegeldörrarna och listerna 1910-talets stil, liksom de s.k. spanjolett-låsen som är monterade i fönsterkarmarna. De senaste moderniseringarna av ytorna och köksinredningen (2009) har gett interiören ett modernare utseende som betjänar turistverksamheten.

7.2.1 Ombyggnader och renoveringsarbeten

När viltforskningsstationen inledde sin verksamhet på holmen hölls en mottagningsyn 1965. Enligt synedokumentet var fyrmästarens bostad i gott skick, endast fönstren konstaterades vara dåliga. Vattentaket konstaterades vara i tämligen bra skick.⁷⁵ På ett tidningsfoto från 1966⁷⁶ syns att takbeklädnaden då bestod av Eternitplattor⁷⁷ men när man kommer in på 1970-talet har takbeklädnaden förändrats till filt. Byggnadsstyrelsens Nylands distriktbyggnadsbyrå lät måla fasaden på 1970-talet med röd Panufärg (Panu 601). Då reparerades och målades även fönstren samt takrännorna.⁷⁸

Det läckande taket och svårigheten att få utomstående hjälp med reparationer på den avlägsna holmen har orsakat problem:

”Kraftigt regn. Fat och ämbar under läckorna på vinden till fyrmästarens bostad. Vi kan inte

Senaatti-kiinteistöt uusi Majakkamestarin talon katteen 2006–2007 yksinkertaisella kolmiorimahuopakatteella ja piiput pellitettiin. Korjauksen jälkeen katto alkoi uudelleen vuotaa. Lisäksi nuohouksen ja piippujen tarkistuksen yhteydessä huomattiin, että myös piiput olivat pellityksen alla erittäin huonossa kunnossa. Syksyllä 2011 aiemman kattohuovan päälle asennettiin toinen huopakerros, piippujen yläosat (4–5 varvia) muurattiin ja pellitykset uusittiin.⁸¹

7.3 Majakanvartijoiden talo eli Alatalo

Söderskärin vuonna 1862⁸² valmistuneen asuinrakennuksen on suunnitellut intendentinkonttorissa työskennellyt arkkitehti Carl Albert Edelfelt.⁸³ Rakennus vastaa tyypiltään yleistä, 1800-luvulla majakkasaarille rakennettua rakennuskantaa, ja vastaavanlaisia asuinrakennuksia on tehty mm. Hangon, Sälskärin ja Isokarin (Enskär) majakoiden yhteyteen.⁸⁴

Rakennus on hirsirunkoinen ja pohjakaavaltaan suorakaiteen muotoinen. Matala sokkeli on tehty lohkokivistä. Rakennuksen julkisivu on peiterimoitettua pystylautaa. Pohjoissivun ja länsipäädyn jugendhenkiset ikkunat ovat kolmijakoiset ja jokainen osa on yläosastaan neliruutuinen. Eteläisivun ikkunoiden yläosa on yksiruutuinen. Myös päätykolmioissa on ikkunat. Molemmissa päädyissä on aumakattoiset, ikkunalliset kuistit. Ikkunoissa on vaneriset ikkunaluukut. Satulakatto on kolmiorimoitettua mustaa huopaa ja piiput on pellitetty. Rakennus on ulkoväritään punainen ja ikkunanpuitteet sekä nurkkalaudat ovat valkoiset. Rakennuksen huonetilat, kuusi huonetta ja keittiö, sijaitsevat keskeiskäytävän sivuilla. Joissakin huoneissa on kaakeliuuni ja toisissa hella. Kaikissa huoneissa on lautalattiat ja ovet ovat peiliovia. Lähes kaikissa huoneissa on puolipaneelit ja seinien yläosa on maalattua tapettia. Ikkunoiden ja ovien karmilistat ovat eri-ikäisiä.

Hirsirunkoinen rakennus oli valmistuessaan laudoitettu tavalliseen tapaan vaakaponttilaudoituksella ja päätykolmio pystylaudoituksella, katon katteena oli asfalttihuopa ja seinät oli punamullattu.⁸⁵ Ikkunat ovat olleet alun perin kaksijakoiset ja kuusiruutuiset. Yläruuduissa oli vinoristikko. Alkuperäisessä piirustuksessa on havaittavissa koristeellista rakennustyyliä enemmän

vänta längre på distriksbyggnadsbyråns karlar. Vi är tvungna att börja lappa.”⁷⁹

Senatfastigheter försåg fyrmästarens bostad med ny takbeklädning av enkel takfilt på trekantsribbor 2006–2007 då också skorstenarna plåtbekläddes. Efter reparationen började taket läcka på nytt. I samband med sotning och inspektion av skorstenarna märkte man dessutom att skorstenarna var i mycket dåligt skick under plåten. Hösten 2011 lades ett andra filtlager ovanpå den tidigare takfilten, den övre delen av skorstenarna (4–5 varv) murades och skorstenarna försågs med ny plåt.⁸⁰

7.3 Fyrvaktarnas hus

Den bostadsbyggnad som stod klar på Söderskär 1862⁸¹ hade planerats 1861 av arkitekten Carl Albert Edelfelt som arbetade vid intendentkontoret.⁸² Till stilen motsvarar byggnaden det byggnadsbestånd som uppfördes på fyrholmarna på 1800-talet och motsvarande bostadsbyggnader har uppförts i anslutning till bl.a. Hangös, Sälkärs och Enskärs fyror.⁸³

Byggnaden har timmerstomme och är rektangulär. Den låga sockeln är gjord av formhuggna naturstenar. Byggnadens fasad är av stående locklistpanel. Norrsidans och västra gavelns fönster i jugendstil är tredelade och varje del har fyra rutor upp till. Övre delen av fönstren på södra sidan har en ruta. Även gavelröstena är försedda med fönster. På bägge gavlarna finns fönsterförsedda farstukvistar med valmat tak. Fönstren är försedda med fönsterluckor av faner. Sadeltaket är av svart filt på trekantsribbor och skorstenarna är plåtbeklädda. Byggnaden är rödmålad och fönsterramarna och knutbrädorna är vita. Byggnadens sex rum och köket ligger på sidorna av en mittkorridor. Vissa rum har kakelugn och andra spis. Alla rum har brädgolv och dörrarna är spegeldörrar. I nästan alla rum finns halvpanel och på övre delen av väggarna målad tapet. Fönstrens och dörrarnas karmilister är olika gamla.

Byggnaden har timmerstomme och när den stod färdig var den brädbeslagen på normalt sätt med liggande spontpanel och gavelröstena med stående panel, Takbeklädningen var asfaltfilt och väggarna var rödmyllade.⁸⁴ Fönstren har ursprungligen varit tudelade med sex rutor. De översta rutorna var försedda med snedkors. På

kuin on nähtävissä 1900-luvun alussa otetussa valokuvassa, jossa koristeellisuutta on vain nurkkien pilastereissa sekä räystäslaudan koristeleikkauksissa.

Rakennuksessa oli kaksi huonetta ja keittiö majakkamestarille sekä kolme huonetta ja yhteiskeittiö kolmelle majakanvartijalle.⁸⁶ Kaikissa asuinhuoneissa oli kaakeliuunit (yhteensä 5 kpl). Keittiössä oli leivinuuni ja sen molemmilla sivuilla hellat, joista toinen oli majakkamestarin perheen käytössä ja toinen majakanvartijoiden käytössä. Leivinuunia käytettiin yhteisesti.

Alatalossa on tehty huomattava määrä korjauksia ja muutoksia 1880-luvulta lähtien tähän päivään. Alkuperäinen 1800-luvun ilme hävisi kokonaan 1910-luvun korjausten yhteydessä, mutta myös tuon ajan elementit ovat häviämässä pakollisten hirsirungon ja lattioiden korjaustöiden takia. Nykytilaansa Alatalo edustaa Ylätalon kanssa julkisivultaan samaa jugendhenkistä aikakautta. Sisätiloissa on kuitenkin kerroksisuutta 1800-luvulta lähtien. Sitä tulisi pyrkiä säilyttämään mahdollisuuksien mukaan. Sisätiloissa alkuperäisyyttä on vielä nähtävissä huonejaoissa, ovissa ja kynnyksissä sekä todennäköisesti huoneilujen puolipaneleissa.

7.3.1 Korjaus- ja muutostöitä 1860–1914

Alataloa remontoitiin Andersinin luetteloiden tietojen mukaan ensimmäisen kerran vuonna 1881. Vuosina 1886–1906 korjaustöitä tehtiin paljon sekä sisä- että ulkopuolella. Julkisivua maalattiin ensin punaisella komposiittimaalilla ja myöhemmin öljymaalilla. Uusi asfalttihuopakate asennettiin v. 1888 ja seuraavana vuonna katto rimoitettiin, päällystettiin asfalttihuovalla, voideltiin tervalla ja nauhoitettiin. Kestävyyden lisäämiseksi kattoa kunnostettiin usein tervamalla ja sannoittamalla⁸⁷. Kivijalkaa paikkailtiin tarvittaessa kivillä ja laastilla.

Keittiön ja eteisen seinät paperoitiin ja maalattiin vuonna 1894 ja muutamaa vuotta myöhemmin tehtiin isompi sisäremontti, jolloin kaikkien huoneiden seinät vuorattiin rohtimilla ja päälle asennettiin pinkopahvit ja tapetit. Myös välikattoon asennettiin uudet pinkopahvit.⁸⁸ Sisätiloissa tulisijoja ja kaakeliuuneja korjattiin muutaman vuoden välein. Mm. vuonna 1898 majakkamestarin huoneeseen asennettiin uu-

den ursprüngliga ritningen kan man märka mera av den dekorativa byggnadsstilen på vad som syns på ett fotografi taget i början av 1900-talet, där det enda dekorativa är pilastrarna i knutarna samt takfotbrädans dekorativa skärningar.

I byggnaden fanns två rum och ett kök för fyrmästaren samt tre rum och ett gemensamt kök för de tre fyrvaktarna.⁸⁵ I alla boningsrum fanns kakelugnar (sammanlagt 5 st.). I köket fanns en bakugn och på bägge sidorna av dem spisar, varav den ena användes av fyrmästarens familj och den andra av fyrvaktarna. Bakugnen användes gemensamt.

Fyrvaktarnas hus har genomgått en betydande mängd renoveringar och ombyggnader från 1880-talet tills i dag. Det ursprungliga 1800-talsutseendet försvann helt och hållet i samband med renoveringarna på 1910-talet, men också den tidens element håller på att försvinna på grund av nödvändiga reparationer av timmerstommen och golven. I dagens läge representerar fyrvaktarnas hus samma jugendinspirerade epok som fyrmästarens bostad vad gäller fasaden. Interiören har dock olika skikt ända från 1800-talet. De borde i mån av möjlighet bevaras. Inomhus kan det ursprungliga fortfarande skönjas i rumsindelningen, dörrarna och trösklarna samt sannolikt i rummens halvpanel.

7.3.1 Renoveringar och ombyggnader 1860–1914

Enligt uppgifter i Andersins förteckningar renoverades fyrvaktarnas hus första gången 1881. Åren 1886–1906 företogs många reparationsarbeten på både in- och utsidan. Fasaden målades först med röd kompositfärg och senare med oljefärg. Nytt asfaltfilttak lades 1888 och följande år försågs taket med ribbor, belades med asfaltfilt, tjärades och bandades. För att öka hållbarheten tjärades och sandades taket ofta.⁸⁶ Stenfoten lappades vid behov med stenar och murbruk.

Väggarna i köket och farstun bekläddes med papper och målades 1894 och några år senare gjordes en större renovering inomhus, då väggarna i alla rum fodrades med blånor, ovanpå sattes spännpapp och tapeter. Också i mellantaket sattes ny spännpapp.⁸⁷ Inomhus fordrade bl.a. eldstäderna och kakelugnarna ofta byten och reparationer, och de reparerades med några års

Kaakeliuuni alatalossa. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen 2009.

Kakelugn i fyrvaktarnas hus. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen 2009.

si kaakeliuuni,⁸⁹ ja leivinuunin pohja uusittiin vuonna 1902.⁹⁰

1900-luvun alussa kaikki lattiat uusittiin ja lisäeristettiin. Myös sisäkattoja maalattiin ja seiniä tapetoitiin. Samoihin aikoihin korjattiin länsisivun ulkoportaat ja maalattiin uudet ulko-ovet sekä ikkunat ulko- ja sisäpuolelta. Lisäksi 1900-luvun alussa vaihdettiin ovien lukkoja ja saranoita, asennettiin uudet katto- ja palotikkaat ja huollettiin jälleen tulisijoja.⁹¹

On todennäköistä, että majakkamestarin talon valmistuttua 1910-luvun alussa majakanvartijoiden rakennusta muutettiin siten, että saatiin tilat kolmelle majakanvartijan perheelle. Länsipään ison yhteiskeittiön leivinuuni purettiin ja tila jaettiin kahdeksi huoneeksi. Toisesta tuli erillinen hellahuone omalla sisäänkäynnillä, kun keskellä ollut kuisti purettiin ja tehtiin uusi kuisti hellahuoneen sisäänkäynniksi. Puretun kuistin tilalle asennettiin ikkuna. Tuolloin muutettiin todennäköisesti myös rakennuksen ikkunat jugendhenkisiksi majakkamestarin rakennuksen mukaisesti. Osassa ikkunoista on 1910-luvulta peräisin olevat, karmin pintaan asennettavat ns. espanjolettisalat.

mellanrum. Bland annat 1898 installerades en ny kakelugn i fyrmästarens rum⁸⁸ och bakugnen fick ny botten 1902.⁸⁹

I början av 1900-talet lades alla golv om och försågs med mera isolering. Även innertaken målades och väggarna tapetserades. Vid samma tid reparerades yttertrappan på västra sidan och de nya ytterdörrarna samt fönstren målades på ut- och insidan. I början av 1900-talet bytte man dessutom ut dörrlåsen och gångjärnen, monterade nya tak- och brandstegar och underhöll ånyo eldstäderna.⁹⁰

Det är sannolikt att när fyrmästarens bostad stod färdig i början av 1910-talet byggdes fyrvaktarnas hus om så att man fick rum för tre fyrvaktarfamiljer. Bakugnen i det stora gemensamma köket i västra ändan revs och utrymmet delades upp i två rum. Det ena blev ett separat spisrum med egen ingång, när den farstukvist som funnits på mitten revs och en ny byggdes som ingång till spisrummet. Där den rivna farstukvisten funnits monterades ett fönster. Då ändrades sannolikt också byggnadens fönster i jugendstil enligt samma modell som i fyrmästarens bostad. En del av fönstren har s.k. spanjolettlås från 1910-talet som ska monteras i karmen.

7.3.2 Renoveringar och ombyggnader 1914–2011

Under krigstiden fungerade byggnaden som soldathem och kantine fanns i det nuvarande köket.⁹¹ Det finns inga uppgifter om ombyggnader och renoveringar under krigstiden.

När vilt- och fiskeriforskningsinstitutet inledde sin verksamhet på Söderskär 1965 företogs en mottagningssyn, där man konstaterade att fyrvaktarnas hus var i dåligt skick.⁹² I de rum som hyrts ut till försäkringsbolaget Aura utfördes reparationer 1966 av Otto Wuorio Oy. Då revs den gamla spisen i köket och i stället monterades en diskbänk och ovanför den ett kärlskåp. Väggarna bekläddes med s.k. oulutapet.⁹³ Renoveringsarbetena omfattade dessutom reparation och målning av dörrar och fönster och nya fönsterluckor.⁹⁴ Också forskningsstationens anställda reparerade byggnaden med egna medel. Det var svårt att få ut byggnadsarbetare till den avlägsna holmen, men efter midsommaren slutfördes en del av reparationerna. Då byttes ytterdörrarna ut,

7.3.2 Korjaus- ja muutostöitä 1914–2011

Sota-aikana rakennus toimi sotilaskotina ja kanttiini sijaitsi nykyisessä keittiössä⁹². Sota-ajan muutos- ja korjaustöistä ei ole tietoa.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen aloittaessa toimintansa Söderskärillä v. 1965 tehtiin vastaanottokatselmus, jossa todettiin, että majakanvartijoiden talo oli huonokuntoinen.⁹³ Vakuutusyhtiö Auralle vuokratuissa eteläsivun huoneissa teki korjaustöitä vuonna 1966 Otto Wuorio Oy. Tuolloin purettiin keittiön vanha liesi ja tilalle asennettiin astianpesupöytä ja yläpuolelle astiakaappi. Seinät päällystettiin ns. Oulu-tapetilla.⁹⁴ Lisäksi korjaustyöt sisäisivät ovien ja ikkunoiden korjauksia ja maalauksia ja ikkunaluukkujen uusimisen.⁹⁵ Myös tutkimusaseaman väki korjasi rakennusta omin varoin. Rakennusmiehiä oli vaikea saada töihin syrjäiselle saarelle, mutta juhannuksen jälkeen osa korjauksista saatiin valmiiksi. Tuolloin saatiin ulko-ovet vaihdettua, huoneiden lattiat maalattua ja seinät tapetoitua.⁹⁶

Vuoden 1966 lehtikuvassa Alatalon julkisivuvuoraus on runko-osastaan vielä alkuperäisen mukaista vaakaponttia ja päätykolmio pystylautaa. Julkisivumateriaali on todennäköisimmin muutettu 1970-luvulla peiterimoitetuksi pystylaudoitukseksi. Tähän viittaa Kotiposti-lehden valokuva, jossa laudoitus näyttäisi olevan vielä uutta ja maalaamatonta.⁹⁷ Alatalossa on ollut syöksytorvet vielä 1900-luvun alkuvuosina. Rännien ja syöksytorvien puuttuessa katolta valunut vesi on myrskytuulien voimasta paiskautunut seinäniin ja päässyt sitä kautta vähitellen lahottamaan hirsirunkoa. RKTL:n päiväkirjamerkintöjen mukaan Alatalon hirsirunkoa korjattiin ja ulkovuorasta uusittiin vuonna 1985.⁹⁸ Hirsirunkoa on tuolloin vahvistettu asentamalla runkoon myös pystyhirsiiä. Alatalon ulkoikkunat ovat kaikki todennäköisesti 1910-luvulta ja osa niistä on huonokuntoisia, mutta korjattavissa. Eteläsivun sisäikkunat on uusittu todennäköisesti 1980-luvun korjausten yhteydessä.⁹⁹

Alatalon hirsirunko osoittautui 2010 tehdyissä tarkastuksissa paikoin huonokuntoiseksi ja hellahuoneessa oli mm. homesienikasvustoa ikkunaseinällä. Korjaustöiden edetessä hirsirungon kunnan todettiin olevan vielä huomattavasti huonompi ja esimerkiksi länsipäädyn hirsirungosta jouduttiin vaihtamaan lähes 80 %. Ete-

golven i rummen målades och väggarna tapetserades.⁹⁵

På ett tidningsfoto från 1966 är fasadbeklädnaden på fyrvaktarnas hus fortfarande den ursprungliga, liggande spont på stomdelen och stående panel på gavelröset. Fasadmaterialet har sannolikt ändrats på 1970-talet till stående locklistpanel. På detta tyder ett foto i tidningen Kotiposti där brädfodringen fortfarande ser ut att vara ny och omålad.⁹⁶ Fyrvaktarnas hus har haft stuprännor ännu under 1900-talets första år. När tak- och stuprännor saknats har vattnet som runnit från taket av stormvindarnas kraft slungats mot väggarna och har på så sätt så småningom fått timmerstommen att börja ruttna. Enligt VFFI:s dagboksanteckningar reparerades fyrvaktarhuset timmerstomme och fasadbeklädnad 1985.⁹⁷ Timmerstommen har då förstärkts genom att också stående stockar lagts in i stommen. Fyrvaktarhusets ytterfönster är alla sannolikt från 1910-talet och en del av dem är i dåligt skick men reparerbara. Innerfönstren på södra sidan har sannolikt bytts ut i samband med renoveringar på 1980-talet.⁹⁸

Vid inspektioner som gjordes 2010 visade sig fyrvaktarhusets timmerstomme på många ställen vara i dåligt skick och i spisrummet förekom bl.a. mögelsvamp på fönsterväggen. När renoveringsarbetena framskred konstaterades timmerstommen vara i betydligt sämre skick och man var t.ex. tvungen att byta ut nästan 80 % av timmerstommen på västra gaveln. På södra sidan byttes de lägsta stockarna ut på en sträcka av ca två meter och av stockarna på östra gaveln byttes ca 30 % ut. Vid denna reparation användes även stående stockar. Efter att stockarna bytts ut tjärades stockarna och vindskyddsskivor monterades på väggarna.

I de två boningsrummen på norra sidan i fyrvaktarnas hus revs trossbottengolven upp 2011 på grund av fuktproblem och nya lades in med samma konstruktion. Som isolering användes träfiber och golvytan gjordes av plankor.⁹⁹

Läckande tak har orsakat problem även i fyrvaktarnas hur. Hösten 2011 sattes ett andra filtlager ovanpå den takfilt som lades 2007, skorstenarnas övre delar murades på nytt och de fick ny plåtbeklädnad. Vindsbjälklagets fuktiga värmeisolering avlägsnades, trädelarnas tjärades och träfiber användes som isolering. Också ingångens farstukvist fick ny väggbeklädnad.

Alatalo vuonna 2008. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen.
Fyrvaktarnas hus 2008. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen.

läsivun hirsistä vaihdettiin alimmat hirret noin kahden metrin matkalta ja itäpäädyn hirsistä vaihdettiin n. 30 %. Pystyhirsiä käytettiin myös tässä korjauksessa. Hirsien vaihdon jälkeen hirret tervattiin ja seiniin asennettiin tuulensuojalevyt.

Alatalon pohjoissivun kahden asuinhuoneen rossipohjalattiat purettiin vuonna 2011 kosteusongelman takia ja rakennettiin uudelleen samalla rakenteella. Eristeeksi laitettiin puukuitua ja lattiapinta tehtiin lankuista.¹⁰⁰

Katon vuotaminen on aiheuttanut ongelmia myös Alatalossa. Syksyllä 2011 laitettiin vuonna 2007 asennetun kattohuovan päälle toinen huopakkerros, piippujen yläosat muurattiin uudelleen ja pellitykset uusittiin. Yläpohjan kostuneet lämmöneristeet poistettiin, puuosia tervattiin ja eristeeksi laitettiin puukuitua. Myös sisäänkäynnin kiuistin ulkovuoraus uusittiin.

Vuoden 2011 kunnostustyöt toteutti Metsähallituksen luontopalvelujen saaman hankerahoituksen avulla ATL-Rakennushuolto Oy. Vuokralaisena toimivan Söderskär Majakka Oyn tavoitteena on kunnostaa sisätilat majoituskäyttöön.

Istandsättningsarbeten år 2011 gjordes av ATL-Rakennushuolto Oy med projektfinansiering som Forststyrelsens naturtjänster fått från EU. Söderskär Fyr Ab syftar till att rusta upp interiören.

7.4 Puuliiteri

Puuliiteri valmistui vuonna 1891. Ristikkora-kenteisessa vajassa oli alun perin huopakate, ja pohjapiirroksesta voi tulkita, että ulkoseinät oli vuorattu peiterimoitetulla pystylaudoituksella. Vajassa oli neljä huonetta keskikäytävän molemmin puolin. Keskikäytävä toimi myös purjevarastona.¹⁰¹

Vajan julkisivu on edelleen peiterimoitettua pystylautaa ja päätykolmio on erotettu julkisivusta leveällä listalla. Lounaissivulla on sisäänkäynti ja sen sivuilla symmetrisesti kaksiruutuiset matalat ikkunat. Koillissivulla on samoin kaksi ikkunaa. Katto on kolmiorimoitettua mustaa huopaa. Vaja on ulkoväritään punainen ja ikkunanpuiteet sekä nurkkalaudat ovat valkoiset. Pariulko-ovi on paneloitu ja väritään sinivihreä. Puuvajan huopakate sannoitettiin sekä tervattiin ja julkisivu punamullattiin 1890-luvulla.¹⁰² 1900-luvun alussa puuvajaan asennettiin uudet palotikkaat ja eteisen lattia käsiteltiin karbolineumilla.¹⁰³

7.4 Vedlidret

Vedlidret stod färdigt 1891. Lidret med fackverkskonstruktion hade ursprungligen filttak och av planritningen kan man tolka att ytterväggarna var beklädda med locklistpanel. Lidret hade ursprungligen fyra rum på mittgångens bägge sidor. Mittgången fungerade också som segelförråd.¹⁰⁰

Lidrets fasad är fortfarande av stående locklistpanel och gavelröstet är avskilt från fasaden med en bred list. Ingången finns på sydvästra sidan och på bägge sidorna om den symmetriska låga fönster med två rutor. På nordöstra sidan finns likaså två fönster. Taket är av svart filt på trekantsribbor. Lidret är rödmålat och fönster-ramarna samt knutbrädorna är vita. Parytterdörren är panelad och blågrön till färgen. Lidrets filttak sandades och tjärades och fasaden rödmyllades på 1890-talet.¹⁰¹ I början av 1900-talet försågs vedlidret med nya brandstegar och golvet i förstugan behandlades med karbolineum.¹⁰²

Söderskärin puuliiteri, jonka takaa pillkottaa majakan huippu. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen 2008. Vedlidret och bakom det toppen av Söderskärs fyr. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen 2008.

Puuliiteri on säilynyt sekä ulkoasultaan että sisätiloiltaan alkuperäisen kaltaisena. Sekä ulkoasu että sisätilat pitää säästää muutoksilta.

Puuvajan itäpäädyssä sijaitseva 1900-luvun alussa pieni erillinen varastorakennus, joka oli puurakenteinen, pystylaudoituksella vuorattu ja satulakattoinen. Se häviää valokuvista 1930-luvun jälkeen. Puuvajan todettiin 1965 olevan huonossa kunnossa, mutta asiakirjoista ei löydy tietoa tehdyistä korjauksista. 1970-luvun lopulla otetussa valokuvassa¹⁰⁴ puuvajan päädyssä näkyy jälleen rakennuksen levyinen, pulpettikattoinen kylkiäinen, joka on myöhemmin purettu.

7.5 Kellari

Majakksaareen valmistui ensimmäinen kellari vuonna 1863, mutta arkistotietojen mukaan se ei ollut käyttökelpoinen.¹⁰⁵ Kellarin piirustuksen vuodelta 1862 on allekirjoittanut E. Lohrmann.¹⁰⁶ Uusi kellari valmistui 1873 N. Ahlgrenin tekemien piirustusten mukaisesti.¹⁰⁷

Kellarin runko on tehty graniitista ja vuorattu sisäpuolelta punatiilillä. Sisätiloiltaan se on puolimpyrjän muotoinen, neljähuoneinen ja sen sisäkatto on holvattu. Ulkopuolella on maataytettä sekä laudoitus. Sisäänkäynti kellariin on länsipäädystä, missä on pienellä katoksella varustettu, rungosta ulos työntyvä erkkeri. Kellarin katto seurasi alun perin rungon muotoja ja se oli itäpäädyn osalta kaareva ja katettu huovalla ja kellarin alalappeet oli laudoitettu. Nykyinen satulakatto on huopaa.

Kellariin tehtiin usein pieniä korjauksia. 1890-luvulla parannettiin kivilattiaa ja korjattiin välipalkkeja, uusittiin laudoitusta sekä pinnoitettiin kattoa.¹⁰⁸ Kellari vaati kunnostusta jälleen 1900-luvun alkupuolella, jolloin tehtiin uusi asfalttilattia hiekkatäytteellä ja uudet puiset väliseinät sekä korjattiin jälleen huopakatetta. Katto ei kestänyt korjauksista huolimatta, vaan se purettiin ja rakennettiin uudelleen jo 1902; vuonna 1913 asennettiin uudet räystäslaudat.¹⁰⁹

Kellarin sisätilat ovat 1870-luvun asussa ja nykyinen kattorakenne on todennäköisesti 1930-luvulta. Tuolloin on ehkä myös levennetty runkoa.

Vedlidret har behållit mycket av sitt ursprungliga utseende till både det yttre och det inre. Såväl exteriören som interiören bör besparas från ombyggnader.

Vid vedlidrets östra gavel fanns i början av 1900-talet en liten separat lagerbyggnad av trä, den var beklädd med stående panel och hade sadeltak. Den försvinner från fotografierna efter 1930-talet. År 1965 konstaterades vedlidret vara i dåligt skick, men det finns inga uppgifter om reparationer i handlingarna. På ett foto som är taget i slutet av 1970-talet¹⁰³ syns åter en utbyggnad med pulpettak vid gaveln som är lika bred som byggnaden men den har senare rivits.

7.5 Källaren

Den första källaren på Mattlandet färdigställdes 1863, men enligt arkivuppgifter var den inte användbar.¹⁰⁴ Ritningen på källaren från 1862 är undertecknad av E. Lohrmann.¹⁰⁵ Den nya källaren stod färdig 1873 enligt ritningar av N. Ahlgren.¹⁰⁶

Källarens stomme är gjord av granit och invändigt är den beklädd med rödtegel. Till det inre är den halvcirkelformad, har fyra rum och välvt innertak. På den yttre sidan finns jordfyllning och brädfodring. Ingången till källaren är på västra gaveln, där finns det ett utskjutande burspråk som är försett med ett litet tak. Källarens tak följde ursprungligen stommens form och var buktat på östra gaveln och täckt med filt medan källarens nedre sidor var brädbeslagna. Det nuvarande sadeltaket är av filt på ribbor.

Källaren var ofta föremål för små reparationer. På 1890-talet förbättrades stengolvet och reparades mellanbalkarna, brädfodringen förnyades och taket fick ny yta.¹⁰⁷ Källaren krävde ånyo istandsättning i början av 1900-talet, då man gjorde ett nytt asfaltgolv med sandfyllning och nya mellanväggar av trä och återreparerade filt-taket. Trots reparationerna höll inte taket utan det revs och ett nytt lades redan 1902; år 1913 fick taket nya takfotsbrädor.¹⁰⁸

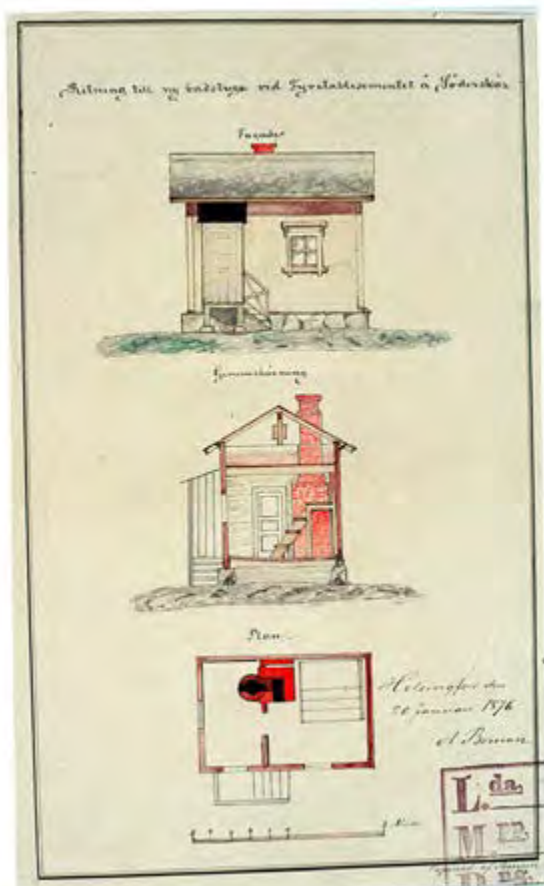
Källarens interiör ser ut som på 1870-talet och den nuvarande takkonstruktionen är sannolikt från 1930-talet. Då har stommen eventuellt också breddats.

7.6 Sauna ja pesutupa

Vuonna 1876 valmistuneen saunan on suunnitellut A. Boman.¹¹⁰ Sauna on hirsirunkoinen ja satulakattoinen ja sen sokkeli on lohkokiveä. Sisätilat muodostuvat pesutuvasta ja saunatilasta. Sisäänkäynti on lautarakenteisen, ovetoman kuistin kautta.

7.6.1 Korjaus- ja muutostöitä

Sauna oli aluksi vuoraamaton ja hirsiseinä oli punamullattu. Vasta vuonna 1882 hirsiseinät tilkittiin, vuorattiin laudoituksella ja laudoitus maalattiin. Saunan ulkovuorausta sekä hirsirunkoa jouduttiin korjaamaan 1880–1910-luvuilla useita kertoja. Seinien maalaukseen käytettiin eri aikoina punamullan lisäksi komposiitiväriä ja öljymaalia. Peltikatto muutettiin v. 1892 huopakatteeksi ja sitä huollettiin tarvittaessa. 1910-luvulle tultaessa saunan tulipesiä ja ikkunoita uusittiin ja lattiaa korjattiin.¹¹¹ Uudenmaan piirirakennustoimisto maalasi julkisivun punaisella Panumaalilla 1970-luvulla.¹¹² Viimeisin maalaus on

7.6 Bastun och tvättstugan

Bastun som stod färdig 1876 har planerats av A. Boman.¹⁰⁹ Stommen är av stock och den har sadeltak. Sockeln är av formhuggna naturstenar. Inomhus finns en tvättstuga och själva bastun. Ingången är via en farstukvist av bräder som saknar dörr.

7.6.1 Renoveringar och ombyggnader

Bastun var till en början ofodrad och stockväggarna var rödmyllade. Först 1882 tätades, brädfodrades och målades väggarna. På 1880–1910-talen var man tvungen att reparera brädfodringen och timmerstommen flera gånger. Vid olika tider användes förutom rödmylla även kompositfärg och oljefärg för att måla väggarna. Plåttaket ändrades 1892 till ett filttak som underhölls vid behov. På 1910-talet byttes badstugans eldstäder och fönster ut och golven reparerades.¹¹⁰ Nylands distriktbyggnadsbyrå målade fasaden med röd Panufärg på 1970-talet.¹¹¹ Den senaste målningen gjordes i början av 2000-talet, då bastun också fick ny takfilt. Byggnaden är rödmyllad och fönsterramarna samt knutbräderna är vita.

På den avlägsna holmen var det viktigt med en fungerande bastu. Man var tvungen att byta bastuugn ofta, eftersom man använde havsvatten för att kasta på stenarna och det frätte snabbt sönder ugnen. Vid mottagningssynen 1965 konstaterades bastuugnen vara i dåligt skick.¹¹² Den byttes ut senast 1970¹¹³ och på nytt efter några år. Då testades ugnen av bl.a. en arbetsgrupp från distriktbyggnadsbyrå.¹¹⁴ Sommaren 2008 installerades åter en bastuugn och skorstenen fick ett rör. År 2011 byttes laven och vattengrytan ut.¹¹⁵

Badstugans exteriör är från 1900-talets början. Interiören har renoverats så att den motsvarar turistverksamhetens behov.

Söderskärin saunas piirustukset vuodelta 1876. Kuva: Rakennushallituksen arkisto, Kansallisarkisto.

Ritningarna från 1876 till bastun på Söderskär. Bild: Byggnadsstyrelsens arkiv, Riksarkivet.

2000-luvun alusta, jolloin myös kattohuopa on uusittu. Rakennus on punamullattu ja ikkunan puitteet sekä nurkkalaudat ovat valkoiset.

Toimiva sauna oli syrjäisellä saarella tärkeää. Kiukaita jouduttiin vaihtamaan usein, sillä löylyvetenä käytettiin merivettä, joka syövytti kiukaan nopeasti puhki. Vuoden 1965 vastaanotto-tarkastuksessa saunan kiukaan todettiin olevan huonossa kunnossa.¹¹³ Se uusittiin viimeistään v. 1970¹¹⁴ ja uudelleen muutaman vuoden jälkeen. Tuolloin kiukaan toiminnan kävi testamassa mm. piirirakennustoimiston työryhmä.¹¹⁵ Kesällä 2008 asennettiin jälleen kiuas ja piippu putkitettiin. Vuonna 2011 uusittiin lauteet sekä vesipata.¹¹⁶

Saunan ulkoasu on 1900-luvun alkupuolelta. Sisätiloja on uusittu vastaamaan matkailutoiminnan tarpeita.

7.7 Kaivo

Saaren ensimmäinen kaivo valmistui 1863, mutta se jouduttiin rakentamaan uudelleen 1890. Kaivo rakennettiin kalliolla sijaitsevaan make-

7.7 Brunnen

Den första brunnen på holmen stod färdig 1863, men man var tvungen att bygga om den 1890. Brunnen byggdes i en sötvattnsbassäng på berget. Brunnens stomme var av timrade stockar. Enligt Andersins förteckning byggdes en gångbro till brunnen först 1899.¹¹⁶ Brunnstaket och gångbron reparerades 1901.¹¹⁷ På ett foto från 1900-talets början syns två gångbroar som leder till brunnen.

År 1970 tömdes brunnen på Mattlandet för reparation och följande gång man fick vatten ur brunnen var först 15.3.1972.¹¹⁸ År 1985 fylldes brunnens filtreringslager på med 50 säckar (sammanslagt 2 000 kg) sand.¹¹⁹

Den nuvarande brunnskonstruktionen är sannolikt från 1930-talet. Brunnens trädelar har underhållits och målats i samband med att de andra byggnaderna har reparerats vid olika tider och bl.a. 1967 fick brunnen nytt skyddstak.¹²⁰ Efter att sötvattnsbassängen tömdes 2011 konstaterades att träkonstruktionen i brunnens nedre del är i dåligt skick och den kommer att bytas ut.

Söderskärinsauna ja kaivo. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen 2010.
Bastun och brunnen på Söderskär. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen 2010.

anveden altaaseen. Kaivon runko oli salvottu hirsistä. Andersinin luettelon mukaan kaivolle rakennettiin kävelysilta vasta vuonna 1899.¹¹⁷ Vuonna 1901 kaivon katto sekä kävelysilta korjattiin.¹¹⁸ Valokuvassa 1900-luvun alkupuolelta näkyy, että kaivolle johtaa kaksi kävelysiltaa.

Majakkasaaren kaivo tyhjennettiin korjausta varten 1970 ja vettä saatiin kaivosta vasta 15.3.1972.¹¹⁹ Vuonna 1985 kaivon suodatustilaan tuotiin 50 säkkiä (yhteensä 2 000 kg) hiekkaa.¹²⁰

Kaivon nykyinen rakenne on todennäköisesti 1930-luvulta. Kaivon puuosia on huollettu ja maalattu muiden rakennusten korjausten yhteydessä eri aikoina ja mm. 1967 uusittiin kaivon suojakatos.¹²¹ Vuonna 2011 makeanvedenaltaan tyhjennyksen jälkeen todettiin, että kaivon alaosan puurakenne on huonokuntoinen ja se tullessaan uusimaan.

7.8 Majakkasaaren käymälä

Majakkasaaren 1960-luvulla rakennettu käymälä ei ole enää käytössä. Se on tyypillinen, puurunkoinen ja pulpettikattoinen ulkokäymälä. Majakan vieressä on 2000-luvulla rakennettu yleisökäymälä.

7.9 Luotsitupa

Luotsisaaren (Bastulanden) luotsitupa on todennäköisesti rakennettu v. 1912.¹²² Luotsauksen loppumisen jälkeen luotsitupa oli tyhjillään, kunnes siitä tuli Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen toimitila, jolloin mm. keittiö toimi tutkimusaseman tutkimuslaboratoriona.¹²³

Rakennus on hirsirunkoinen ja satulakattoinen ja se on perustettu harkkokiville. Rakennus on punamullattu ja ikkunanpuitteet sekä nurkkalaudat ovat valkoiset. Rakennuksen julkisivu on peiterimoitettua pystylautaa. Ikkunat ovat jugendhenkiset, T-malliset, ja niiden ruudut on jaettu 6–8 pikkuruutuun. Päätykolmion ikkuna on neliruutuinen risti-ikkuna. Koillissivulla on betoniportaat ja sisäänkäynti. Ulko-oven päällä on 6-ruutuinen vaakaikkuna. Ikkunoissa on vaneriset ikkunaluukut.

Pohjakaavaltaan luotsitupa on yksinäistupa, jossa on eteinen, asuinhuone ja keittiö. Keittiössä on hella 1980-luvulta ja tuvan pönttöuuni on todennäköisesti muurattu uudelleen vuonna

7.8 Mattlandets torrklöset

Den torrklöset som byggdes på Mattlandet på 1960-talet är inte längre i användning. Den är ett typiskt utedass av trä med pulpettak. Invid fyren finns en ny allmän klöset som byggts på 2000-talet.

7.9 Lotsstugan

Lotsstugan på Bastulanden är sannolikt uppförd 1912.¹²¹ Efter att lotsningen upphörde stod lotsstugan tom tills Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet började använda den, och bl.a. köket fungerade som forskningsstationens laboratorium.¹²²

Byggnaden har timmerstomme och sadeltak och den står på en murad grund. Byggnaden är rödmyllad och fönsterramarna och knutbrädorna är vita. Byggnadens fasad består av stående locklistpanel. Fönstren är i jugendstil, av T-modell och rutorna är indelade i 6–8 smårutor. Gavelröstets fönster är ett korsfönster med fyra rutor. På nordöstra sidan finns en betongtrappa och ingången. Ovanför ytterdörren finns ett horisontalt fönster med sex rutor. Vid sidan av fönstren finns fönsterluckor av faner.

Lotsstugan en ensamstuga med farstu, ett boningsrum och kök. I köket finns en spis från 1980-talet och kakelugnen i stugan är sannolikt ommurad 1986.¹²³ Från farstun leder en trappa till vinden och under trappan finns ett förvaringsutrymme försett med dörr. Innertaket är fodrat med pärlpanel och golvet är av bräder. Mellandörrarna har fyra speglar. I stugan finns två väggfasta skrubbar. Innertakets pärlpanel är betsad och brädgolvet är målat.

Under årens lopp har det företagits många reparationer för att underhålla lotsstugan och åtgärda skador, men byggnadens exteriör från 1910-talet har bevarat sitt ursprungliga utseende.

7.9.1 Renoveringar och ombyggnader

Lotsstugan har på samma sätt som de andra byggnaderna lidit av problem förorsakade av det hårda vädret. På 1980-talet trängde vatten in vid fönstren på västra sidan, spån föll ner mellan takbräderna och ”vattnet porlade i springorna i karmarna som i en vattenkastrull”.¹²⁴

På 1970-talet hade lotsstugan tegeltak, som inte ville hålla för hård vind. Tegel som

1986.¹²⁴ Eteisestä johtavat portaat vinttiin ja portaiden alla on ovellinen varastotila. Sisäkatto on vuorattu helmipaneelilla ja lattia on lautaa. Väliovet ovat nelipeilisiä. Tuvassa on kahdella seinällä kiinteät komerot. Sisäkatto on petsattua helmipaneelia ja lautalattia on maalattu.

Luotsituvassa on tehty vuosien saatossa useita ylläpito- ja vaurio- korjauksia, mutta rakennuksen 1910-luvun ulkoasu on säilynyt alkuperäisen kaltaisena.

7.9.1 Korjaus- ja muutostöitä

Luotsitupa on muiden rakennusten tapaan kärsinyt ankaran sään aiheuttamista ongelmista. 1980-luvulla vesi tuli sisään länsipuolen ikkunoista, kattolautojen väleistä putosi puruja ja ”vesi porisi karmien raoissa kuin vesikattilassa”.¹²⁵

Luotsituvassa oli 1970-luvulla tiilikate, jota kova tuuli riepotteli usein. Uusia tiiliä asennettiin myrskyn repimien tilalle ainakin maaliskuussa 1972.¹²⁶ Sekä luotsituvan että venevajan julkisivut maalattiin vuonna 1977.¹²⁷ Keväällä 1979 luotsitupaan murtauduttiin ja ikkunat oli irrotettu kehyksineen ja ikkunaluukut revitty irti. Ikkunat saatiin tuolloin korjattua toukokuun lopulla.¹²⁸ Tutkimuskeskuksen henkilökunnalla oli oikeus tehdä kiireelliset korjaustyöt ja rakennushallitus maksoi tarvikkekustannukset laskuja vastaan. Lounaissivu ja luoteispääty sekä niiden ikkunat on maalattu talkoovoimin 2007. Kattoon on asennettu uusi huopakate ja piiput pelitetty vuosina 2007 ja 2011.

Metsähallituksen luontopalvelut kunnostaa rakennuksen rungon vuonna 2012.

7.10 Purjevaja

Entinen purjevaja sijaitsee Luotsisaaren pohjoispuolella rannan tuntumassa. Se on tyyppillinen, satulakattoinen ulkorakennus. Julkisivu on peite- rimoitettua pystylautaa. Rakennus on perustettu betonipilareille. Eteläpäädyssä on pariovet.

RKTL:n päiväkirjoissa mainitaan monta kertaa Simolin-niminen kirvesmies, joka teki saarella korjaustöitä ja hänellä oli usein myös perhe mukanaan. Vuonna 1983 rantavajan ovet

Luotsituvan ulkoasu 1910-luvulta on säilynyt hyvin. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen 2008.

Lotsstugan har behållit sin exteriör från 1910-talet. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen 2008.

stormen rivit loss ersattes av nya åtminstone i mars 1972.¹²⁵ Både lotsstugan och båtskjulets fasader målades 1977.¹²⁶ Våren 1979 var det inbrott i lotsstugan och fönstren hade lyfts ut med ramar och allt och fönsterluckorna hade rivits loss. Fönstren reparerades då före slutet av maj.¹²⁷ Forskningscentralens personal hade rätt att utföra brädslande reparationsarbeten och byggnadsstyrelsen betalade kostnaderna för förnödenheter mot räkning. Sydvästra sidan och nordvästra gaveln samt fönstren där har målats med talkokrafter 2007. Taket har försetts med ny filt och skorstenarna har plåtbeklänts 2007 och 2011.

Forststyrelsens naturjänster skall istandsätta byggnadens stomme år 2012.

7.10 Segelskjulet

Det före detta segelskjulet ligger på norra sidan av Bastulanden nära stranden. Det är ett typiskt uthus med sadeltak. Fasaden är av stående locklistpanel. Byggnaden står på betongpelare. På södra gaveln finns pardörrar.

I VFFI:s dagböcker nämns flera gånger en snickare vid namn Simolin, som utförde reparationsarbeten på holmen och han hade också ofta familjen med sig. År 1983 målades strandbodens dörrar blågröna. Enligt dagboken var det ”den hädangångne Simolin” som tagit i bruk denna

Söderskärin Luotsisaaren purjevaja. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen 2008.
Segelskjulet på Bastulanden. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen 2008.

maalattiin sinivihreiksi. Päiväkirjan mukaan tämä ”aseman perinteikäs sinivihreä/valkoinen” oli ”Simolin-vainajan” käyttöönotettava.¹²⁹ Sama väriyhdistelmä on edelleen nähtävissä luotsituvan ja käymälän sekä Majakkasaaren puuliiterin ovissa.

Vaja on tällä hetkellä varastotilana, mutta tutkimuskeskuksen aikana vaja toimi myös hylkeiden punnituspaiikkana.¹³⁰

7.11 Luotsisaaren käymälä

Luotsisaaren vanha ja huonokuntoinen, puurakenteinen, peiterimalaudoitettu käymälä jäi pois käytöstä 2010, kun saarelle tuotiin uusi käymälä. Vanha käymälä on mahdollisesti 1930-luvulta.

7.12 Laiturit ja sillat

7.12.1 Veneluiska

Majakkasaaren veneluiska valmistui 1879. Vuonna 1896 se rakennettiin uudelleen todennäköisesti rikkoutumisen vuoksi. Veneluiska näkyy so-

”stationens traditionella blågröna/vita färg”.¹²⁸ Samma färgkombination kan fortfarande ses på dörrarna till lotsstugan och torrklosetten samt Mattlandets vedlider.

Skjulet används för närvarande som lager, men på forskningsstationens tid vägde man också sälar där.¹²⁹

7.11 Lotsholmens torrklosett

Lotsholmens gamla klosett av trä som var beklädd med locklistpanel var i dåligt skick och togs ur bruk 2010, när en ny torrklosett fördes till holmen. Det gamla utedasset är eventuellt från 1930-talet.

7.12 Bryggor och broar

7.12.1 Båtrampen

Mattholmens båtramp stod färdig 1879. År 1896 byggdes den om sannolikt för att den gått sönder. Båtrampen syns på fotografier från krigs-

Luotsisaaren vanha käymälä. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen 2009.

Den gamla klosetten på Bastulanden. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen 2009.

ta-ajan valokuvissa, ja sen kivi- sekä betonirakenteita on edelleen näkyvissä rannan tuntumassa.

7.12.2 Laituri

Majakkasaaren ensimmäinen laituri pystytettiin 1880. Sitä korjattiin 1890-luvulla uusimalla sekä portaat että parruja ja sidontakiinnikkeitä. Vanhan laiturin paikalla oleva nykyinen laituri on tehty 2000-luvulla.

7.12.3 Sillat

Majakkasaaren ja ns. Aurasaaen välinen riippusilta rakennettiin ensimmäisen kerran vuonna 1942, mutta se tuhoutui sota-aikana 7.11.1943.¹³¹ Silta rakennettiin pian uudelleen, mutta se katkesi v. 1948, kun luotsi hakkasi siitä jäätä irti.¹³² Riippusilta rakennettiin taas uudelleen v. 1949. Vuonna 1986 riippusillan korjaushuolto siirtyi Uudenmaan piirirakennustoimiston vastuulle, jolloin riippusiltaa myös korjattiin uusimalla tukipilareita ja käsijohdevaijeri.¹³³

tiden och dess sten- samt betongkonstruktioner syns fortfarande i närheten av stranden.

7.12.2 Bryggan

Mattlandets första brygga byggdes 1880. Bryggan reparerades på 1890-talet genom att trapporna samt balkarna och förtöjningsfästena byttes ut. Den nuvarande bryggan, som finns på samma ställe som den gamla, är byggd på 2000-talet.

7.12.3 Broarna

Hängbron mellan Mattlandet och Mellanlandet anlades första gången 1942, men den förstördes under krigstiden 7.11.1943.¹³⁰ En ny bro byggdes snabbt, men den bröts av 1948, när en lots hackade loss is från den.¹³¹ En ny hängbro byggdes igen 1949. År 1986 övertog Nylands distriksbyggnadsbyrå reparationsunderhållet på hängbron, och då reparerades också hängbron genom att stöpelarna och vajerräcket byttes ut.¹³²

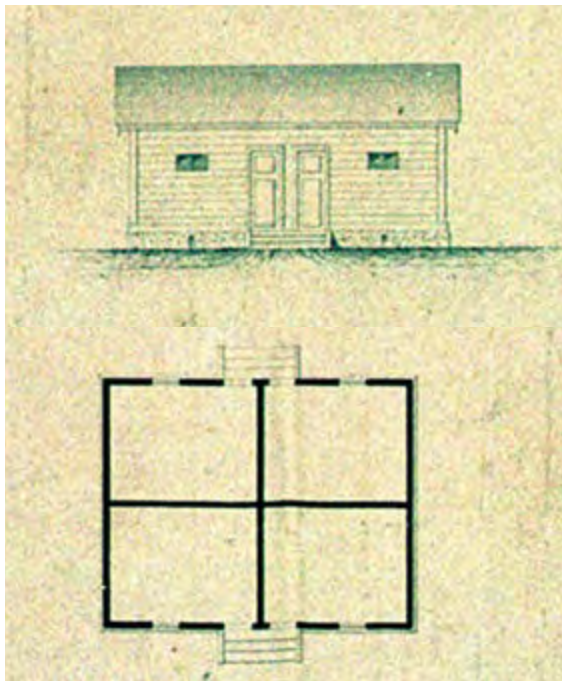
Riippusilta yhdistää Söderskärin pienet saaret. Kuva: Metsähallitus / Mia Puotunen 2009.

Hängbron förenar de små holmarna. Foto: Forststyrelsen / Mia Puotunen 2009.

8 Purettuja ja tuhoutuneita varhaisia rakennuksia

8.1 Makasiini

Samoihin aikoihin 1860-luvulla majakanvartioiden rakennuksen kanssa valmistui iso makasiini eli varasto ("magasinbyggnad"), joka sijaitsi majakan eteläpuolella kallion päällä. Makasiini oli hirsirunkoinen (30x24 jalkaa) ja neljähuoneinen, ja se oli vuorattu vaakalaudoituksella sekä punamullattu.¹³⁴ Katto oli asfalttihuopaa. Ulkoasultaan se oli tyyppilinen, mallipiirustusten mukainen makasiinirakennus, jollainen rakennettiin myös Hangon majakan yhteyteen. Makasiiniin tehtiin vuosien varrella useita korjauksia muiden rakennusten tapaan. Makasiinin tarkka tuhoutumisajankohta ei ole tiedossa, mutta se häviää valokuvista 1960-lukuun mennessä.

Söderskärin makasiini. (Carl) Albert Edelfelt, rakennushallituksen arkisto, Kansallisarkisto.

Magasinet på Söderskär. (Carl) Albert Edelfelt, byggnadsstyrelsens arkiv, Riksarkivet.

8 Rivna och förstörda tidiga byggnader

8.1 Magasinet

Samtidigt som fyrvaktarnas byggnad på 1860-talet färdigställdes en stor magasinsbyggnad, som var placerad söder om fyren mot berget. Magasinet hade timmerstomme (30x24 fot), fyra rum och det var beklätt med liggande bräder samt rödmyllat.¹³³ Taket var av asfaltfilt. Till exteriören var det en typisk magasinsbyggnad, uppförd enligt modellritningar som också användes för en magasinsbyggnad i anslutning till med Hangö fyr. Magasinet genomgick under årens lopp flera renoveringar på samma sätt som de andra byggnaderna. Den exakta tidpunkten när magasinet förstördes är inte känd, men på 1960-talet förekommer det inte längre på fotografierna.

8.2 Ryssvillan

På Mattlandet, sydväst om fyren återstår grunden av betongblock efter Ryssvillan som revs på 1960-talet. Byggnaden uppfördes på 1910-talet som kök- och matsalsbyggnad för ryssarna.¹³⁴ Några ritningar till byggnaden har inte hittats. Även Ryssvillan genomgick en del ombyggnader efter att den färdigställdes och det välvda takfönster som syns på senare fotografier berättar att övre våningen har tagits i bostadsbruk.

8.3 Andra byggnader på Mattlandet som försvunnit

Den första torrklosetten på holmen stod färdig 1862 och ritningarna till den är på samma sätt som bostadsbyggnaden och magasinet gjorda av C. A. Edelfelt.¹³⁵ Klosetten hade trästomme och pulpettak; taket var täckt med filt och väggarna var rödmyllade. I slutet av 1800-talet reparerades taket flera gånger¹³⁶ och i början av 1900-talet reparerades ytterväggarna och väggarna målades.¹³⁷ Klosetten syns fortfarande på fotografier från 1910-talet.

Ryssvillan ja majakka vanhassa valokuvassa 1900-luvun alkupuolelta. Teoksessa: Mikander, J. & Westerback, C. 2007. Ryssvillan och fyren på ett gammalt fotografi från 1900-talets början. I: Mikander, J. & Westerback, C. 2000.

8.2 Ryssvillan

Majakkasaarella, majakan lounaispuolella ovat jäljellä 1960-luvulla puretun tai palaneen Ryssvillan-rakennuksen harkkokiviperustukset. Rakennus valmistui 1910-luvulla venäläisten keittiö- ja ruokalarakennukseksi.¹³⁵ Rakennuspiirustuksia ei ole löytynyt. Myös Ryssvillan koki jonkin verran muutoksia valmistumisensa jälkeen, ja myöhemmissä valokuvissa näkyvä kaarikattoikkuna kertoo siitä, että yläkertä oli otettu asumiskäyttöön.

8.3 Muita Majakkasaaren hävinneitä rakennuksia

Saaren ensimmäinen käymälä valmistui vuonna 1862 ja sen piirustukset ovat asuinrakennuksen ja makasiinin tapaan C. A. Edelfeltin käsialaa.¹³⁶ Käymälä oli puurunkoinen ja pulpettikattoinen; katto oli katettu huovalla ja seinät olivat punamullatut. Katoa korjattiin 1800-luvun lopulla useita kertoja¹³⁷ ja 1900-luvun alussa ulkoseiniä

Den tidigare fiskeboden som var känd som Sparres ateljé var sannolikt byggd på 1800-talet. År 1905 iståndsattes byggnaden, som var i dåligt skick, som ateljé åt konstnären Louis Sparre.¹³⁸ Det är inte känt när byggnaden revs.

Söder om fyrvaktarnas hus fanns i början av 1900-talet ett båtskjul, som eventuellt var uppförd på 1800-talet. Det är inte känt när byggnaden revs.

På holmen har också funnits ett litet djurstall, en hundkoja samt skjul som uppförts för olika ändamål vid olika tidpunkter. Fåhuset samt hundkojan har funnits kvar ännu på 1960-talet.¹³⁹ På olika gamla fotografier syns skjul eller konstruktioner bl.a. öster om vedlidret, norr om fyrvaktarnas hus samt bredvid Ryssvillan. På holmen har också funnits baracker av lättare konstruktion eventuellt under krigstiden och även senare, på 1960-talet.

korjattiin ja seinät maalattiin.¹³⁸ Käymälä näkyy vielä valokuvissa 1910-luvulla.

Sparren ateljeena tunnettu entinen kala-aitta oli todennäköisesti rakennettu 1800-luvun puolella. Vuonna 1905 huonokuntainen rakennus korjattiin taidemaalari Louis Sparren ateljeeksi.¹³⁹ Rakennuksen purkuajankohdasta ei ole tietoa.

Majakanvartijoiden talon eteläpuolella sijaitseva 1900-luvun alkupuolella venevaja, joka oli mahdollisesti rakennettu 1800-luvun puolella. Rakennuksen purkuajankohdasta ei ole tietoa.

Saarella on ollut myös pieni eläinsuoja, koirankoppi sekä eri tarkoituksiin eri aikoina rakennettuja vajoja. Eläinsuoja sekä koirankoppi ovat olleet vielä jäljellä 1960-luvulla.¹⁴⁰ Eri-ikäisissä valokuvissa näkyy vajoja tai rakennelmia mm. puuliiterin itäpuolella, Alatalon pohjoispuolella sekä Ryssvillanin vieressä. Saarella on myös ollut kevytrakenteisia parakkeja mahdollisesti sota-aikana ja myös myöhemmin, 1960-luvulla.

8.4 Kokkomaan luotsitupa ja muut rakenteet

Kokkomaan yksihuoneinen ja piirustusten mukaan telttakattoinen luotsien vahtitupa valmistui v. 1841. Arkkitehtipiirustuksen on allekirjoittanut intendenttikonttorin vuosina 1824–1840 johtanut Carl Ludvig Engel.¹⁴¹ Tämä rakennus romahti myöhemmin ja sen tilalle tehtiin 1860-luvulla uusi kaksihuoneinen rakennus.¹⁴² Kokkomaan saarella on vielä nähtävissä tämän rakennuksen jäänteitä, kuten kiviportaati.

Kokkomaan saarella oli myös muita rakennuksia ja rakenteita. 1900-luvun alkupuolella siellä oli ainakin purjevaja, maihinnousulaituri, veneluiska, kaivo (rak. 1901) ja käymälä (rak. 1901). Vaikka luotsaustoimintaa siirtyi Luotsisaareen 1912, korjattiin Kokkomaan laituria vielä samana vuonna.

8.4 Lotsstugan och andra konstruktioner på Kokkomaa

Lotsarnas vaktstuga på Kokkomaa stod klar 1841. Den hade ett rum och enligt ritningarna tälttak. Arkitektritningarna är undertecknade av Carl Ludvig Engel som ledde intendentskontoret 1824–1840.¹⁴⁰ Denna byggnad förföll och i stället för den uppfördes på 1860-talet en ny byggnad med två rum.¹⁴¹ På Kokkomaa syns fortfarande lämningarna efter denna byggnad, såsom stentrappan.

Det fanns också andra byggnader och konstruktioner på Kokkomaa. I början av 1900-talet fanns där åtminstone ett segelskjul, en landstigningsbrygga, båtramp, brunn (byggd 1901) och torrklosett (byggd 1901). Även om lotsningsverksamheten flyttades till Bastulanden 1912, reparerades bryggan på Kokkomaa fortfarande samma år.

Viitteet

- 1 Saarista käytetyt nimet ovat vaihdelleet eri aikoi-
na: Luotsisaari: Bastulanden, Yttre Bäcklanden;
Majakkasaari: Mattlandet, Bäcklandet; Mellanholmen:
Aurasaari.
- 2 Linnustamiseen liittyvä näkösuoja.
- 3 Museoviraston lausunto 4.4.2005. Dnro 10/601/2005.
- 4 Priha 2008, 9–10.
- 5 Onaksen saariston luonto ja maisemaselvitys 2006,
22. Ks. myös Uudenmaan saariston suojelutyöryhmän
mietintö 1981.
- 6 Ympäristöministeriö 1993, 21–22.
- 7 http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4056. Museoviraston inventointi
”Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuu-
riympäristöt RKY”. Inventointi on valtioneuvoston
päätöksellä 22.12.2009 otettu käyttöön maankäyttö- ja
rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueiden-
käyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi raken-
netun kulttuuriympäristön osalta.
- 8 Ympäristöministeriön päätös 1.11.2010 nro
4/531/2010. Ks. Kulttuuriympäristön rekisteriportaali
(<http://kulttuuriymparisto.nba.fi>), kohde id 202358,
rakennus id 307257.
- 9 Uusgotiikka on arkkitehtuurin ja sisustustaiteen
suuntaus, joka kuuluu 1800-luvun kertaustyylei-
hin. Uusgotiikan juuret ovat lähinnä Englannissa,
ja Suomessa se oli suosittu 1800-luvun puolivälissä.
(www.wikipedia.org)
- 10 Kaavamerkinnet julkaissun ”Porvoon Söderskärin suoje-
lun ja käytön periaatteet” mukaan: Priha 2008, 18–19.
Itä-Uudenmaan maakuntakaava on vahvistettu 2010
(www.uudenmaanliitto.fi).
- 11 Onaksen saariston osayleiskaava, <http://www.porvoo.fi/index.php?mid=2111>
- 12 Suomen luotsi- ja majakkalaitosta laajalti tutkinut ja
luotsi- ja majakkaperheistä filosofian tohtoriksi väitellyt
(2011) Harri Nyman on myös todennut Söderskäriä
koskevien lähteiden vähäisyyden 1910-luvulta 1960-lu-
vulle. Sähköpostiviesti Mia Puotuselle 17.2.2012.
- 13 Laurell 2009, 35–36.
- 14 Laurell 2009, 35–41.
- 15 [http://www.helsinki.fi/hum/meh/merimerkit/majakat/
majakatartikkeli/majakkaartframeset.htm](http://www.helsinki.fi/hum/meh/merimerkit/majakat/majakatartikkeli/majakkaartframeset.htm)
- 16 Merenkulkuhallituksen arkisto, [http://www.narc.
fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=596DC
CFD9F6A09E650F4941665C2D6BE?kuvailuTaso=A
M&cavain=7416.KA](http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=596DC
CFD9F6A09E650F4941665C2D6BE?kuvailuTaso=A
M&cavain=7416.KA)
- 17 Laurell 2009, 147.
- 18 Andersin, h. 1–2.
- 19 Andersin, a; Mikander & Westerback 2007, 32.
- 20 Laurell 2009, 275.
- 21 Laurell 2009, 147.
- 22 Andersin c, 8.
- 23 Mikander & Westerback 2007, 47.
- 24 Andersin h, 4.
- 25 Laurell 2009, 147.
- 26 Andersin c, 10.
- 27 Mikander & Westerback 2007, 39; Onaksen saaristo ja
Kalvö 2001, 9; Allardt 1928, 404.
- 28 Mikander & Westerback 2007, 39.
- 29 Mikander & Westerback 2007, 67.
- 30 Mikander & Westerback 2007, 87.
- 31 Mikander & Westerback 2007, 86–93.
- 32 Mikander & Westerback 2007, 105.
- 33 RKTL, Söderskär-asiakirjakopioid.
- 34 Valtion riistan tutkimuslaitos lopetettiin v. 1971 ja se
siirrettiin uuteen organisaatioon, Riista- ja kalatalouden
tutkimuslaitokseen.
- 35 Uudenmaan piirirakennustoimisto Kirjeistö 1965, P–S
(Söderskär).
- 36 Stenman 2008, 16.
- 37 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1966,
P–S (Söderskär).
- 38 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1977.
(Söderskär)
- 39 Onaksen saaristo ja Kalvö 2006, 12; Mäkelä-Alitalo
2000, 299–302.
- 40 Mannerheim-Sparre 1994, 288–290; Sparren
Söderskär-töistä akvarellimaalaus sekä 3 lyijykynäpiir-
rosta ovat Valtion taidemuseossa Ateneumissa: inven-
taarionumerot A IV 3060 (väriakvarelli, jossa kalavaja,
majakka sekä majakkamestarin ja majakanvartijoiden
talot, etualalla purje kuivumassa), A IV 3146 (kellari),
A IV 3147 (majakka ja kalliolle vedetty vene), A IV
3148 (majakka ja sen valo heijastuvat makeanveden
altaaseen).
- 41 Ahlqvist 1981, 112.
- 42 Uusitalo 1993, 505–510.
- 43 Uusitalo 2002, 199–204.
- 44 Uusitalo 2002, 594–598. Myös Kurkvaaran elokuvassa
”Miljoonaliiga” (1968) on Söderskäriällä kuvattu koh-
taus, jossa salakuljettajat siirtävä lastia veneestä toiseen.
Uusitalo 2002, 522.
- 45 Yhdistys on 1936 perustettu suomalainen vasemmisto-
lainen kulttuurijärjestö, joka 1950-luvulla mm. edisti
modernismia kirjallisuudessa. [http://fi.wikipedia.org/
wiki/Kiila_\(yhdistys\)](http://fi.wikipedia.org/wiki/Kiila_(yhdistys)).
- 46 Savolainen 1980, 28.
- 47 Turtiainen 1974.
- 48 RKTL päiväkirjamerkintä 4.8.77.
- 49 Mikander & Lindblad 1972, 136.
- 50 Stenman 2008, 15–17.
- 51 Onaksen saaristo ja Kalvö 2001, 7.
- 52 Kansallisarkisto, rakennushallituksen arkistoaineis-
ton esittely, [http://wiki.narc.fi/portti/index.php/
Rakennushallitus](http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Rakennushallitus).
- 53 Laurell 2009, 44–47.
- 54 Rakennushallituksen arkistoluettelo 511:1. KA.
- 55 Senaatti-kiinteistöt, historian kulmakivet: [http://www.
senaatti.fi/document.asp?siteID=1&docID=85](http://www.senaatti.fi/document.asp?siteID=1&docID=85).
- 56 Laati 1946, 83–86.
- 57 Selitys Tulimajakoista, Tunnusmajakoista ja muista
Merirasteista 1890, 148–149.
- 58 Selitys Tulimajakoista, Tunnusmajakoista ja muista
Merirasteista 1890, 202.
- 59 Mannila 1995, 68–69.
- 60 KA / Rakennushallituksen piirustukset. II Ihb.
- 61 Andersin h, 16; Laurell 2009, 152.
- 62 Laurell 2009, 152–153.
- 63 Andersin h, 51–52.
- 64 Andersin c, 16–17; Laurell 2009, 154.
- 65 Mikander & Westerback 2007, 87.
- 66 Andersin e, 2–7.
- 67 Karbolineum on kivihiilitervan tislaustuote.

- 68 Mikander & Westerback 2007, 119–120.
- 69 RKTL, päiväkirjamerkintä 30.3.1972.
- 70 Mikander & Westerback 2007, 133.
- 71 Söderskärin majakka. Kuntotutkimus 19.11.1999. (Museoviraston arkistossa.)
- 72 Söderskärin majakka. Betonijulkisivun kuntotutkimus 22.10.2006. Insinööritoimisto Lauri Mehto Oy.
- 73 Söderskärin majakkarakennuksen restaurointi 2008, 8.
- 74 Alkuperäisen piirustuksen säilytyspaikka ei tiedossa. Käytetty lähteenä digikuvaa piirustuksesta.
- 75 Postikortti Sebastian Lönnqvistin hallussa.
- 76 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1965, P-S (Söderskär).
- 77 Hufvudstadsbladet 19.8.1966.
- 78 Eternit-levy on asbestosementistä tehty kattolaatta, joka tuli markkinoille 1900-luvun alussa. Laatat valmistettiin asbestikuidusta ja sementistä puristamalla. (<http://www.rakennusperinto.fi/>).
- 79 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1973 (Söderskär).
- 80 RKTL, päiväkirjamerkintä 17.7.1984.
- 81 Sebastian Lönnqvist, suullinen tiedonanto.
- 82 Andersin c, 26.
- 83 KA, Rakennushallituksen piirustukset II Ihb.
- 84 KA, Rakennushallituksen piirustukset II Ihb.
- 85 Andersin c, 26–28.
- 86 Andersin c, 26–28.
- 87 Kattohuopa oli 1800-luvulla irtoarkeista koottu ja se tervattiin katolla ja lopuksi siihen siroteltiin hiekkaa, joka poljettiin kiinni alustaansa.
- 88 Andersin c, 26–28.
- 89 Andersin c, 26–28.
- 90 Andersin e, 8–9.
- 91 Andersin e, 8–9.
- 92 Mikander & Westerback 2009, 103–105.
- 93 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1965, P-S (Söderskär).
- 94 Vastaava kuin Enso-pahvi, yleinen 1930–1950-luvuille saakka. Koko seinän korkuista pahvia, paksuus 1,7 mm. Usein pinnaltaan kuvioitu joko viirulliseksi tai muistuttamaan kangaspintaa. Pahvilla saatiin vedoton huone, kun se vedettiin yhtenäisenä kaikkien nurkkien yli ja lopuksi ikkuna-aukot leikattiin auki.
- 95 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1966, P-S (Söderskär).
- 96 Hufvudstadsbladet 19.8.1966.
- 97 Kotiposti 20. 1975.
- 98 RKTL, päiväkirjamerkintä 5.–6.8.1985.
- 99 Uudenmaan piirirakennustoimisto 1981 (Söderskär).
- 100 Sebastian Lönnqvist, suullinen tiedonanto 2011.
- 101 Andersin c, 35.
- 102 Andersin c, 35.
- 103 Andersin e, 11–12.
- 104 Stenman 2008, 25.
- 105 Andersin c, 31.
- 106 KA, Rakennushallituksen piirustukset II Ihb.
- 107 KA, Rakennushallituksen piirustukset II Ihb.
- 108 Andersin c, 31.
- 109 Andersin e, 7.
- 110 KA, Rakennushallituksen piirustukset II Ihb.
- 111 Andersin c, 33.
- 112 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1973 (Söderskär).
- 113 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1965, P-S (Söderskär).
- 114 RKTL, päiväkirjamerkintä 7.10.1970.
- 115 RKTL, päiväkirjamerkintä 30.6.1977.
- 116 Ari Laamanen, suullinen tiedonanto.
- 117 Andersin c, 37.
- 118 Andersin e, 12.
- 119 RKTL, päiväkirjamerkintä 15.3.1972.
- 120 RKTL, päiväkirjamerkintä 22.8.1985.
- 121 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1967 (Söderskär).
- 122 Mikander & Westerback 2007.
- 123 Stenman 2008, 29.
- 124 Uudenmaan piirirakennustoimisto 1986 (Söderskär).
- 125 RKTL, päiväkirjamerkintä 19.10.1983.
- 126 RKTL, päiväkirjamerkintä 29.3.1972.
- 127 Uudenmaan piirirakennustoimisto. Kirjeistö 1977 (Söderskär).
- 128 RKTL, päiväkirjamerkintä 16.2.1979.
- 129 RKTL, päiväkirjamerkintä 22.11.1983.
- 130 Stenman 2008, 29.
- 131 Mikander & Westerback 2007, 111.
- 132 Mikander & Westerback 2007, 114.
- 133 Uudenmaan piirirakennustoimisto 1986 (Söderskär).
- 134 KA / Rakennushallituksen piirustukset II Ihb.
- 135 Mikander & Westerback 2007.
- 136 KA / Rakennushallituksen piirustukset II Ihb.
- 137 Andersin c, 36.
- 138 Andersin e, 11.
- 139 Mannerheim-Sparre 1994, 288–290.
- 140 Pojat saarella -amatöörihytyfilmi 1960-luvulta, Christian Westerbackin hallussa.
- 141 Uino 1979, 79.
- 142 Mikander & Westerback 2007, 67.

Hänvisningar

- 1 Holmarna har haft olika namn vid olika tider: Bastulanden: Yttre Bäcklandet, Luotsisaari; Mattlandet: Bäcklandet, Majakkasaari; Mellanholmen: Aurasaari.
- 2 Museiverkets utlåtande 4.4.2005. Dnr 10/601/2005.
- 3 Priha 2008, 41–42.
- 4 Onas skärgård, natur- och landskapsutredning 2006, 22. Se också betänkandet av arbetsgruppen för skydd av den nyländska skärgården 1981.
- 5 Miljöministeriet 1993, 21–22.
- 6 http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4056
- 7 Miljöministeriets beslut 1.11.2010 nr 4/531/2010. Se kulturmiljöns registerportal (<http://kulttuuriymparisto.nba.fi>), objekt id 202358, byggnad id 307257.
- 8 Nygotiken är en riktning inom arkitektur och inredning, som hör till 1800-talets upprepningsstilar. Nygotiken har sina rötter främst i England, och i Finland var den populär i mitten av 1800-talet. (www.wikipedia.org)
- 9 Planbestämmelserna enligt publikationen ”Principerna för skydd och nyttjande av Söderskär i Borgå”: Priha 2008, 50–51. Landskapsplanen för Östra Nyland godkändes år 2010 (www.uudenmaanliitto.fi)
- 10 Delgeneralplanen för Onas skärgård, <http://www.porvoo.fi/index.php?mid=3101>
- 11 Harri Nyman, som ingående studerat Finlands lots- och fyrväsende och som blivit filosofie doktor på lots- och fyrfamiljer (2011) har också konstaterat att från 1910-talet till 1960-talet finns det få källor som rör Söderskär. E-postmeddelande till Mia Puotunen 17.2.2012.
- 12 Laurell 2009, 35–36.
- 13 Laurell 2009, 35–41.
- 14 <http://www.helsinki.fi/hum/meh/merimerkit/majakat/majakatartikkeli/majakkaartframeset.htm>
- 15 <http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=596DCCFD9F6A09E650F4941665C2D6BE?kuvailuTaso=AM&avain=7416.KA>
- 16 Laurell 2009, 147.
- 17 Andersin, h. 1–2.
- 18 Andersin, a; Mikander & Westerback 2000, 33.
- 19 Laurell 2009, 275.
- 20 Laurell 2009, 147.
- 21 Andersin c, 8.
- 22 Mikander & Westerback 2000, 50.
- 23 Andersin h, 4.
- 24 Laurell 2009, 147.
- 25 Andersin c, 10.
- 26 Mikander & Westerback 2000, 39; Onaksen saaristo ja Kalvö 2001, 9; Allardt 1928, 404.
- 27 Mikander & Westerback 2000, 39.
- 28 Mikander & Westerback 2000, 73.
- 29 Mikander & Westerback 2000, 94.
- 30 Mikander & Westerback 2000, 93–104.
- 31 Mikander & Westerback 2000, 113.
- 32 VFFI, Söderskär-dokumentkopior.
- 33 Statens viltforskningsanstalt lades ned 1971 och överfördes till en ny organisation, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet.
- 34 Nylands distriktsbyggnadsbyrås skriftväxling, 1965, P–S (Söderskär).
- 35 Stenman 2008, 16.
- 36 Nylands distriktsbyggnadsbyrås skriftväxling, 1966, P–S (Söderskär).
- 37 Nylands distriktsbyggnadsbyrås skriftväxling, 1977 (Söderskär).
- 38 Onaksen saaristo ja Kalvö 2006, 12; Mäkelä-Alitalo 2000, 299–302.
- 39 Mannerheim-Sparre 1994, 288–290; av Sparres Söderskär-arbeten finns en akvarell samt 3 blyertsteckningar i Statens konstmuseum Ateneum: inventarie-nummer A IV 3060 (färgakvarell, med fiskeboden, fyren samt fyrmästarens och fyrvaktarnas hus, i fonden ett segel på tork), A IV 3146 (källaren), A IV 3147 (fyren och en båt uppdragen på berget), A IV 3148 (Fyren och dess ljus speglas i sötvattenbassängen).
- 40 Ahlqvist 1981, 112.
- 41 Uusitalo 1993, 505–510.
- 42 Uusitalo 2002, 199–204.
- 43 Uusitalo 2002, 594–598. Även i Kurkvaaras film ”Miljonligan” (1968) ingår en episod som filmats på Söderskär, där smugglarna flyttar över lasten från en båt till en annan. Uusitalo 2002, 522.
- 44 Föreningen är en 1936 grundad finländsk vänsterriktad kulturorganisation, som på 1950-talet bl.a. främjade modernismen inom litteraturen. [http://fi.wikipedia.org/wiki/Kiila_\(yhdistys\)](http://fi.wikipedia.org/wiki/Kiila_(yhdistys)).
- 45 Savolainen 1980, 28.
- 46 Turtiainen 1974. (Översättning av Cajsa Rudbacka-Lax.)
- 47 VFFI dagbokanteckning 4.8.77.
- 48 Mikander & Lindblad 1972, 136.
- 49 Stenman 2008, 15–17.
- 50 Onaksen saaristo ja Kalvö 2001, 7.
- 51 Riksarkivet, presentation av byggnadsstyrelsens arkivmaterial, <http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Rakennushallitus>.
- 52 Laurell 2009, 44–47.
- 53 Byggnadsstyrelsens arkivförteckning 511:1. KA.
- 54 Senatfastigheter, milstolpar i Senatfastigheters historia: <http://www.senaatti.fi/document.asp?siteID=3&docID=427>.
- 55 Laati 1946, 83–86.
- 56 Selitys Tulimajakoista, Tunnumajakoista ja muista Merirasteista 1890, 148–149.
- 57 Selitys Tulimajakoista, Tunnumajakoista ja muista Merirasteista 1890, 202.
- 58 Mannila 1995, 68–69.
- 59 KA / Byggnadsstyrelsens ritningar II Ihb.
- 60 Andersin h, 16; Laurell 2009, 152.
- 61 Laurell 2009, 152–153.
- 62 Andersin h, 51–52.
- 63 Andersin c, 16–17; Laurell 2009, 154.
- 64 Mikander & Westerback 2000, 95.
- 65 Andersin e, 2–7.
- 66 Karbolineum är en destillationsprodukt ur stenkolstjära.
- 67 Mikander & Westerback 2000, 123–124.
- 68 VFFI, dagboksanteckning 30.3.1972.
- 69 Mikander & Westerback 2000, 130.
- 70 Söderskär majakka. Kuntotutkimus 19.11.1999. Konsultointi KAREG Oy (i Museiverkets arkiv.)
- 71 Söderskärin majakka. Betonijulkisivun kuntotutkimus 22.10.2006. Insinööritoimisto Lauri Mehto Oy.

- 72 Söderskärin majakkarakennuksen restaurointi 2008, 8.
73 Det är inte känt var originalen förvaras. Källan är ett digitalfoto av ritningen.
74 Postkortet innehas av Sebastian Lönnqvist
75 Nylands distriktsbyggnadsbyrå. Skriftväxling 1965, P-S (Söderskär).
76 Hufvudstadsbladet 19.8.1966.
77 Eternitplattan är en takplatta av asbestcement som kom ut på marknaden i början av 1900-talet. Plattorna tillverkades av asbestväv och cement som pressades. (<http://www.rakennusperinto.fi/>).
78 Nylands distriktsbyggnadsbyrå. Skriftväxling 1973, P-S (Söderskär).
79 VFFI, dagboksanteckning 17.7.1984.
80 Sebastian Lönnqvist, muntlig information.
81 Andersin c, 26.
82 KA / Byggnadsstyrelsens ritningar II Ihb.
83 KA / Byggnadsstyrelsens ritningar II Ihb.
84 Andersin c, 26–28.
85 Andersin c, 26–28.
86 Takfilten på 1800-talet var hopfogad av lösa ark och den tjärades på taket och till sist beströddes den med sand som trampades fast i underlaget.
87 Andersin c, 26–28.
88 Andersin c, 26–28.
89 Andersin e, 8–9.
90 Andersin e, 8–9.
91 Mikander & Westerback 2000, 113–115.
92 Nylands distriktsbyggnadsbyrå. Skriftväxling 1965, P-S (Söderskär).
93 På samma sätt som Ensopapp, vanlig till 1930–1950-talen. Papp som var lika hög som hela väggen, 1,7 mm tjockt. Ytan var ofta mönstrad, antingen strimmig eller så kunde den påminna om tygta. Pappen gav ett dragfritt rum, när den drogs i ett över alla hörn så att fönsteröppningarna skars ut till sist.
94 Nylands distriktsbyggnadsbyrå. Skriftväxling 1965, P-S (Söderskär).
95 Hufvudstadsbladet 19.8.1966.
96 Kotiposti 20. 1975.
97 VFFI, dagboksanteckning 5.–6.8.1985.
98 Nylands distriktsbyggnadsbyrå 1981 (Söderskär).
99 Sebastian Lönnqvist, muntlig information 2011.
100 Andersin c, 35.
101 Andersin c, 35.
102 Andersin e, 11–12.
103 Stenman 2008, 25.
104 Andersin c, 31.
105 KA / Byggnadsstyrelsens ritningar II Ihb.
106 KA / Byggnadsstyrelsens ritningar II Ihb.
107 Andersin c, 31.
108 Andersin e, 7.
109 KA / Byggnadsstyrelsens ritningar II Ihb.
110 Andersin c, 33.
111 Nylands distriktsbyggnadsbyrå. Skriftväxling 1973, P-S (Söderskär).
112 Nylands distriktsbyggnadsbyrå. Skriftväxling 1965, P-S (Söderskär).
113 VFFI, dagboksanteckning 7.10.1970.
114 VFFI, dagboksanteckning 30.6.1977.
115 Ari Laamanen, muntlig information.
116 Andersin c, 37.
117 Andersin e, 12.
118 VFFI, dagboksanteckning 15.3.1972.
119 VFFI, dagboksanteckning 22.8.1985.
120 Nylands distriktsbyggnadsbyrå. Skriftväxling 1967, P-S (Söderskär).
121 Mikander & Westerback 2007.
122 Stenman 2008, 29.
123 Nylands distriktsbyggnadsbyrå 1986 (Söderskär).
124 VFFI, dagboksanteckning 19.10.1983.
125 VFFI, dagboksanteckning 29.3.1972.
126 Nylands distriktsbyggnadsbyrå. Skriftväxling 1977, P-S (Söderskär).
127 VFFI, dagboksanteckning 16.2.1979.
128 VFFI, dagboksanteckning 22.11.1983
129 Stenman 2008, 29.
130 Mikander & Westerback 2007, 111.
131 Mikander & Westerback 2000, 118.
132 Nylands distriktsbyggnadsbyrå 1986 (Söderskär).
133 KA / Byggnadsstyrelsens ritningar II Ihb.
134 Mikander & Westerback 2007.
135 KA / Byggnadsstyrelsens ritningar II Ihb.
136 Andersin c, 36.
137 Andersin e, 11.
138 Mannerheim-Sparre 1994, 288–290.
139 Amatörkortfilmen Pojat saarella från 1960-talet, i Christian Westerbacks besittning.
140 Uino 1979, 79.
141 Mikander & Westerback 2000, 73.

Lähteet

Arkistolähteet ja julkaistut asiakirjat

Aalto-yliopisto, Espoo

Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos.
Söderskärin rakennusten mittauspiirustukset
2010.

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Rakennushallitus:

Rakennuspiirustukset, II arkisto, Sarja Ihb.
Asiakirjat, I ja II arkisto.
(Rakennushallituksen piirustuksia majakka- ja
luotsilaitoksen rakennuksista on julkaistu
myös Kansallisarkiston digitaaliarkistossa
<http://digi.narc.fi/digi/>).

Metsähallitus, Vantaa

Porvoon Söderskärin rakennusperintöselvitys
2008, rakennuskohtaiset tiedot (diaarinro
6152/41/2008).

Museovirasto, Helsinki

Rakennushistorian osasto:

Museoviraston lausunto 10/601/2005
Onaksen saaristo ja Kalvö. Selvitys Porvoon
läntisen ulkosaariston kulttuuriympäristös-
tä. Museovirasto. Rakennushistorian osasto
2006 (korjattu versio, alkuperäinen 2001).
Söderskärin majakka. Kuntotutkimus
19.11.1999. Konsultointi KAREG Oy. –
Kapiteeli Oy.

Porvoon kaupunki, Porvoo

Onaksen saariston osayleiskaava-asiakirjat.
<http://www.porvoo.fi/index.php?mid=2111>.
Onaksen saariston luonto ja maisemaselvitys.
Porvoon kaupunki. Suunnittelukeskus Oy
2006. (http://www.porvoo.fi/easydata/customers/porvoo2/files/muut_liitetiedostot/rakentaminen_ja_kaavoitus/yleiskaavat/yk_onaksen_saariston_oyk/onas_luonto_ja_maisemaselvitys_fi.pdf).

Riista- ja kalatalouden tutkimuskeskus, Helsinki

Söderskärin koskevia asiakirjakopioita, kirjoja,
lehtileikkeitä.
Tutkimusaseman päiväkirjat.

Senaatti-kiinteistöt, Helsinki

Rakennushallitus, Uudenmaan piirirakennus- toimiston arkisto:

Kirjeistö: 1965, 1966, 1967, 1973, 1977.
Asiakirjat: Isännöitsijä-, rakennus- ja korjaustoi-
mi 1981.

Suomen merimuseon arkisto, Kotka

Andersinin luettelot:

- Beskrifning öfver Finlands Sjömärken m. m.
1724–1900.
- Beskrifning öfver Finlands Sjömärken m. m.
1724–1900 II. Uppgjort år 1899.
- Finlands Fyrar med ständig bevakning.
Beskrifning I 1800–1900.
- Finlands Fyrar med ständig bevakning.
Beskrifning III 1901–.
- Finlands Sjömärken. Beskrifning III 1901–.
- Finlands Fyrar med ständig bevakning. IV
1906–.
- Finlands Sjömärken. Beskrifning I 1824–
1900.
- Finlands Fyrar med ständig bevakning.
Historik I 1800–1900.

Sähköiset lähteet

<http://kulttuuriymparisto.nba.fi> (Museovirasto:
Kulttuuriympäristön rekisteriportaali)
www.rakennusperinto.fi/
www.rky.fi (Museovirasto: Valtakunnallisesti
merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt
RKY)
www.helsinki.fi/hum/meh/merimerkit/majakat
www.senaatti.fi/
www.wikipedia.org

Muut lähteet (Söderskär Majakka Oy:n hallussa)

Söderskärin majakka. Betonijulkisivun kuntotut-
kimus 22.10.2006. Insinööritoimisto Lauri
Mehto Oy.
Söderskärin majakkarakennuksen restaurointi
2008, 8.

Kirjallisuus

- Ahlqvist, D. 1981: Louis Sparre – Gotlandsskisser. – Hanse Production AB, Burgsvik.
- Allardt, A. 1928, 1930: Borgå sockens historia 1–3. – Helsingfors.
- Laati, I. 1946: Suomen luotsi- ja majakkalaitoksen historia 1808–1946. – Merenkulkuhallitus, Helsinki.
- Laurell, S. 2009: Valo merellä. Suomen majakat 1753–1906. – John Nurmisen säätiö, Helsinki.
- Mannerheim-Sparre, E. 1994: Taiteilijaelämää. Suomentanut A. Palmen. Toinen painos. Ensimmäinen suomenkielinen painos ilmestyi 1951. Ruotsinkielinen alkuteos Konstnärsliv. – Otava, Helsinki.
- Mannila, M. 1995: Axel Hampus Dalström ja Suomessa 1860–1870-luvuilla rakennetut majakat. – Teoksessa: Suomen Museo 1995. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Mikander, G. & Lindblad, E. 1972: Monografi över Pörtö. Från äldsta kända tid fram till utgången av år 1962. – Utgiven av pro Pörtö rf, Lovisa.
- Mikander, J. & Westerback, C. 2007: Söderskär. Meren armoilla Suomenlahden ulkoluodoilla. – Söderskär Majakka Oy, Hämeenlinna.
- Mäkelä-Alitalo, A. 2000: Porvoon kaupungin historia III:1 1809–1878. – Porvoon kaupunki.
- Priha, M. 2008: Porvoon Söderskärin suojelun ja käytön periaatteet. Principerna för skydd och nyttjande av Söderskär i Borgå. – Uudenmaan ympäristökeskuksen raportteja 21/2008. (myös sähköisenä: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=96758&lan=fi>).
- Savolainen, E. 1980 (toim): Arvo Turtiainen – elämää ja ystäviä. – Tammi, Helsinki.
- Selitys Tulimajakoista, Tunnusmajakoista ja muista merirasteista pitkin Suomen rannikkoa Koiviston Salmelta Wiipurin läänissä Tornion kaupunkiin. – Suomen luotsi- ja majakkalaitoksen Ylihallituksen antama 1. päivänä huhtikuuta 1890. Helsinki 1891.
- Stenman, O. 2008: Tytärsaari ja hylkeet. – Tytärsaariseuran vuosikirja 2007, Porvoo.
- Turtiainen, A. 1974: Runoja 1934–1968. – Tammi, Helsinki.

- Uino, A. 1979: Engelin johtaman intendentinkonttorin majakkasuunnitelmat. – Teoksessa: Suomen museo 1979. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Uusitalo, K. ym. (toim.) 1993: Suomen kansallisfilmografia 3. Vuosien 1942–1947 suomalaiset elokuvat. – Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Uusitalo, K. ym. (toim.) 2002: Suomen kansallisfilmografia 7. Vuosien 1962–1970 suomalaiset elokuvat. – Edita Publishing, Helsinki.
- Ympäristöministeriö 1993: Maisema-alueityöryhmän mietintö II. Arvokkaat maisema-alueet. – Mietintö 66/1992. Helsinki 1993.

Lehtiartikkelit

- Söderskär. – Hufvudstadsbladet 17.7.1965.
- Söderskärs ejdrar lockar viltforskare. – Hufvudstadsbladet 19.8.1966.
- Täällä hautoo haahka, karikukko ja riskilä. – KotiPosti 20 / 1975.

Kuva-aineisto

Metsähallitus:

- Söderskäriä koskeva kuvamateriaali. Kuvauspäivät: 19.9.2008, 29.5.2009, 28.11.2009 ja 19.8.2011. Kuvaaja Mia Puotunen (MP).

Merimuseon kuva-arkisto.

Yksityiset kokoelmat:

- Lönnqvist, Sebastian. (Digitaaliset kuvakopiot vanhoista valokuvista. Alkuperäisten säilytys ei tiedossa).
- Westerback, Christian. (Digitaaliset kuvakopiot vanhoista valokuvista ja 1960-luvulla kuvastusta lyhytfilmistä ”pojat saarella”. Alkuperäisten säilytys ei tiedossa).
- Wahlberg, Margareta (Valokuvia).

Tiedonannot

- Hario, Matti
Laamanen Ari
Lönnqvist, Sebastian
Nyman, Harri
Stenman, Olavi
Westerback, Christian

Källor

Arkivkällor och publicerade dokument

Aalto-universitetet, Esbo

Tekniska högskolan, institutionen för arkitektur.
Söderskär, mätningsritningar 2010.

Borgå stad

Delgeneralplanen för Onas skärgård: <http://www.porvoo.fi/index.php?mid=3101>.

Onas skärgård, natur- och landskapsutredning. Borgå stad. Suunnittelukeskus 2006. (http://www.porvoo.fi/easydata/customers/porvoo2/files/muut_liitetiedostot/rakentaminen_ja_kaavoitus/yleiskaavat/yk_onaksen_saariston_oyk/onas_luonto-_ja_maisemaselvitys_sv.pdf).

Finlands sjöhistoriska museums arkiv, Kotka

Andersins förteckningar:

- Beskrifning öfver Finlands Sjömärken m. m. 1724–1900.
- Beskrifning öfver Finlands Sjömärken m. m. 1724–1900 II. Uppgjort år 1899.
- Finlands Fyrar med ständig bevakning. Beskrifning I 1800–1900.
- Finlands Fyrar med ständig bevakning. Beskrifning III 1901–.
- Finlands Sjömärken. Beskrifning III 1901–.
- Finlands Fyrar med ständig bevakning. IV 1906–.
- Finlands Sjömärken. Beskrifning I 1824–1900.
- Finlands Fyrar med ständig bevakning. Historik I 1800–1900.

Forststyrelsen, Vanda

Utredning av byggnadsarvet på Söderskär 2008, byggnadsuppgifterna (diariernr 6152/41/2008).

Museiverket, Helsingfors

Byggnadshistoriska avdelningen:

Museiverkets utlåtande 10/601/2005.

Onaksen saaristo ja Kalvö. Selvitys Porvoon läntisen ulkosaariston kulttuuriympäristöstä. Museovirasto. Rakennushistorian osasto 2006 (korrigerad version, ursprunglig 2001).

Söderskärin majakka. Kuntotutkimus 19.11.1999. Kapiteeli Oy.

Riksarkivet (KA), Helsingfors

Byggnadsstyrelsen:

Byggnadsritningar, II arkivet, Serie Ihb. Dokument, I och II arkivet.

(Riksarkivet har även publicerat byggnadsstyrelsens ritningar i sitt digitala arkiv: <http://digi.narc.fi/digi>).

Senatfastigheter, Helsingfors

Byggnadsstyrelsen, Nylands distriktsbyggnadsbyrås arkiv:

Kirjeistö (Skriftväxling): 1965, 1966, 1967, 1973, 1977 .

Asiakirjat (dokument): Isännöitsijä-, rakennus- ja korjaustoimi 1981, 1986.

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, Helsingfors

Dokumentkopior, brev, tidningsartiklar som rör Söderskär.

Forskningsstationens dagböcker (på finska).

Elektroniska källor

<http://kulttuuriymparisto.nba.fi>
www.helsinki.fi/hum/meh/merimerkit/majakat/
www.rakennusperinto.fi
www.rky.fi
www.senaatti.fi/
www.wikipedia.org

Övriga källor (i Söderskär Fyr Ab:s ägo)

Söderskärin majakka. Betonijulkisivun kuntotutkimus 22.10.2006. Insinööritoimisto Lauri Mehto Oy.

Söderskärin majakkarakennuksen restaurointi 2008.

Litteratur

Ahlqvist, D. 1981: Louis Sparre – Gotlands-skisser. – Hanse Production AB, Burgsvik.

Allardt, A. 1928, 1930: Borgå sockens historia 1–3. – Helsingfors.

- Laati, I. 1946: Suomen luotsi- ja majakkalaitoksen historia 1808–1946. – Merenkulkuhallitus, Helsinki.
- Laurell, S. 2009: Valo merellä, Suomen majakat – Ljuset till havs. Finlands fyrar 1753–1906. – John Nurminens Stiftelse, Helsingfors.
- Mannerheim-Sparre, E. 1994: Taiteilijaelämää. Suomentanut Aili Palmen. Toinen painos. Ensimmäinen suomenkielinen painos ilmestyi 1951. – Otava, Helsinki. (Svenskt original: Mannerheim-Sparre, E. 1951: Konstnärsliv. Holger Schildts Förlag).
- Mannila, M. 1995: Axel Hampus Dalström ja Suomessa 1860–1870-luvuilla rakennetut majakat. – I: Suomen Museo 1995. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Mikander, G. & Lindblad, E. 1972: Monografi över Pörtö. Från äldsta kända tid fram till utgången av år 1962. – Utgiven av pro Pörtö rf, Lovisa.
- Mikander, J. & Westerback, C. 2000: Söderskär. – Schildts, Jyväskylä.
- Miljöministeriet / Ympäristöministeriö 1993: Maisema-aluejärjestelmän mietintö II. Arvokkaat maisema-alueet. – Mietintö 66/1992. Helsinki 1993. (Betänkande av arbetsgruppen för landskapsområden II. Värdefulla landskapsområden. Betänkande 66/1992. Helsingfors 1993. Endast på finska).
- Mäkelä-Alitalo, A. 2000: Porvoon kaupungin historia III:1 1809–1878. – Porvoon kaupunki.
- Priha, M. 2008: Porvoon Söderskärin suoje-lun ja käytön periaatteet. Principerna för skydd och nyttjande av Söderskär i Borgå. – Uudenmaan ympäristökeskuksen raportteja. Nylands miljöcentralers rapporter 21 / 2008.
- Savolainen, E. 1980 (red.): Arvo Turtiainen – elämää ja ystäviä. – Tammi, Helsinki.
- Selitys Tulimajakoista, Tunnusmajakoista ja muista merirasteista pitkin Suomen rannikkoa Koiviston Salmelta Wiipurin läänissä Tornion kaupunkiin. Suomen luotsi- ja majakkalaitoksen Ylihallituksen antama 1. päivänä huhtikuuta 1890. Helsinki 1891. (Finns även på svenska: Beskrifning över fyrar, känningsbåkar och andra sjömärken utmed Finska kusterne, ifrån Björkö sund i Wiborgs län till Torneå stad. Öfverstyrelsen för Lots- och fyrinrättningen i Finland. Helsingfors 1891).
- Stenman, O. 2008: Tytärsaari ja hylkeet. – Tytärsaariseuran vuosikirja 2007, Porvoo.
- Turtiainen, A. 1974: Runoja 1934–1968. – Tammi, Helsinki
- Uino, A. 1979: Carl Ludvig Engelin johtaman intendentinkonttorin majakkasuunnitelmat. – I: Suomen Museo 1979. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Uusitalo, K. et al. (red.) 1993: Suomen kansallisfilmografia 3. Vuosien 1942–1947 suomalaiset elokuvat. – Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Uusitalo, K. et al. (red.) 2002: Suomen kansallisfilmografia 7. Vuosien 1962–1970 suomalaiset elokuvat. – Edita Publishing, Helsinki.

Tidningsartiklar

- Söderskär. – Hufvudstadsbladet 17.7.1965.
Söderskärs ejdrar lockar viltforskare. – Hufvudstadsbladet 19.8.1966.
Täällä hautoo haahka, karikukko ja riskilä. – KotiPosti 20/1975.

Bildmaterial

Forststyrelsen:

- Bildmaterial som rör Söderskär. Fotograferingsdagar: 19.9.2008, 29.5.2009, 28.11.2009 och 19.8.2011. Fotograf Mia Puotunen (MP).

Sjöhistoriska museets bildarkiv.

Privata samlingar:

- Lönnqvist, Sebastian. (Digitala kopior av gamla fotografier. Det är inte känt var originalen förvaras).
- Westerback, Christian. (Digitala kopior av gamla fotografier och den på 1960-talet inspelade kortfilmen ”pojat saarella”. Det är inte känt var originalen förvaras).
- Wahlberg, Margareta (Fotografier).

Muntlig information

- Hario, Matti
Laamanen, Ari
Lönnqvist, Sebastian
Nyman, Harri
Stenman, Olavi

Uusimmat Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut Nyaste Forststyrelsens naturskyddspublikationer

Sarja Serie A

- No 192 Juutinen, R. ym. 2010: Lähteikköjen ennallistamistarve – kasviyhteisöjen ja ympäristön rakenteen tarkastelu. 59 s.
- No 193 Juutinen, R. (toim.) 2010: Lähteikköjen ennallistamistarve – hyönteislajiston tarkastelu ja koko hankkeen yhteenvedo. 133 s.
- No 194 Konu, H. & Kajala, L. 2012: Segmenting Protected Area Visitors Based on Their Motivations. 72 s.
- No 195 Hokkanen, T. 2012: Itäisen Suomenlahden saaristolinnuston pitkäaikaismuutokset – erityisesti vuosina 1992–2011. 174 s.

Sarja Serie B

- No 165 Kärenlampi, R. & Pyykkönen, T. 2012: Rokuan kansallispuiston kävijätutkimus 2011. 54 s.
- No 166 Pyykkönen, T. 2012: Oulujärven retkeilyalueen kävijätutkimus 2011. 62 s.
- No 167 Huovinen, H. & Nivasalo, P. 2012: Lemmenjoen kansallispuiston kävijätutkimus 2011. 60 s.
- No 168 Sartamo, L. 2012: Kalajoen meriluontokeskuksen asiakastutkimus 2009. 45 s.
- No 169 Laakso, J. 2012: Tunturi-Lapin luontokeskuksen asiakastutkimus 2010. 50 s.

- No 170 Kärenlampi, R., Rautiola, H., Simi, P. & Pyykkönen, T. 2012: Liminganlahden alueen kävijätutkimus 2010. 52 s.

Sarja Serie C

- No 117 Metsähallitus 2012: Revonneva–Ruonnevan, Haarasuon ja Huhtaneva–Luminevan Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma 2010–2025. 46 s.
- No 118 Nieminen, I. 2012: Syötteen kulttuuriperinnön tuotteistamissuunnitelma 2011. 47 s.
- No 119 Metsähallitus 2012: Kalajoen rannikon Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma 2012–2022. 107 s.
- No 120 Kyöstilä, M., Sulkava, P., Rauhala, T. & Ylläsjärvi, H. 2012: Pallas–Yllästunturin kansallispuiston reitistösuunnitelma 2011. 98 s.
- No 121 Metsähallitus 2012: Simojärven ja Soppaan Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma 2011–2025. 77 s.
- No 122 Metsähallitus 2012: Teijon retkeilyalueen ja Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma 2011–2026. 112 s.

ISSN-L 1235-6549

ISSN-L (painettu, print) 1235-6549

ISSN (verkkojulkaisu, online) 1799-537X

ISBN 978-952-446-969-2 (painettu, print)

ISBN 978-952-446-970-8 (pdf)

www.metsa.fi/julkaisut